

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN/BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
2000:8

”Stå mellan hyllorna och kramas”
Bibliotekariers attityder till
ungdomars biblioteksanvändning och läsning

BRITT DAHLSTRÖM

Svensk titel	"Stå mellan hyllorna och kramas" : bibliotekariers attityder till ungdomars biblioteksanvändning och läsning
Engelsk titel	"Between the shelters kissing" : librarians' attitudes towards young people's library usages and reading habits
Författare	Britt Dahlström
Handledare	Louise Limberg, Kollegium 3
Abstract	<p>The aim of this thesis is to investigate the attitudes of librarians towards young people's approaches to libraries and reading. The study also includes statements of the young as regards their own library usages and reading habits, as well as the attitudes of youth leaders. The latter are compared to the statements of librarians, and serve as referential frameworks.</p> <p>28 interviews were performed, of which 22 with young people. The interviews and the following discussion were based on five themes; the library as a room, usages of the library, reading habits, the library as an institution, and library changes and developments.</p> <p>The literature studied deals with youth culture, generations, young people's spare time occupations, the professional roles of librarians and youth leaders, and, finally, the attitudes of young people towards libraries together with the attitudes of librarians towards young people.</p> <p>The opinions of librarians deviate from those of the youth leaders, and to an even higher degree from those of the young people, as expressed in their interview responses. The differences are ascribed to the fact that the library represents a bourgeois, traditional, disciplinary world, whereas the youth club is characterized as expressive, impulsive, and chaotic. The description of the latter touches upon the very narcissism and expressiveness as features of youth culture, attractive to young people.</p> <p>The professional roles of youth leaders and librarians exhibit points of similarity as well as difference. The relatively higher social standing of the librarians is considered as a contributing factor to the librarians', to some extent, dissociating themselves from the youth club.</p> <p>The generational differences between librarians and young people are also important as regards the inability of the librarians to accommodate library changes to the young.</p>
Nyckelord	bibliotekarier, bibliotek, attityder, ungdomar, invandrare, fritidsledare, yrkesroller, läsning

1. INLEDNING	5
1.1 BAKGRUND.....	5
1.2 SYFTE	5
1.3 PROBLEMSTÄLLNING	6
1.4 METOD	7
1.5 MATERIAL	9
1.5.1 Litteratur och litteratursökning.....	9
1.6 BEGREPPSDEFINITIONER.....	11
2 UNGDOMEN.....	12
2.1 UNGDOMSFORSKNING	12
2.2 UNGDOMSKULTUR.....	13
2.3 INVANDRARE OCH FLYKTINGAR	15
2.4 VUXNA OCH UNGDOMAR : TVÅ GENERATIONER - LIKHETER OCH OLIKHETER.....	17
2.5 SAMMANFATTNING.....	19
3 FRITIDEN.....	20
3.1 FRITIDSVANOR OCH DESS PÅVERKANDE FAKTORER.....	21
3.1.1 Fritidsgårdar.....	21
3.1.2 Bibliotek och mediavanor	22
3.1.3 Föreningsdeltagande	23
3.2 SAMMANFATTNING.....	24
4 YRKESROLLER.....	25
4.1 FRITIDSLEDARROLLEN.....	25
4.2 BIBLIOTEKARIEROLLEN	28
4.3 SAMMANFATTNING.....	30
5 ATTITYDER TILL BIBLIOTEK	31
5.1 UNGDOMARS ATTITYDER TILL BIBLIOTEK	32
5.2 INVANDRARUNGDOMARS ATTITYDER TILL BIBLIOTEK.....	33
5.3 BIBLIOTEKARIERS ATTITYDER TILL UNGDOMAR.....	34
5.4 SAMMANFATTNING.....	36
6 BROSBYS BIBLIOTEK OCH FRITIDSGÅRD	38
6.1 FRITIDSGÅRDEN.....	38
6.2 BIBLIOTEKETS BAKGRUND.....	39
6.2.1 Personal, bestånd, utlåning.....	40
6.2.2 Verksamheten generellt.....	40
6.2.3 Verksamhet riktad mot ungdomar.....	40
6.3 BROSBY UTFRÅN EN OVAN BESÖKARE.....	41
7 REDOVISNING AV INTERVJUER MED UNGDOMARNA.....	43
7.1 UNGDOMARNAS UPPELVELSER AV BIBLIOTEKET SOM RUM.....	43
7.2 HUR UNGDOMARNA ANVÄNDE BIBLIOTEKET	44
7.3 UNGDOMARNAS LÄSVANOR.....	45
7.3.1 Läsningens betydelse för ungdomarna.....	46
7.4 UPPELVELSEN AV BIBLIOTEKET SOM INSTITUTION.....	47
7.5 HUR UNGDOMARNA VILLE FÖRÄNDRA BIBLIOTEKET	48
7.6 SAMMANFATTNING AV UNGDOMARNAS INTERVJUER	48
8 REDOVISNING AV INTERVJUER MED BIBLIOTEKARIERNA OCH FRITIDSLEDARNA	50
8.1 BIBLIOTEKARIERNA OCH FRITIDSLEDARNA OM UPPELVELSE AV BIBLIOTEKET SOM RUM.....	50
8.2 BIBLIOTEKARIERNA OCH FRITIDSLEDARNA OM HUR UNGDOMARNA ANVÄNDE BIBLIOTEKET	52
8.3 BIBLIOTEKARIERNA OCH FRITIDSLEDARNA OM UNGDOMARNAS LÄSVANOR.....	53
8.3.1 Läsfrämjande åtgärder	54

8.4 BIBLIOTEKARIERNA OCH FRITIDSLEDARNA OM UPPLEVELSER AV BIBLIOTEKET SOM INSTITUTION	55
8.5 BIBLIOTEKARIERNA OCH FRITIDSLEDARNA OM HUR UNGDOMARNA VILLE FÖRÄNDRA BIBLIOTEKET	57
8.5.1 <i>Bibliotekarierna och fritidsledarna om förändringsarbete</i>	57
8.6 SAMMANFATTNING.....	60
9 DISKUSSION	62
9.1 UPPLEVELSER AV BIBLIOTEKET SOM RUM	62
9.2 HUR UNGDOMARNA ANVÄNDE BIBLIOTEKET	63
9.3 UNGDOMARNAS LÄSVANOR.....	64
9.3.1 <i>Läsningens roll för ungdomarna</i>	65
9.4 UPPLEVELSER AV BIBLIOTEKET SOM INSTITUTION	65
9.5 HUR BIBLIOTEKARIER, FRITIDSLEDARE OCH UNGDOMAR VILLE FÖRÄNDRA BIBLIOTEKET.....	67
9.6 KONKLUSIONER.....	69
10 SAMMANFATTNING.....	71
11 KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	73
BILAGA 1 : Intervjumanual - ungdomar	
BILAGA 2 : Intervjumanual - bibliotekarier	
BILAGA 3 : Intervjumanual - fritidsledare	

1. INLEDNING

1.1 Bakgrund

När jag hösten 1994 stod inför valet av magisteruppsatsämne funderade jag över vad i den tidigare undervisningen på Bibliotekshögskolan som speciellt hade engagerat mig. I undervisningen under vårterminen 1994 togs diskussionen upp huruvida ungdomar är en eftersatt grupp i folkbibliotekssammanhang. Den diskussion som har förts och förs handlar bl a om problemet att arbetstiden på svenska folkbiblioteks barn- och ungdomsavdelningar tenderar att ägnas åt de yngre barnen (barn i förskoleåldern, låg- och mellanstadiebarn), på bekostnad av ungdomar. Ett exempel på debatten kring detta ämne är artikeltemat "Bibliotek för tonåringar?" i *Biblioteksbladet* (1984), som handlar om bibliotekens metoder att arbeta med ungdomar. Detta fick mig att fundera kring hur folkbibliotekarier ser på biblioteksarbete med ungdomar, och jag beslöt mig för att rikta min uppsats mot bibliotekariers attityder till att arbeta med ungdomar.

Undersökningen kombinerades under november 1994 med ett fyra veckors sk fältanknutet självständigt arbete (FSA). FSA innebar att man under kursens gång tillbringade en studietid på ett bibliotek eller motsvarande undersökningsobjekt för sin kandidat- eller magisteruppsats. Då hade man alltså tillfälle att samla in sitt empiriska material. Detta gjorde det möjligt att närmare studera ett bibliotek och dess ungdomsverksamhet. Jag valde att förlägga mitt FSA-arbete till ett kommunaldelsbibliotek, integrerat med en fritidsgård, i ett invandrartätt bostadsområde. Valet att göra mitt FSA-arbete på ett integrerat bibliotek och fritidsgård gjorde det möjligt för mig att få träffa en yrkesgrupp (fritidsledare) vars arbete till stor del inriktas mot ungdomar, vilket var passande med tanke på att jag då kunde göra en jämförande studie av bibliotekariers attityder med både ungdomars och fritidsledares attityder. Eftersom en fritidsgård fanns i så nära anslutning till biblioteket hoppades jag att få träffa och intervjuva ungdomar som kanske inte i första hand sökte sig till biblioteket. Valet av bostadsområde, ett område med sociala problem, gav också en möjlighet att träffa ungdomar som kanske inte var direkt intresserade av biblioteket. Flera undersökningar tyder på att ungdomar från medelklassen är de som oftast besöker bibliotek.¹

1.2 Syfte

Från början var tanken att studera hur bibliotekarier samarbetar med en annan yrkesgrupp, i det här fallet fritidsledare, vars arbete inriktas på ungdomar. Genom en jämförelse mellan de olika gruppernas intervjusvar kanske man kunde urskilja en skillnad mellan bibliotekariernas och fritidsledarnas attityder som yrkesgrupper.

Det visade sig under arbetets gång att samarbetet mellan de båda yrkesgrupperna inte var så speciellt livligt. Något samarbete mellan biblioteket och fritidsgården, som specifikt rörde ungdomarna bedrevs inte. Därför fick jag ganska raskt släppa den tanken och koncentrera mig på att försöka utröna vad bibliotekarierna tyckte om ungdomarnas biblioteks- och läsvanor

¹ Detta skriver bl a Per Nilsson om i *Den allvarsamma fritiden : en litteraturstudie av undersökningar om barns och ungdomars fritids- och kulturvanor*, 1994.

Se även i kapitel 3.1.2.

och hur fritidsledarna upplevde detsamma. Jag hade ändå kvar frågan om vilket samarbete som bedrivs mellan biblioteket och fritidsgården, för att se om bibliotekariernas och fritidsledarnas svar skiljde sig åt.

Genom att studera bibliotekariers och fritidsledares attityder till ungdomarnas biblioteks- och läsvanor vill jag försöka få fram om det finns någon skillnad mellan dessa båda grupper. Fritidsledarna jobbar ju nära ungdomarna, de är till för dem i första hand. Bibliotekarierna skall å andra sidan serva många andra grupper i samhället. Frågan är då om det finns några skillnader mellan deras utsagor, och vidare vad ungdomarna själva uttalar om just detta specifika bibliotek. Förhoppningsvis kan det bli en intressant jämförelse.

De tre olika gruppernas utsagor kan sägas spegla tre olika perspektiv på bibliotekets verksamhet. Genom att jämföra dessa utsagor samt studera den verksamhet som bedrivs kan jag eventuellt få fram skillnader mellan deras attityder. I intervjuerna ska jag studera fritidsledarnas attityder till ungdomarnas biblioteksanvändning och läsning. En intressant aspekt kan vara om fritidsledarnas attityder skiljer sig åt från bibliotekariernas, med tanke på att fritidsledarna arbetar närmare ungdomarna än vad bibliotekarierna gör. När det gäller personalen kommer jag att fokusera mer på bibliotekariernas intervjuer än på fritidsledarnas. Det är bibliotekariernas attityder som jag ska vill åt i denna uppsats. Fritidsledarnas svar kan sägas utgöra ett jämförelsematerial.

Ett annan fråga är huruvida ungdomarnas tankar om biblioteket finns förankrade hos personalen på Brosby eller inte. Detta kan visa om bibliotekarierna överhuvudtaget har intresse av och vilja att arbeta med ungdomarna. Vidare kan det diskuteras vari problem och svårigheter finns.

Syftet har således blivit att studera bibliotekariernas och fritidsledarnas attityder till ungdomarnas biblioteksanvändning och läsning. Personalens utsagor vill jag sedan jämföra med vad ungdomarna själva säger om vad de tycker om biblioteket, användningen av biblioteket och sin läsning.

Intervjuerna och resultatet av dessa kommer senare att jämföras med andra undersökningar i både Norden och i andra länder. På så sätt hoppas jag att hitta liknande frågeställningar att diskutera kring. Jag kommer också försöka beröra olika förklaringar till vad skillnaderna kan bero på.

1.3 Problemställning

Min huvudfrågeställning är:

Vilka skillnader och likheter finns mellan Brosbys bibliotekariers och fritidsledares attityder till ungdomarnas biblioteksanvändning och läsning, relaterat till ungdomarnas egna utsagor angående Brosbys bibliotek och sina läsvanor?

Huvudfrågeställningen kan konkretiseras i följande delfrågor:

- Hur upplever bibliotekarierna, fritidsledarna och ungdomarna biblioteket som rum och institution?
- Vad säger bibliotekarierna och fritidsledarna om ungdomarnas biblioteks- och läsvanor?
- Vilka attityder har ungdomarna till läsning och Brosbys bibliotek?

- Finns det några förklaringar till varför attityderna ser ut som de gör? Om så är fallet, vilka är dessa förklaringar?

1.4 Metod

I uppsatsen har jag valt att anonymisera både biblioteket och fritidsgården. I fortsättningen kallar jag biblioteket och fritidsgården för det gemensamma namnet *Brosby*. Kommundelen där biblioteket och fritidsgården är beläget benämns kort och gott för *kommundelen*.

Jag hade möjlighet, genom FSA-arbetet, att delta i bibliotekariernas dagliga arbete. Under arbetets gång kunde jag ta del av den situation som personalen befann sig i. Detta och samtalen med personalen, observationer och de mer strukturerade intervjuerna gav tillfälle till den närhet till forskningsobjektet som Holme och Solvang beskriver i *Forskningsmetodik : Om kvalitativa och kvantitativa metoder* (1991, s.101f). Holme och Solvang beskriver också fördelarna med den kvalitativa intervjun, som jag således har valt att använda som metod i min undersökning. Tillfälle till närhet, kan ges t ex vid intervjuer, som liknar ett vardagligt samtal, vilket kan underlätta för de intervjuade att komma fram med åsikter och egna funderingar. Jag hoppades således att intervjuerna skulle ge informanterna möjlighet att reflektera och komma med egna synpunkter. Eftersom jag gjorde ett FSA-arbete på Brosby hade jag tillfälle att lite närmare lära känna framför allt personalen på biblioteket. Med tanke på att antalet anställda inte var så stort, så tror jag att kvalitativa intervjuer ger mest som metod. Jag fann denna metod som bäst passande, eftersom detta är en attitydundersökning och det verkade bra om jag kunde komma lite närmre in på mina s k forskningsobjekt. Detta medförde också att kvalitativa intervjuer framstod som en lämplig metod för min undersökning. Nackdelarna med denna metod kan vara att informanterna försöker svara på ett sätt som den intervjuade förväntas sig att höra. Jag upplevde inte detta vid intervjuerna med personalen, som jag tyckte var frispråkig. Många av åsikterna som kom fram hade jag dessutom inte väntat mig. Däremot var jag rädd för att ungdomsinformanterna skulle ge sken av en bild som kanske inte riktigt stämde med verkligheten. Jag tycker ändå jag kom runt detta problem genom intervjuerna med fritidsledarna som stod ungdomarna närmare och vars svar dessutom skiljde sig till en del från bibliotekarierna. Jag försökte också ställa en typ av kontrollfrågor som eliminerade risken att ungdomarna s a s slipade sina svar, t ex då jag pratade med ungdomarna om deras läsvanor och frågar dem om vilken/vilka favoritförfattare de har.

Min undersökning utgörs således av intervjuer med tre grupper: bibliotekarier, fritidsledare och ungdomar. Jag har valt att ställa liknande frågor till de tre grupperna för att se, främst med tanke på bibliotekariernas intervjuer, hur man upplever ungdomarnas aktiviteter i biblioteket, deras biblioteks- och läsvanor.

Jag kunde som tidigare nämndes, under de fyra veckor som jag var där, följa bibliotekarierna i deras arbete. Några gånger följde jag med en av dem när denne gjorde besök i någon av de närliggande skolorna. Annars tillbringade jag merparten av tiden på Brosby och främst då på biblioteket. Alla intervjuer genomfördes under de tre sista veckorna av FSA-perioden. Jag började med att intervjua bibliotekarierna och senare fritidsledarna, innan jag gick över till ungdomsintervjuerna. Anledningen till att jag började med bibliotekarierna var att jag kände dem bättre än fritidsledarna och ungdomarna, så det kändes helt enkelt bäst för min egen del att börja med dem. Bland personalen utvaldes fyra bibliotekarier och fyra fritidsledare. Antalet bestämdes av att det enbart fanns fyra bibliotekarier som hade varit där en längre tid än några månader. Jag ville då också ha ett lika stort antal fritidsledare. Biblioteket hade vid

tiden för undersökningen två heltids- och två deltidanställda bibliotekarier, en ALU-anställd bibliotekarie samt en kanslist på en deltidstjänst. Fritidsgårdens personalstyrka bestod av sju anställda fritidsledare. Av dessa var två projektanställda, vilka ingår i min intervjugrupp med fritidsledare. Intervjuerna varade i genomsnitt 45 minuter.

Min tänkta undersökning presenterades för fritidsledarna vid ett av deras veckomöten. De blev då också tillfrågade om några av dem kunde tänka sig att fungera som informanter. Detta möttes inte av några protester eller hinder, utan fyra fritidsledare ur personalstyrkan anmälde sig som intresserade till att bli intervjuade. Denna urvalsmetod kan diskuteras eftersom intervjumaterialet kan få en viss vinkel av just att informanterna själva valt ut sig. Bland en grupp människor som får en sådan fråga är det vanligt att de anmäler som kanske är vana att uttrycka sina åsikter och dessutom har "färdiga" sådana (Holme, Solvang, 1991, s.114). Detta sätt att välja ut informanter har jag dock undvikit när det gäller ungdomarna. Men jag tycker att mina intervjuer med fritidsledarna trots detta har gett en hel del stoff. Dessutom var gruppen med fritidsledare inte så stor (totalt sju anställda) så jag tror att jag ändå har fått en någorlunda spridning.

Intervjuerna med fritidsledarna ägde rum under samma tidsperiod som bibliotekariervjuerna. Samtalen med fritidsledarna varade i stort sett lika länge som bibliotekarierna, alltså i 45 minuter. Vid intervjuerna med personalen hade vi tillgång till antingen ett enskilt, ostört rum eller en avskild vrå. Bandspelare användes vid samtliga tillfällen utom vid ett, med en bibliotekarie. Istället antecknades denna intervju. Jag upplevde inga problem vid mina samtal med personalen.

Antalet ungdomars besök på Brosby var under dagtid både på biblioteket och på fritidsgården ganska få, eftersom de flesta då befann sig i skolan. Därför gjorde jag några besök på fritidsgården under kvällstid. Valet av ungdomar som jag kom att intervjua styrdes helt av vilka som under dessa kvällar befann sig på fritidsgården. De flesta som besökte fritidsgården var i åldersgruppen 13-17 år, vilket också återspeglar urvalet av ungdomarnas ålder i undersökningen. Den enda begränsning jag gjorde när jag valde informanter var att inte intervjua någon under 13 år².

En annan dominerande faktor bland besökarna på Brosby var att dessa till övervägande del hade flykting- eller invandrabakgrund. Av detta skäl hade alla ungdomsinformanter utom två flykting- eller invandrabakgrund. Alla ungdomar befann sig på fritidsgårdens del, förutom de som satt i en läshörna som tillhörde biblioteket men som låg mycket nära fritidsgårdens del och som upplevdes av de flesta som tillhörande biblioteket. Därför valde jag ut ungdomar som fanns på fritidsgården helt enkelt därför att alla befann sig där. Urvalet av informanter fick jag någon enstaka gång hjälp med av en fritidsledare. Det var vanligare att jag själv valde ut tänkbara informanter genom att gå runt och fråga bland ungdomarna om vilka som kunde tänka sig att bli intervjuade. Biblioteket var som jag tidigare beskrev integrerad med fritidsgården, vilket bl a innebar att det inte fanns någon åtskiljande vägg mellan bibliotek och fritidsgård. Efter några intervjutillfällen bad jag också den informant som jag just hade pratat med om tänkbara personer. Vid intervjuerna hade vi tillgång till ett enskilt, ostört rum. Sammanlagt gjordes 20 intervjuer i hela undersökningen. Antalet informanter blev däremot 22 stycken. Meningen var från början att informantantalet skulle sträcka sig till tjugo stycken. Men några av ungdomarna ville gärna ha med en kompis och därför gjordes dessa intervjuer med två informanter samtidigt. Detta tillvägagångssätt kunde vara en fördel, eftersom de då

² Läs vidare om avgränsning i ålder i avsnitt 1.6.

kanske hade lättare för att slappna av och våga bli lite mer frispråkiga.

Ungdomarna var lite svårare att intervjua än bibliotekarierna och fritidsledarna. Det främsta problemet var just att ungdomarnas svar tenderade att bli ganska kortfattade. Ofta hade de svårt att motivera sina svar. Trots att jag försökte att motverka korta svar, genom att ställa följdfrågor, sträcker sig inte intervjuerna längre än i 30 minuter. Jag tycker ändå att jag får ut många intressanta aspekter av ungdomarnas svar. En annan svårighet var de språkliga missförstånd som ibland kunde uppstå. Flera av ungdomsinformanterna hade just börjat att lära sig svenska. Detta försökte jag att lösa genom att upprepa varje svar, vilket också klargjorde en del.

Jag har inte i uppsatsen behandlat samtliga de frågor som finns med i intervjumanualen. Dels blev materialet för stort - alla aspekter kan inte tas upp i en magisteruppsats, dels gav inte alla frågor några intressanta synpunkter som var värda att resonera omkring. Ett sådant exempel var frågan om vilka förväntningar personalen hade inför starten av biblioteket på Brosby. Det visade sig att det endast var någon enstaka i personalen som var anställd på Brosby vid denna tid. Svaren från dem tyckte jag inte bidrog till uppsatsens problemfokusering.

Jag kunde också under min tid på biblioteket göra en del observationer, likaså vid mina besök på fritidsgården om kvällarna. I uppsatsen finns också med ett kort avsnitt om en av observationerna.

1.5 Material

Mitt material består, förutom intervjuer, av litteraturstudier. Litteraturen har använts till att ge en bakgrund till undersökningen. Den har också använts som referens till mina egna resultat för att göra en del tolkningar. I uppsatsen beskrivs Brosbys verksamhet, vilket jag har hämtat från bibliotekets broschyrer o. dyl. Viss information om verksamheten kom fram vid intervjuerna och vid de observationer som jag hade tillfälle att göra under den tid jag var där. Jag har också gått igenom en del kommunalt material. Uppgifter därifrån kommer att beröras ytligt, som en kort beskrivning av kommundelen. Alla referenser som rör kommunalt material samt Brosbys verksamhet är anonymiserade.

1.5.1 Litteratur och litteratursökning

Den mest omfattande litteratursökningen gjorde jag under 1995, därefter har jag inte gjort någon ytterligare sökning av den storleken. Däremot har jag i uppsatsen behandlat litteratur utkommen efter 1995, men dessa har jag hittat bl a genom tips från handledare. Litteratursökningarna gjorde jag främst i LIBRIS och ArtikelSök. I dessa databaser har jag framförallt hittat material om ungdomar och deras fritidsvanor, ungdomskultur samt om yrkesroller. Material om bibliotekariers yrkesroller fann jag till stor del också vid sökning i Library & Information Science Abstracts (LISA) och Nordiskt BDI-index. Det var däremot svårt att hitta mer forskningsinriktade aktuella undersökningar som tog upp bibliotekariers attityder till ungdomar samt ungdomarnas egna attityder till bibliotek. De flesta artiklar som jag fann hade snarare en debattinriktad karaktär. Jag gjorde sökningar om detta ämne i LISA, Library Literature och Nordiskt BDI-index. Jag fick senare vid slutförandet av uppsatsen

under höstterminen 1999 tips om mer aktuella studier³ av min handledare.

Litteraturstudierna behandlas främst i kapitel två till fem. Jag kommer här att kort redovisa de viktigaste verken som jag har använt i respektive kapitel. Det första kapitlet handlar om hur det är att växa upp under ungdomsåren, ungdomskultur, innebörden av att vara invandrare eller flykting samt generationsskillnader. Kapitlet inleds med en kort historik över tidigare ungdomsforskning och främst då ungdomskulturforskning. Bra översikter över detta område har jag främst hämtat ur antologin *Ungdomsforskning - kritik, reflektioner och framtida möjligheter* (1994) och från Ola Stafsengs *Ungdomsforskning i Sverige : En vetenskaplig granskning* (1990). När det gäller ungdomskultur har jag främst studerat sociologen Ove Sernhedes *Ungdomskulturen och de Andra : sex essäer om ungdom, identitet och modernitet* (1996). I detta avsnitt behandlas även en studie om ungdomars livsstilar av Hans-Erik Hermansson, *Fristadens barn : om ungdomars livsstilar, kulturer och framtidssperspektiv i 80-talets Sverige* (1988). I avsnittet om invandrare och flyktingar har jag använt mig av flera olika källor. Här kan nämnas antologin *Att leva med mångfalden* (1981) där Binnie Kristal-Andersson beskriver olika tillvarotillstånd en invandrare eller flykting kan befinna sig i. Generationsbegreppet utreds bl a med hjälp av pedagogikforskaren Bengt-Erik Andersson, som går igenom olika faktorer som påverkar uppkomsten av generationer.

Kapitel tre handlar om ungdomars fritidsvanor när det gäller fritidsgårds- och biblioteksbesök, läsvanor och andra mediers användning, föreningsdeltagande samt vilka faktorer som påverkar dessa aspekter. Här behandlas en studie gjord av Kjell Englund och Björn Ericson, *Tonåring i välfärd : unga människors föräldrar, hem och fritid i brytningstid* (1996) samt Per Nilssons *Den allvarsamma fritiden* (1994).

I det fjärde kapitlet diskuteras bibliotekariers och fritidsledares yrkesroller. När det gäller fritidsledarna har olika undersökningar studerats, bl a Egil Boräng *Fritidsledarutbildning - till vad och på vilket sätt* (1980) och Eva Flogells rapport *Fritidsledarutbildning idag och imorgon* (1986). Ett problem i detta sammanhang har varit att studierna om fritidsledare har några år på nacken. Utbildningen till fritidsledare är idag dock lika lång som på 80-talet. Avsnittet om bibliotekarierollen bygger främst på Anders Øroms artikel "Bibliotekariske identiteter, formidlingsarbete og arbeidsorganisering" (1993).

Slutligen behandlar det femte kapitlet andra undersökningar gjorda om ungdomars attityder till bibliotek samt bibliotekariers attityder till ungdomar. Diskussionsstoff angående ungdomars attityder har jag främst hittat i Margaret Marshalls artikel, "The state of public library services to teenagers in Britain 1981" (1982) och i Linda Hills och Helen Plains undersökning, "Young people and public libraries use, attitudes and reading habits a survey of 13-16 year olds in Nottinghamshire" (1988) samt i *I förändringens favn* av Marianne Hiort-Lorenzen (1989). I detta avsnitt tar jag också upp invandrarungdomars attityder till bibliotek. Här har jag tagit del av en kandidatuppsats i ämnet, *Är invandrarungdomar nöjda med biblioteket? : en undersökning gjord bland iranska ungdomar i Borås*, skriven av Mona Abrahamsson (1996). Margaret Marshalls artikel tar även upp bibliotekariers attityder till ungdomar. Jag har i detta avsnitt också använt en magisteruppsats av Lena Spejare, *Bibliotek för alla? : om ungdomsverksamhet på bibliotek* (1998).

³ De studier som jag har använt i ämnet bibliotekariers och ungdomars attityder redovisas i kapitel 5.

1.6 Begreppsdefinitioner

Jag tänkte här ta upp två begrepp som är viktiga i uppsatsen och som kan behöva redas ut. Det första begreppet är *ungdom* eller *ungdomar*, som kan ses som antingen en social kategori eller som en livsfas. Ungdomar definieras vanligen som en av ålder avgränsad grupp med bestämda sociala egenskaper. Följande avgränsningar kan göras:

- genom att statistiskt avskilja vissa åldersintervaller (14-24 år)
- juridiskt (myndighetsålder)
- biologiskt (pubertetsdebut)
- socialt (flytta hemifrån)
- kulturellt (mode, musiksmak).

Ungdomen kan också beskrivas som en livsfas, en period i livet när individen genom sina livserfarenheter växer till en vuxen individ, vilket ger ett mer "öppet" ungdomsbegrepp än tidigare definitioner. Det kan också vara en personlig egenskap, d v s att någon är ungdomlig (Nilsson, 1994, s.8ff). I uppsatsen har jag valt att ansluta mig till det statistiska sättet att definiera begreppet ungdomar, i mitt fall 13-17-åringar.

Den andra och centrala termen är *attityd*. Idag används ordet inom forskning för en bestående inställning som är uppbyggd genom erfarenheter. Attityder yttrar sig i att man är för eller emot något, som kan vara en person, vilket också kan inbegripa den egna personen, vanligen i en social roll (lärare, bibliotekarie, mor). De flesta samhällsföreteelser kan relateras till attityder t ex idrott, jämställdhet. Det kan också innebära särskilda beteenden som att man konsumerar en viss vara (Rosén, 1990, s.104).

En attityd består av tre komponenter: kognitiva, affektiva samt intentionella. Det som en person tror eller vet om något motsvarar den kognitiva komponenten: "om attitydobjektet är 'att dricka alkoholhaltiga drycker', består den kognitiva innehållet av vad man tror om alkoholförtäringens effekter i kroppen, på sinnesstämningen och beteendet, vad man tror om konsekvenserna för samhället etc." (ibid). Den affektiva delen hör ihop med styrkan i ens ställningstagande mot attitydobjektets olika egenskaper, d v s "hur positivt eller negativt bedömer man de olika effekterna av alkoholförtäring?" (ibid). Slutligen svarar den intentionella komponenten för beredskapen till handling, med avseende på attitydobjektet "t ex den avsikt man har att själv dricka eller inte dricka något alkoholhaltigt" (ibid).

Den psykologiska funktionen en attityd har är att förenkla informationshantering från den sociala omvärlden. Attityderna utgör en mall för att kunna förstå liknande vardagssituationer. De attityder som yttras i ord eller handling kan påverka andra antingen att skapa eller bevara den bild av personen som passar med självuppfattningen (ibid).

I uppsatsen kommer jag att studera bibliotekariernas, fritidsledarnas och ungdomarnas attityder främst med utgångspunkt från de kognitiva och intentionella komponenter. Undersökningen handlar således om vad respektive intervjugrupper tror om ungdomarnas biblioteksanvändning och läsning - den kognitiva delen. Jag studerar också på vilket sätt bibliotekarierna och fritidsledarna handlar med tanke på ungdomarna, d v s den intentionella delen.

2 Ungdomen

När en människa växer upp befinner hon sig en tid i tonåren. En period då man varken är barn eller vuxen. Det kan vara en oklar situation, då man har svårt att tolka sin status och sina roller (Evenshaug, Hallen, 1992, s.341). Enligt psykoanalytikern Erik Homburger Erikson, som lägger stor vikt vid den känslomässiga och sociala utvecklingen, är sökandet efter identitet viktigt och centralt i den unges liv. Under barndomen byggs en identitet upp. Senare under tonårstiden kan den unge uppleva det som om identiteten splittras. Under ungdomstiden växer en ny, ofta förvirrad, identitet fram, som söks i olika förebilder. Dessutom kommer återigen olösta problem upp från barndomens tidiga utvecklingsfaser. Dessa nya psykologiska händelser ökar behovet av att finna ett sammanhang i sitt liv. Under tonåren kan en klart uttalad självupptagenhet träda fram och det är vanligt att den unge ständigt iakttar sig själv. Beroendet av gruppen blir starkt där tonåringen kan finna gemensamma ideal, intressen och normer (Modigh, 1985, s.47ff).

Strävan efter att i gruppen finna gemensamma beröringspunkter speglas även i den ungdomskultur som kan vara en viktig del i en tonårings liv. Enligt sociologen Erling Bjurström är ungdomskulturen en sorts delkultur med gemensamma värderingar, normer och beteendemönster. Till viss del hämtar ungdomar sina identifikationsobjekt, symboler och livsstilar ifrån mediekulturen. Men det finns också mer genuina kulturella yttringar som skapas av ungdomarna själva (Evenshaug, Hallen, 1992, s.344f).

I följande avsnitt kommer jag att ta upp en kort historik över tidigare ungdomsforskning och då främst ungdomskulturforskning. Därefter går jag mer in på de genuina kulturella yttringar som ungdomar själva skapar och hur ungdomskulturen ser ut, samt vad som påverkar den.

2.1 Ungdomsforskning

Ungdomskultur är ett begrepp som slog igenom under 1960-talet. Det var främst då en amerikansk sociolog, James Coleman, vars studier av ungdomssamhället fick en stor internationell betydelse. I vetenskapliga sammanhang hade dock begreppet ungdomskultur sitt ursprung i början av 1940-talet (Bjurström, 1994, s. 13).

Ungdomskulturforskningens genombrott hänger samman med den kommersiella marknad som växte snabbt och stort efter andra världskriget. Därav har "ungdomskultur" förknippats med kommersialism, mediemarkaden, och nya konsumtionsmönster. "Ungdomskulturen" ger intryck av att vara en del av den kommersiella marknaden. Detta har setts med oro ifrån styrande parter alltsedan början av 1900-talet. Skolan, fritidssektorn och föreningsliv ska därför fungera som ett alternativ och motverka de kommersiella krafterna (ibid, s.28f).

Detta speglas också i Ola Stafsens granskning av ungdomsforskningen i Sverige. Även denna ger en historisk bild över ungdomsforskningens utveckling under detta sekel och internationellt. I början var den uppfostrande rollen viktig och de första sex årtiondena sysselsatte sig ungdomsforskningen främst med pedagogik och psykologi. Under denna tid kännetecknades bl a ungdomsforskningen av att den var influerad av feministiska rörelser. Det handlade mestadels om tidigare nämnts om psykoanalytiska och pedagogiska frågor ur ett feministisk perspektiv. Den numera moderna mer maskulina ungdomsforskningen har sitt

ursprung ur den så kallade Chicagoskolan från 30-talet som i huvudsak tog upp manliga ungdomsgång och deras beteende. Under sextio-talet forskades det kring ungdomars drogproblem och om studentuppror. Drogproblematiken fortsatte under sjuttio-talet då även miljö-, och tillväxtproblematiken kom till. På åttiotalet fokuserades frågorna kring ungdomsarbetslösheten, bostadsbrist och fördelningsfrågor mellan generationerna (Stafseng, 1990, s.15ff).

I dag har modernitetsteorierna slagit igenom inom ungdomsforskningen. Främst inom detta område är den tyske socialisationsforskaren Thomas Ziehe vars namn ofta refereras i dessa sammanhang. Hans arbete grundas i sin tur på Jürgen Habermas resonemang kring samhällets fortgående rationalisering. Modernitetsteorin går ut på att ungdomar känner av samhällets kulturella förändringar och är symboler för det framtida samhället. Ungdomarna står för det nya (Öhlund, 1994, s.38f).

Thomas Ziehe är också känd för sina teorier om narcissismen, vilka har fått stor betydelse för den nordiska ungdomskulturforskningen. Narcissismen står för en personlighetstyp som kännetecknas av egoism, självupptagenhet, individualism och relationssvårigheter. Ursprungligen används begreppet inom psykoanalysen och det handlar alltså om en stark självupptagenhet, en personlighetsstörning. Inom ungdomskulturforskningen är det främst Thomas Ziehe som har spridit det narcissistiska temat. Begreppet används inte av Ziehe i psykoanalytisk mening. Ungdomar som ägnar sig åt ungdomskultur med narcissistiska drag har således inte några störda personligheter. De narcissistiska uttrycken används istället för att beskriva utmärkande drag i dagens samhälle. Pubertetsåren kan för många ungdomar innebära en period fylld av kriser, vilket innebär att identiteten förändras, blir svag och skör. Under denna övergångsfas finns också en stor press idag på ungdomar att prestera och få en perfekt kropp. I denna värld som ständigt förändras måste ungdomarna orientera sig samtidigt med identitetsutvecklingen. De narcissistiska störningarna kan här ses som anpassningsstrategier i den föränderliga och svårbegripliga värld som många ungdomar lever i (Johansson, 1994, s.29).

2.2 Ungdomskultur

En viktig del i unga människors liv, som också framgick tydligt på Brosbys fritidsgård är musikens betydelse. Inte bara att passivt lyssna till redan producerad musik utan också få lära sig spela och få möjlighet att framföra sin musik. Musiken, främst rockmusiken, är en del av ungdomskulturen som ungdomarna är med själva och skapar, även om skivbolag och media har en stark påverkan utifrån.

Ove Sernhede, sociolog och socialarbetare, menar att rockmusiken har en förmåga att med hjälp av en överladdning av sinnesorganen, (den höga volymen, takten som känns i hela kroppen), innefatta både kropp och själ (Fornäs m fl, 1984, s. 28). I ungdomskulturen finns det gott om narcissistiska former för upplevelse, alltsedan 1960-talet. Rockmusiken ger den unge en total upplevelse och kan enligt Sernhede innebära en narcissistisk upplevelseform. En osäker och splittrad ung människa kan känna sig hel av musikens upplevelse. Gränserna mellan jaget och omgivningen upplöses och detta kan svara mot det narcissistiska behovet (Sernhede, 1996, s.159f).

Ungdomsåren kan vara en tid av osäkerhet, känslighet och sårbarhet. Några fasta ramar för hur ens sociala liv ska se ut har den unge ännu inte utformat. Man är öppen, men också

osäker. Många ungdomar tvingas att bli sökare i en värld där det inte längre är självklart att man fortsätter i ens föräldrars yrkesbana. Det är ej heller självklart hur mans- och kvinnorollen gestaltas eller hur man ska, bör, bete sig som samhällsmedborgare och som människa (Sernhede, 1996, s.131).

Detta speglas även i de kamratorienterade grupper som Hans-Erik Hermansson beskriver i sin avhandling *Fristadens barn : Om ungdomars livsstilar, kulturer och framtidsperspektiv i 80-talets Sverige* (1988). Den handlar om olika ungdomars livssperspektiv och deras syn på framtiden. Hermansson fann i sin studie, som grundar sig på 57 intervjuer, grovt sett tre olika grupper av ungdomar. Dessa benämner han som föräldrorienterade, kamratorienterade samt omvärldsorienterade ungdomar. Könen är jämnt fördelade i grupperna (Hermansson, 1988, s.126).

De föräldrorienterade kan kort beskrivas som medelklassungdomar som gärna umgås med sina, ofta övervakande, föräldrar. Läxläsningen, samvaron med familjen och föräldrarnas gillanden betyder mycket. De föräldrorienterade ungdomarna tror att deras liv i framtiden kommer att rätt mycket likna deras föräldrars liv. Visserligen upplever dessa ungdomar att det är svårt att rätta sig efter sina föräldrar men "til syvende og sidst" ger ungdomarna intrycket av att de faktiskt accepterar sin situation. Fritiden ägnas, förutom att umgås med föräldrarna och att läsa läxor, åt TV-tittande, läsa böcker, sy, spela dataspel, kort sagt sådana sysselsättningar som kan göras i hemmet. Dessa ungdomar avviker en hel del från den bild som ges inom ungdomskulturforskningen. De söker inte sin identitet genom ungdomskulturen. Här kan man se en parallell i det traditionella tankemönstret hos Sernhedes skildring om det historiska samhället.⁴ De påverkas inte lika lätt av klädmodet men vill ändå inte avvika alltför mycket. Hermansson beskriver de föräldrorienterade ungdomarna med orden återhållsamhet, försiktighet och traditionalism (ibid, s.129ff).

De kamratorienterade ungdomarna kommer främst från arbetarklassen. Bland dessa ungdomar är kamraterna viktiga. Skolan betyder mycket lite för dem och efter grundskolan skulle de helst vilja börja arbeta. Men bl a arbetslösheten gör att de söker sig till gymnasiet, och då till de praktiska utbildningarna. Föräldrarna till dessa ungdomar är rädda för att ge råd och påverka sina barn p g a rädslan för ett misslyckande. Självständigheten gentemot föräldrarna är mycket viktig. Hemmet är inte en samlingsplats utan de dras till öppna, offentliga platser såsom gator, torg och fritidsgårdar. Ett sätt att hävda sig är att ha det gott ekonomiskt ställt, genom extra arbeten, därför är detta en konsumtionsstark grupp. Dessa ungdomar känner väl till ungdomskulturella subkulturer och stilar (ibid, s.134f).

De omvärldsorienterade ungdomarna är vanligtvis från medelklassen. Här är konflikterna med föräldrarna få. Man umgås med dem men också med kamrater och även med andra vuxna beroende på vad man sysselsätter sig med. Aktiviteterna är många och olika. De är oftast starkt skolmotiverade och är till skillnad från de föräldrorienterade ungdomarna, också karriärinriktade. Fritidsaktiviteter som man ägnar sig åt påverkas av vilken framtida yrkesbana man har tänkt sig. Beroende på vilken fritidssysselsättning som väljs, väljs också vilka man träffar. Relationerna till föräldrarna präglas av samförstånd. Föräldrarna är också insatta i sina ungdomars liv och leverne och ger dem vägledning. Risken finns att engagemanget styrs av alltför mycket aktiviteter och att föräldrarna inte kan ge det känslomässiga stöd som behövs (ibid, s.139f).

⁴ Se nedan.

Att ungdomar inte alltid följer i sina föräldrars och tidigare generationers spår slår också igenom i livs- och tankemönster. I det historiska samhället fanns en helhet, kontinuitet och tradition och kraven på självständighet var inte så höga jämfört med idag. I negativ mening medförde det att den enskildes tankesätt och handlingsutrymme krympte. Därav följer att dagens unga kanske inte så sällan vänder åter till gamla tiders livsformer på en trång föreställningsvärld. Det gamla samhället har "ersatts av ett samhälle där det självklara avnaturaliseras...." (Sernhede, 1996, s.134) - detta kallar Thomas Ziehe för kulturell friställning. Till följd av allt detta blir identiteten något som den unge hittar och formar själv, alltså inte, som i gårdagens samhälle, något som man växer in i (ibid).

I detta avsnitt har vi sett hur tonårstiden som period i livet innebär ett sökande efter sammanhang. Detta tar sig uttryck i olika former. Musiken är ett sådant sätt att få utlopp för bl a sin osäkerhet. Ett sätt att forma sitt liv är en livsstil där man tillsammans med sina kamrater finner en identitet. Förutom att den unge experimenterar med den egna identiteten bland sina kamrater kan här också frigörelse från föräldrars ske (ibid, s.143). De narcissistiska dragen, musikupplevelsen, frigörelsen från föräldrars o s v kan gälla för flertalet ungdomar.

2.3 Invandrare och flyktingar

Att vara invandrare eller flykting kan innebära att man befinner sig i ett utsatt läge. Bland bibliotekarierna och fritidsledarna i min undersökning återkom flera gånger påpekanden om det faktum att ungdomarna på fritidsgården var invandrare eller flyktingar och vilken påverkan detta kunde ha. Den oroliga situation som det kan innebära att vara flykting tycktes återspeglas i deras ageranden. Därför kommer jag i detta avsnitt beskriva hur det kan vara att leva som invandrare och flykting i Sverige och vilka speciella omständigheter som spelar in för just denna situation.

Svårigheten att vara invandrare eller flykting kan yttra sig på flera sätt. De flesta undersökningar som har gjorts internationellt visar att de flesta tvåspråkiga barn klarar sig dåligt i skolan. Tilläggas bör att de flesta tvåspråkiga barn kommer från familjer vars socioekonomiska status är låg (Skutnabb-Kangas, 1980, s.72). Ett återkommande och känsligt inslag i nyhetsmedia är brottsutredningar som visar att invandrarungdomar (främst pojkar) är överrepresenterade när det gäller våldsbrott (Ålund, 1997, s.30). Orsakerna till detta kan vara flera. Det kan bero mer på den sociala tillhörigheten än den etniska. Vad orsaken är till den högre brottsligheten lämnar jag därhän men vill ändå beskriva en del av de problem som kan uppstå.

Under tonåren formas identiteten och för denna process har ens kultur med dess olika system stor betydelse. Systemen som ingår i en kultur kan vara ekonomiska, politiska, juridiska, sociala (här bestäms roller för det som ska göras), projektiva (uttrycksformer, religion, konst), de kan avse utbildning, seder och bruk samt barnuppfostringsmönster. Under tonåren när identitetsprocessen är aktiv kan det innebära en del risker för en människa som befinner sig i en minoritetsgrupp i en majoritetskultur. Svaren utifrån blir hela tiden olika. Ingenting i processen blir självklart och då krävs det en hel del styrka av individen för att detta ska gå bra. Heyman påpekar i samband med detta att det har skrivits ganska lite om hur barn blir utsatta vid uppbrott, då man är tvungen att fly från sitt hemland (Heyman, 1990, s.29ff).

Karmela Liebkind tar i antologin *Minoritet, kultur, identitet* upp psykologen Erik H. Eriksons

åtta utvecklingsstadier som en människa går igenom i livet och som utvecklar hennes personlighet. När ett nytt stadium tar vid innebär det ofta en kris som måste övervinnas. Den mest betydelsefulla krisen i detta sammanhang är identitetskrisen. Tydligast är den under tonåren, men den återkommer också vid flera andra tillfällen senare i livet. Om man flyttar till ett annat land tillfälligt eller permanent kan detta medföra en känsla av främlingskap inför ens nationella och etniska ursprung. Detta leder till identitetskonflikter som kan vara mycket svåra att lösa (Liebkind, 1980, s.54).

Livet och världen tolkas genom språket. Språket har alltså en stor betydelse för identitetsskapandet. När kulturen inte är en, såsom är fallet för invandrar- och flyktingbarn, blir identitetsskapandet komplicerat. Uttrycksmedel och innehåll är så olika. Risken finns att de två kulturerna inte förstår varandra, inte samverkar, för att kunna berika barnet med två språk, vilket ibland kan vara en tillgång (Heyman, 1990, s.51). I en kandidatuppsats gjord på Bibliotekshögskolan beskrivs en undersökning gjord bland iranska invandrarungdomar. En del av informanterna säger att det inte är så viktigt för dem att komma ihåg sitt modersmål. En informant uttrycker till och med en önskan om att få glömma sitt hemlands språk eftersom hon aldrig mer vill återvända till sitt hemland. Bland informanterna prioriteras det svenska språket för att klara av skolundervisningen bättre. Ingen av dem verkar vara speciellt oroliga för att glömma sitt modersmål (Abrahamsson, 1996, s.25).

Binnie Kristal-Andersson beskriver, i antologin *Att leva med mångfalden*, elva tillvarotillstånd som en invandrare eller flykting kan hamna i. Dessa är:

- främlingskap,
- ensamhet,
- saknad,
- identitetslöshet,
- rotlöshet,
- underlägsenhet,
- degradering av modersmålet,
- degradering av hemlandets värderingar,
- misstänksamhet,
- att vara utsatt för fördomar eller själv hysa fördomar,
- att bli syndabock.

Främlingskapet kan bero på att allt måste läras in på nytt, exempelvis grundläggande, enkla saker såsom att handla mat, välja kläder, vanor på arbetet och på fritiden, sociala relationer, språk. Främlingskapet kan leda till en upplevd alienation, vilket kan vara mycket obehagligt. En individ kan känna ensamhet, också en djup sådan, även om man har familj, släktingar och vänner. Det kan vara svårt för individen att finna en trygg värld att välja och leva i. Individen lever i två världar som är i konflikt med varandra. Den gamla världen tillhör man inte längre och den nya är man inte riktigt del av. Identitetslösheten kan leda till ångest. När barnen växer upp kompliceras detta ytterligare eftersom de blir en del av det nya samhället, vilket skapar problem för familjen. Detta är inte en lagbunden följd av att lämna ett land för att komma till ett annat. I en del fall, idealiska sådana, integreras de två kulturella identiteterna, medvetet eller omedvetet (Kristal-Andersson, 1981, s.137ff).

Underlägsenheten bottnar också i att det helt plötsligt har blivit svårt att utföra enkla saker och att dessa måste läras om på nytt. Känslan av underlägsenhet kan föras vidare till barnen. Språket har en stor betydelse för identitet, självuppskattning och självförtroende. Det kan bli

problem för en individ att komma till ett land som han eller hon inte har förutsett. Flera orsaker ligger bakom känslan av att språket har degraderats. Ens modersmål är inte längre användbart, värdefullt eller viktigt i det nya landet. Individen talar inte det nya språket så bra. De språkliga nyanserna kan saknas även om man behärskar det nya språket i funktionell bemärkelse, och oftast finns en kvardröjande brytning (ibid).

Det finns alltså flera psykologiska faktorer och dilemman som en individ kan råka ut för när denne är tvungen att flytta från en miljö till en helt annan. Problem med språket är vanligt och språket har också en stor betydelse för identitetsskapandet. Identitetsprocessen är en betydelsefull del av tonårstiden. Identifieringen med vuxna har också en stor plats i en tonårings liv. Ibland kan denna relation bli konfliktfylld. Kanske har de vuxna förlorat både kontroll och kontakt med ungdomar. Om detta handlar nästa avsnitt.

2.4 Vuxna och ungdomar : två generationer - likheter och olikheter

I min undersökning behandlas människor med olika roller: ungdomar, bibliotekarier och fritidsledare. Det faktum att bibliotekarier och fritidsledare utgör en annan generation, kan få en del konsekvenser i mötet med ungdomarna. Ungdomarna, kan i sin tur, påverkas av det spel som finns mellan unga människor och vuxna. I mina intervjuer förekommer ibland uttalanden som tyder på vuxnas avståndstagande och främlingskap inför ungdomarnas sätt att bete sig. För att belysa detta kommer jag här att ta upp följande frågor. Vad skapar generationer? Finns det några klyftor dem emellan?

Ungdomar, som tanke eller idé, kan vara något man sätter i samband med allt det nya i kulturen, både i negativ och positiv mening. Detta skriver Johan Fornäs om i en inledning till det som senare handlar om ungdomskulturforskningen i Sverige. Å ena sidan sätts ungdomar i negativt samband med framtidens faror. Om man i framtiden ser hur kulturen förfaller så blir reaktionerna starka när ungdomar prövar nya medier och genrer, vilket de ofta gör. Både de nya medierna och ungdomskulturen kritiserar då. Å andra sidan associeras ungdomar på ett positivt sätt som framtidens hopp. Ungdomar har, genom sin flexibilitet, en förmåga att pejla in samhällsrörelser och sedan uttrycka dem i sitt stilspråk. Här kan man alltså avläsa framtida tendenser (Fornäs, 1994, s.13f).

Pedagogikforskaren Bengt-Erik Andersson har undersökt den första frågan om vad som skapar generationer. Generationer kan ha fler betydelser än ålderskillnaden som vanligtvis brukar räknas i 30-års intervaller. Andersson redovisar fyra typer av faktorer som påverkar likheter inom en generation och olikheter mellan generationer (Andersson, 1982, s.129ff).

Den första faktorn är den historiska och sociala process som pågår under en tid och som påverkar och bestämmer om det uppstår en generation eller inte. Under en tidsperiod inträffar händelser som ger en gemensam erfarenhet och medför att det uppstår ett generationsmedvetande. Härav följer att om det under en period inträffar många samhällsförändringar, uppstår också många generationer och vice versa (ibid, s.129).

En annan faktor som också har att göra med historiska skeenden är de naturliga samhällsförändringar, i sociala system, som sker. Detta handlar, inte som den första faktorn om speciella händelser, utan om den utveckling som pågår steg för steg med tiden (ibid).

Faktor nummer tre har att göra med den livscykel en människa går igenom. Man är

intresserad och satsar på olika saker under olika perioder i livet. Ofta följer också en högre status med en stigande ålder. Det är vanligt att en människa i yngre medelåldern satsar på sin yrkeskarriär, och då bildar man också familj. Satsning på karriären medför ofta en högre maktposition och status i samhället. En människa i unga år är däremot inriktad på att välja yrke och att forma sin identitet. Dessa olika satsningar under livet orsakar olikheter i värderingar⁵ (ibid, s.129f)

Till sist finns det omständigheter som rör en persons psykologiska utveckling. Behov, bekymmer och den kognitiva utvecklingen hos en ung individ skiljer sig från en medelålders person. En person anpassar sig, mognar och förändras med åldern. Detta sker i snabbare takt ju yngre man är, vilket medför att unga individers värderingar och attityder förändras snabbare än vuxnas (ibid, s.130).

Något som kan vara viktigt att påminna om i detta sammanhang är att en åldersgrupp inte nödvändigtvis måste ha gemensamma erfarenheter p g a att man har växt upp under samma tidsperiod. Mycket kan skilja mellan grupper vad gäller uppväxtmiljö, utbildning, kulturella skillnader m m (ibid, s.131).

Finns det då generationsmotsättningar och generationsklyftor? Enligt James Coleman, har klyftan mellan vuxen- och ungdomssamhället växt och blivit större under efterkrigstiden. Klyftan kan också ses som att ungdomsvärlden är en avvikelse från vuxenvärlden (Bjurström, 1994, s.13f). Ove Sernhede skriver i sin bok, *Ungdomskulturen och de Andra : sex essäer om ungdom, identitet och modernitet*, hur föräldrarnas påverkan har försvagats. Det traditionella sättet att fungera som förebilder är inte längre lika självklart. Samhället har alltmer fått inflytande på barnuppfostran, genom att barnen tillbringar stor del av sin uppväxt på daghem, fritidshem och skola. Detta innebär i sin tur att socialisationen påverkas alltmer av samhällets institutioner. Personal på förskola och grundskola känner av den osäkerhet som följer när socialisations- och uppfostringsmönster förändras. Arbetslivet är mer krävande och påverkar föräldrarnas uppfostringsmönster. Allt detta sammantaget kan leda till rådvillhet om hur man ska leda barnen ut i samhället (Sernhede, 1996, s.138).

Med generationsklyfta menas att det finns en skillnad mellan värderingar, attityder och erfarenheter mellan vuxna och ungdomar. På grund av dessa skillnader kan det uppstå en konflikt. Skilda erfarenheter kommer av att vuxengenerationen har växt upp i en helt annan tid med ett speciellt klimat och ungdomarna påverkas i sin tur av sin tidsanda. Skillnaderna mellan generationer blir större om det förekommer snabba kulturella förändringar, vilket kan orsaka en del konflikter (Evenshaug, Hallen, 1992, s. 338).

De norska pedagogikforskarna Oddbjørn Evenshaug och Dag Hallen ifrågasätter, i kontrast till Coleman, om klyftan mellan generationer överhuvudtaget existerar. Både europeiska och amerikanska undersökningar pekar på att ungdomar i det stora hela är eniga med sina föräldrar när det gäller fundamentala värderingar. En undersökning visar att det ibland kan uppstå missförstånd mellan generationerna på så sätt att ungdomarna tror att de vuxna ogillar dem och tvärtom (ibid, s.339).

Bengt-Erik Andersson (1982) pekar på samma tendens. I sin undersökning har han studerat en grupp ungdomar och följt dem under deras tonårstid. Han har intervjuat ungdomar och vuxna om åsikter om skilda ting, dels de ungas föräldrar, men också andra vuxna. I intervjuerna tar

⁵ För vidare resonemang se i diskussionskapitlet.

han upp frågan om vad de båda grupperna tycker om varandra och vad den ena gruppen tror att den andra gruppen tycker. Det visar sig då att de vuxna ger positiva omdömen om ungdomarna. Däremot *tror* de unga att vuxna människor tänker negativa tankar om dem och vice versa. Han finner i sin studie ingen riktig och verklig generationsklyfta utan en *upplevd* sådan, en upplevelseklyfta. Trots allt är ju denna klyfta verklig för den som upplever den. De flesta i Anderssons studie tyckte också att kontakten var bra som den var och hade alltså inga önskemål om en tätare kontakt (ibid, s.137f).

Bengt-Erik Andersson undersökte också på vilket sätt åsikter mellan generationer skiljer sig åt. När det gällde samhällsfrågor fanns ingen markant skillnad mellan generationerna. Föräldrarna trodde att ungdomarna skulle vara mer radikala i sina åsikter än vad som var fallet. Ungdomarna trodde i sin tur att föräldrarna skulle vara mer konservativa än vad de var. Några stora meningsskiljaktigheter kunde Andersson inte finna i sin undersökning (ibid, s.184ff). Det fanns dock områden där åsikterna skiljde sig åt till en del. Oenigheterna kunde gälla utseende, studie- eller yrkesval och arbete. Politik, ekonomi och familjefrågor var också diskussionsområden som kunde uppröra känslorna. Det fanns dock en förståelse för åsiktsskillnaderna. Däremot trodde, speciellt ungdomarna, att de vuxna ogillade deras åsikter mer än vad de faktiskt gjorde (ibid, s.155f).

Det finns alltså flera ståndpunkter om huruvida generationsmotsättningar överhuvudtaget existerar. Skulle det så vara, kan frågan ställas vari dessa motsättningar består. Vi har dock sett i Bengt-Erik Anderssons undersökning att skilda åsikter och konflikter kan uppstå p g a respektive parter föreställningsvärld, och inte av att det finns faktiska konflikter.

2.5 Sammanfattning

Tonårstiden innebär i många fall en osäker och sårbar tid, då en ny förvirrad identitet växer fram. I denna process spelar för många ungdomar rockmusiken en stor roll. Musikens narcissistiska drag ger en total upplevelse med alla sinnen inblandade, då gränserna mellan jaget och omgivningen upplöses. Alla ungdomar lever dock inte på samma sätt. Det finns olika livsstilar bl a beroende på social bakgrund. Ungdomar kan orientera sig på olika sätt. För vissa är t ex kamraterna mycket viktiga och man söker sig ut från hemmet till olika samlingsplatser, som fritidsgårdar.

Identitetssökandet kan vara problemfyllt, speciellt för en invandrar- eller flyktingungdom, som kan känna främlingsskap. Här har språket en stor betydelse för identitetsprocessen, vilket är en förklaring till de problem som kan uppstå.

Kontakten med vuxna kan sättas på prov vid sökandet efter en identitet. Generationsskillnader kan påverka i detta sammanhang. I detta kapitel studerades fyra olika faktorer som inverkar på likheter och olikheter mellan generationer. Det är omtvistat huruvida det finns generationsmotsättningar eller inte. Det verkar som missförstånd mellan vuxna och unga ofta beror på en icke verklig men *upplevd* generationsklyfta, som kommer sig av att föräldrar *tror* att ungdomar är mer radikala än vad de är, medan ungdomar *tror* att föräldrar är mer konservativa än vad de faktiskt är.

3 Fritiden

I detta kapitel kommer jag att ta upp ungdomars fritidsvanor när det gäller besök på fritidsgårdar och bibliotek. Här kommer jag också att gå igenom en del sociala, ålders- och könsmissiga faktorer som tycks påverka att man besöker en fritidsgård eller bibliotek.

Till att börja med kan man konstatera att under 1900-talets början fanns ingen klar gräns mellan arbete och fritid. Det var framförallt i de borgerliga familjerna, i slutet av 1800-talet, som man började betrakta barndom och ungdomstid som en period fri från arbete. Före industrialismens genombrott fanns överhuvudtaget inte uppdelningen mellan arbete och fritid för någon i befolkningen. I och med den industriella revolutionen kom det tidsdifferentierade arbetet och även en klarare åldersuppdelning. När det moderna, industriella samhället formades marginaliserades ungdomarna som grupp. De tillhör varken barndomens ansvarslösa tid för lek eller vuxenlivets ansvarsfullhet. Intresset för att engagera ungdomar till olika föreningsaktiviteter börjar redan vid sekelskiftet. De första studierna av barns och ungdomars fritidsvanor, som kom under 1940-talet, visar att ungdomars intresse för föreningsliv var stort (Nilsson, 1994, s.8ff).

Ett annat motiv för att starta kommunal fritidsverksamhet i Sverige var att förhindra kriminalitet och missbruk. Anledningen till att öppna Brosbys fritidsgård var just att stävja ungdomsbråken som hade blivit vanliga i stadens centrum. Fritidsgårdarna byggdes för de ungdomar som inte hade pengar eller intresse av att fylla sin fritid med organiserade aktiviteter. Detta var alltså ett bygge som startades ovanifrån från myndigheternas håll. Tidigare hade barnuppfostran varit familjens angelägenhet. Nu blev det något för de offentliga institutioners att ta hand om (Ögren, 1985, s.12f).

De offentliga institutionernas arbete med barn och ungdomars fritid började i hemgårdsrörelsen. Denna hade i sitt ursprung i den engelska sk settlementsrörelsen. Den gick ut på att man skulle utjämna klassmotsättningar och ge arbetare möjlighet till studier och bildning. Rörelsen började med sina settlement i den engelska storstadslummen. Idéerna spreds sedan till Sverige för att där kallas *hemgårdar*. Den första upprättades 1912 (Lockwall, 1987, s.24f). Dessa hemgårdar utvecklades bl a till att en gren ville motverka den ökande kriminaliteten. Det var senare under 60- och 70-talen som den verkliga expansionen av fritidssektorn med flera kommunala ungdomsgårdar ägde rum, vilket hade sitt samband med att arbetsmarknaden förändrades. Alltför många kvinnor fanns i arbetslivet och professionaliseringen inom barnuppfostran hade påbörjats (Nilsson, 1994, s.48).

Vid tiden för Englund och Ericsons undersökning (1995) fanns ca 1500 fritidsgårdar i Sverige. I varje kommun fanns det i genomsnitt drygt fem gårdar. Fritidsgårdar utmärks av där bedrivs en öppen verksamhet. Vanligtvis finns det också en stor gruppverksamhet. På gårdarna arrangeras diskotek och turneringar av olika slag (Englund, Ericson, 1996, s.55). Under de senaste åren har utnyttjandet av fritidsgårdar ökat. Detta tros bero på att fler i allt större utsträckning befinner sig i en socialt utsatt position, till följd av arbetslöshet och större ekonomiska bekymmer (ibid, s.206).

3.1 Fritidsvanor och dess påverkande faktorer

Hur ser då ungdomars fritid ut när det gäller fritidsgården och biblioteken? Hur vanligt är det att de t ex går på bibliotek? Vad säger tidigare forskning och undersökningar om detta? Här studeras också påverkande faktorer av vilka följande tas upp; socialgrupp, kön, ålder, boendemiljö samt invandrargrupp.

En aktuell och stor undersökning av ungdomars fritidsvanor är gjord av folkhögskolelärarna Kjell Englund och Björn Ericson. Antalet ungdomar som har deltagit i deras enkätundersökning uppgår till 5 400, vilket ger en bred bild av hur ungdomars fritid kan se ut. Ungdomarna är tillfrågade i tolv olika kommuner i olika skolor och befinner sig i åldrarna 13, 15, 17 år. Förutom åldersaspekten undersöks även könsaspekten och den sociala gruppstillhörigheten (Englund, Ericson, 1996, s.23ff).

En annan studie gjord av Per Nilsson är *Den allvarsamma fritiden* som ytligt kommer att beröras här. Han har i sin bok försökt att sammanfatta undersökningar som gjorts under de senaste 15 åren av barns och ungdomars fritids- och kulturvanor (Nilsson, 1994, s.2).

3.1.1 Fritidsgårdar

Den kommunala fritidssektorns budget utgörs till största delen av idrottsanläggningar och dess verksamhet. Men hit hör även fritidsgårdarna och i vissa kommuner även biblioteken. Antalet besökare på fritidsgårdar varierade stort mellan kommunerna och skolorna i Englund och Ericsons undersökning. Detta tros bero på fritidsgårdens geografiska läge och hur den sociala strukturen ser ut för det undersökta bostadsområdet. I områden med hyreshus, där det bodde många ensamstående föräldrar och invandrare samt där socialgrupp 3 var vanligast besöktes en fritidsgård mer än områden med en annan struktur (Englund, Ericson, 1996, s.56f).

Totalt sett går det att utläsa att de flesta av ungdomarna inte besöker en fritidsgård. Av de som går dit är den typiske besökaren en pojke i de nedre tonåren. Något vanligare är det att han har en ensamstående förälder. Bland fritidsgårdsbesökarna är den sociala rekryteringen ganska jämn dock med en viss tyngdpunkt på socialgrupp 3 (ibid, s.50ff). Om man tittar på alla socialgrupperna är ungdomarna från socialgrupp 3 de flitigaste besökarna (ibid, s.189). Enligt Per Nilsson är en vanlig tendens att antingen besöker man inte alls fritidsgården eller så går man dit ganska ofta. När det gäller den sociala strukturen menar Nilsson att socialgrupp 3 klart dominerar bland besökarna (Nilsson, 1994, s.49ff). Ungdomar med invandrarbakgrund bor vanligtvis i hyreshus och föräldrarna är i större utsträckning ensamstående. Däremot har inte invandrarbakgrunden någon betydelse för om man besöker en fritidsgård eller inte. Andelen svenska ungdomar och invandrarungdomar är i det här fallet lika (Englund, Ericson, 1996, s.180f).

Åldersmässigt är det mest 15-åringarna som besöker en fritidsgård (ibid, s.167). Den mest skiftande variabeln är den könsmässiga. Bland fritidsgårdens besökare dominerar pojkarna från socialgrupp 3. Nästan var tredje i denna grupp besöker fritidsgården en gång per vecka eller oftare (ibid, s.194). Vem som besöker en fritidsgård förklaras ändock bäst av sociala bakgrundsfaktorer (ibid, s.198).

Avståndet till en fritidsgård påverkade ganska starkt om man besökte en sådan eller inte. Storleken på kommunens budgetstöd till fritidsgårdarna påverkade dock inte. Däremot finns ett samband mellan hur många aktiva som fanns i föreningar och hur många som besökte en fritidsgård. Kommuner med fler aktiva i föreningar hade också fler invånare som besöker fritidsgårdar (ibid, s.67ff).

3.1.2 Bibliotek och mediavanor

Biblioteket är, enligt Per Nilsson, en populär företeelse hos de unga. Ett påpekande kan dock göras i detta sammanhang och det är att i hans undersökning tas även barns fritidssysselsättningar upp. Åldern 9-12 år återfinns här och bland dem går tre fjärdedelar till något bibliotek under en genomsnittlig månad. Åldern 9-12 år betecknas som slukaråldern vad gäller läsvanor. Nilsson påpekar dock att efter 12-årsåldern sjunker biblioteksbesöken successivt. Besöken sjunker till att bara ca en tredjedel av ungdomar i de övre tonåren någon gång under en månad går till ett bibliotek (Nilsson, 1994, s.51). Hälften av ungdomarna i Ericsson och Englunds undersökning besöker ett bibliotek. Ungefär var sjätte tonåring är där en gång i veckan eller oftare. Gruppen som ofta (d v s en gång i veckan eller oftare) besöker ett bibliotek är ganska stor, 15 %. Normalbesökaren är där 1-2 gånger i månaden. De flitigaste besökarna är 13-åringarna och likaså de som nyligen har flyttat till en kommun. Allra minst intresse för biblioteket har de äldre ungdomarna. Dessa mönster gäller även för ungdomar med invandrabakgrund (Englund, Ericson, 1996, s. 65ff). Bibliotekets flitigaste besökare har en överrepresentation av besökare med invandrabakgrund (ibid, s.181).

Det finns också en viss övervikt av flickor i Englunds och Ericsons grupp av besökare (ibid, s.65). Detta gäller även Nilssons undersökning där flickor oftare är på biblioteket än pojkar och detta gäller särskilt de regelbundna besökarna. (Nilsson, 1994, s.51)

Betydelsen av socialgruppstillhörighet skiljer sig en del i de båda undersökningarna. Englund och Ericson påpekar dock att skillnader i den sociala strukturen hos besökarna inte varierar lika mycket som under 1970-talets början. Då var andelen av socialgrupp 1 och 2 högre (Englund, Ericson, 1996, s.65ff). Dock är det fortfarande så att socialgrupp 1 och 2 i något större utsträckning besöker ett bibliotek än ungdomar från socialgrupp 3 (ibid, s.189). I Nilssons undersökning är socialgrupperna jämnt fördelade bland besökarna (Nilsson, 1994, s.51). En intressant iakttagelse när det gäller kön och socialgruppstillhörighet är att bland de regelbundna besökarna övervägde flickorna från socialgrupp 3. I denna grupp besöks biblioteket en gång per vecka eller oftare av nästan var femte flicka. Oavsett socialgrupp använder flickorna biblioteket mer än pojkar (Englund, Ericson, 1996, s.193f).

Läsvanor

Efter 15-årsåldern sjunker bokläsandet en hel del. Dessförinnan, mellan 9 och 15 år, läser hälften av barn och ungdomar dagligen i någon bok för nöjes skull. Av ungdomar över 15 år läser en tredjedel något annat än skol- och kurslitteratur. Överlag läser flickor mer än pojkar. Som tidigare beskrevs har socialgrupperna, enligt Nilssons studie, ingen stor betydelse för biblioteksbesöken. Däremot har föräldrarnas utbildningsnivå en viss påverkan för barnens bokläsande. Det är vanligare att barn till föräldrar med hög utbildning läser mer än andra. När det gäller val av litteratur finns det dock en tendens till socioekonomiska skillnader. En studie gjord bland gymnasieelever visar att elever med högre socioekonomisk bakgrund, på de teoretiska programmen oftare väljer litteratur nära den skolkulturen i jämförelse med elever

med lägre socioekonomisk bakgrund och som går yrkesinriktade linjer. Populärlitteratur och böcker med deckar- och thrillerhistorier, rysare och äventyr lockar framförallt barn och ungdomar från medelklass- och arbetarhem. Däremot finns inte denna sociala skillnad bland användare som ägnar sig åt tecknade serier. Det finns dock en åldersskillnad. Framförallt är det de yngre ungdomarna som läser tecknade serier. Likaså attraherar serierna pojkarna mer än flickorna. Föräldrarnas utbildningsbakgrund påverkar inte heller barns och ungdomars serieläsning (Nilsson, 1994, s.66f).

Morgontidningen tycks ta över hand med stigande ålder och här slår morgontidningen ut kvällstidningen. Tidningarnas ämnen tilldrar sig olika intresse utifrån könsperspektiv. Flickor läser hellre om mode, nöjen, teater, kändisar och familjenyheter, medan pojkar föredrar att läsa om sport, krig, teknik och motor (ibid).

Nyttjande av andra medier

Nyttjande av andra medier som TV och video⁶ tycks påverka intresset för böcker och läsning. Men, detta slår olika för olika sociala grupper. Tidigare visade undersökningar att barn och ungdomar med lågutbildade föräldrar nyttjade TV och video mer. Denna sociala aspekt håller på att försvinna. Det finns dock en tendens till att pojkar med arbetarklassbakgrund och som inte trivs så bra i skolan söker sig till TV och video. Detta gör att tid ägnad åt böcker och läsning minskar, vilket i sin tur leder till sämre läsförmåga, sämre betyg och sammantaget ökar detta TV-tittandet. Det omvända tycks dock gälla för medelklassbarnen. För dem motverkar alltså intresset för böcker, läsning och skola en hög konsumtion av TV (Nilsson, 1994, s.70).

Per Nilssons studie pekar på att barn och ungdomar med invandrabakgrund tenderar att titta mer på TV och video än andra barn och ungdomar (ibid).

3.1.3 Föreningsdeltagande

De allra flesta ungdomar är medlemmar i någon förening. Andelen aktiva utgör åtta av tio. Framförallt är idrotten av stort intresse för ungdomarna. Lite mer än hälften är medlem i någon idrottsförening. Föreningslivet drar något mer till sig pojkarna än flickorna och engagerar de yngre (13-åringarna) mer än de äldre ungdomarna (17-åringarna). Man kan också se att de som inte deltar i föreningslivet även trivs sämre i skolan. För dessa ungdomar är den sociala förankringen överhuvudtaget sämre, t ex dricker de mer alkohol (Englund, Ericson, 1996, s.23ff). Nilssons studie visar att den sociala bakgrunden har betydelse för föreningsaktiviteten. Ungdomar från högre samhällsklasser är överrepresenterade i denna grupp (Nilsson, 1994, s.35). Har man väl gått med i en förening spelar inte den sociala tillhörigheten någon roll vad gäller aktivitetsgraden (Englund, Ericson, 1996, s.189).

Invandrabakgrunden har också betydelse för deltagande i föreningslivet då dessa i något mindre utsträckning är medlemmar i någon förening än svenska ungdomar (ibid, s.181).

⁶ När jag började min uppsats, 1994, hade inte datorn och datorspel och framförallt Internet fått det stora genombrott som kom sedan, därför omnämns inte dessa medier i uppsatsen.

3.2 Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan man säga att strukturen bland nyttjarna av fritidsgård, bibliotek samt föreningar förklaras bäst av sociala bakgrundsfaktorer. Detta gäller också för Nilssons undersökning att skillnader i val av fritidsaktiviteter är överhuvudtaget starkt relaterade till ekonomiska, sociala och kulturella villkor som ungdomarna lever i samt deras kön. Avståndet till biblioteket eller fritidsgården är en annan faktor som påverkar om man besöker dessa institutioner. Dock är inte biblioteket lika känsligt för detta som fritidsgården.

4 Yrkesroller

Diskussioner kring hur yrkesrollen ska se ut är en aktuell fråga såväl bland bibliotekarier som inom fritidsledarfältet. Bland fritidsledarna råder en osäkerhet och en stor splittring med många olika slags yrkesroller för detta yrke. Bibliotekarierna å sin sida för också en debatt kring sin yrkesroll och har fastställt professionskriterier för bibliotekarier. I detta kapitel har jag tänkt att beskriva fritidsledarrollen och vad den innebär, och likaså beskriva bibliotekariens yrkesroll samt något om vad en profession innebär.

Jag skulle här vilja börja med att kort klargöra vad en profession innebär. Det finns ganska mycket skrivet inom professionsforskningen. Jag kommer inte här att närmare gå in på detta område, utan enbart redovisa kriterier över vad en profession är. Detta tas upp av Ingrid Atlestam som diskuterar bibliotekariernas professionalisering i en artikel i Biblioteksbladet. Följande kriterier kan vara bra att ha i minne under beskrivningen av fritidsledarens och bibliotekariens yrkesroller. Detta kommer senare att diskuteras och jämföras i diskussionskapitlet.

Fyra kriterier kan tillämpas på vad en *profession* är.

- en profession är ett yrke som har en utbildning på högskolenivå och vars utbyggnad vilar på en vetenskaplig grund.
- det finns en rikstäckande yrkesorganisation.
- yrket kräver någon form av formell kompetens, en legitimering för att få arbeta inom yrket.
- yrket ska ha en etisk kod och därtill möjligheter till bestraffning om man bryter mot den etiska koden.

Gemensamt för en profession är också att yrket är individcentrerat i sin utövning. Exempel på gamla, väl etablerade, professioner är läkare och jurister. Dessa yrken uppfyller de fyra kriterierna för profession (Atlestam, 1993, s.122). Som jag ser det uppfylls dessa kriterier varken av bibliotekarie- eller fritidsledaryrket ⁷.

4.1 Fritidsledarrollen

Fritidsledarens arbetsplats är huvudsakligen Sveriges alla fritidsgårdar. Fritidsledaren ska inte förväxlas med fritidspedagogen som arbetar på fritidshem, vilket skiljer sig en del ifrån fritidsgården.⁸ Fritidsgården ingår i kommunernas fritidsförvaltningar och är en frivillig institution dit barn och framförallt ungdomar kan gå på sin fritid. Fritidsledare arbetar inte enbart inom kommunen utan kan också vara anställda inom organisationer och församlingar, företag och andra institutioner inom omsorgen (Boräng m fl, 1981, s.8ff).

Fritidsledaryrket växte fram inom folkrörelserna under 1800-talets slut. I början arbetade många av dem utan ersättning (ibid). Detta förändrades så småningom, bl a genom utbildningsinsatser. Fritidsledare utbildas idag vid folkhögskolor och man går då en två-årig fritidsledarutbildning. Folkhögskolor har anordnat utbildningar och till en början kurser sedan tidigt 1950-tal och kallades då för ungdomsledarkurser. Den kom att bli mer yrkesinriktad

⁷ För vidare resonemang, se diskussionskapitlet, avsnitt 9.4.

⁸ Fritidshemmet tillhör kommunens barnomsorgsverksamhet och dit går barn i åldrarna 7-12 år, efter skolans slut (och före) och blir då omhändertagna tills barnens föräldrar slutar att arbeta. Där är grupperna slutna.

under 1960-talet med anledning av att kommunernas fritidssektorer utökades och därmed blev även behovet av personal större. Dessa utbildningar bedrevs utan någon statlig samordning. I början av 1970-talet startades en tvåårig kombinationsutbildning vilket innebar en kombination av gymnasie- och högskolestudier. Detta förändrades sedan till att bli en 80-poängs högskolekurs. Vid den här tiden började arbetet med en samordning av utbildningen som ledde till en samarbetsorganisation. I denna ingår 17 folkhögskolor med fritidsledarutbildning och dessa skolor kallar sig för fritidsledarskolor. De har antagit en gemensam läroplan och anordnar konferenser för lärare och studerande (Boräng, 1980, s.12).

Fritidsgården har många uppgifter att fylla, vilket också speglas i svårigheten att definiera fritidsledarens yrkesroll. I början av yrkets framväxt, då de första hemgårdarna växte fram i Sverige, diskuterades huruvida det viktigaste var verksamhetens kvantitet eller kvalitet. Det fanns också en ovisshet om vilken roll fritidsledaren skulle spela i detta sammanhang (Lockwall, 1987, s.23).

I början av hemgårdarnas historia var just kvaliteten viktig. Fritidsledaren skulle vara en eldsjäl som inspirerade till att via sin lärdom och kunskap förändra besökarnas livssituation (ibid).

Olika typer av roller har bl a Eva Flogell beskrivit i en arbetsrapport utgiven av Skolöverstyrelsen och som ingår i *PUFF-projektet (Projektet pedagogiskt utvecklingsarbete för folkhögskolan)*. Underlaget i rapporten utgörs av intervjuer med lärare som utbildar fritidsledare på fem olika folkhögskolor. Skriften *Fritidsledarutbildning: en utbildning formad underifrån* (Boräng m fl, 1981) försöker också att definiera fritidsledarens yrkesroll.

I denna skrift beskrivs *den administrativa rollen* som en av tre arbetsroller. Rollens uppgifter kan röra sig om förvaltnings-, ekonomi- och personalfrågor. Inom detta område krävs en planering och budgetering av resurser (Boräng m fl, 1981, s.8). Eva Flogell tar även i sin rapport upp den administrativa rollen som hon anser vara den viktigaste och också den som kommer att ge yrket en högre status. Den administrativa rollen tros komma att utvecklas eftersom behovet av bra planerare, utredare och ekonomer kommer att öka i framtiden (Flogell, 1986, s.11).

En annan roll som beskrivs i Borängs skrift är rollen med *kontaktuppgifter*. Den innebär att man informerar inåt i verksamheten och utåt i andra sammanhang, såsom vid kontakter med föreningar eller allmänheten. Ofta är man inom sin yrkesgrupp en stimulator för andra anställda. Dessa uppgifter innebär också att man följer med i debatten och utvecklingen inom sin sektor (Boräng m fl, 1981, s.8ff). *Inspiratören* och *animatören* är två olika roller som togs upp i intervjuerna, i Flogells rapport, och som närmast kan liknas vid rollen med kontaktuppgifter. Inspiratören sätter igång och låter andra agera i en verksamhet som strävar mot ett större medvetande. Animatören är den som tar tillvara och stimulerar människors intressen (Flogell, 1986, s.8).

Borängs skrift tar till sist upp den *pedagogiska rollen* där uppgiften att anordna utbildning för förtroendevalda och för andra fritidsledare kan ingå. Det kan också innebära att leda grupper inom en speciell verksamhet (Boräng m fl, 1981, s.8ff). I Flogells rapport tror de intervjuade att denna kommer att öka i betydelse i framtiden (Flogell, 1986, s.8).

Flogell har ytterligare några roller som kan vara intressanta att ta upp i detta sammanhang. En sådan är *socialarbetarrollen*, vilken kan ha medfört den låga statusen av fritidsledare. De

flesta av de intervjuade är osäkra på om denna roll kommer att öka eller minska i framtiden. En av de intervjuade tycker sig se att den socialarbetande definitionen av en fritidsledare har stått tillbaka i förmån för pedagogrollen. En annan roll som har samhörighet med bibliotekarien är *kulturarbetarrollen*⁹ (ibid).

Den socialt arbetande fritidsledaren liknar till viss del det resonemang som Konstantin Economou för i antologin *Korsvägar : en antologi om möten mellan unga och institutioner förr och nu*. Där diskuteras i en artikel om fritidsgårdens speciella förhållande och det faktum att fritidsgårdarna växte fram, vid seklets början, ur begreppet ungdom som problem. Innehållet i Economous artikel är säkert inte helt oomstritt. Men, jag finner ändå hans slutsatser intressanta för den här uppsatsen och menar att de kan ge perspektiv till min diskussion.

Vid sekelskiftets början rådde medelklassens värderingar som sedan togs över av kommunerna och folkrörelserna som i sin tur tog över fritidsgårdsverksamheten. Det gällde att hålla stökiga arbetarklasspojkar i styr och att inte "hänga på stan" och skapa en "meningsfull fritid" för dem. Personalen på fritidsgården blev på detta sätt "the troubled persons professions" - ett begrepp som myntades av Joseph R. Gusfield. Personalen största uppgift är att leda in ungdomarna mot att "bli vuxna". Att "bli vuxen" innebär bl a ett välorganiserat liv. För att komma dit krävs det att ungdomarna har en vuxen, en "ledare", att prata med. Personalen kan lära ungdomarna vad som är viktigt i livet och vad man borde lära sig om livet. Här finns det uttalade att ungdomarna har problem och behöver vägledande samtal. Personalen blir en del av både undervisnings- och socialvårdssystem (Economou, 1995, s.219f).

Economou ifrågasätter om personalen verkligen agerar på detta sätt och fungerar som vägvisare i livet. Oftast kunde inte personalen i hans undersökning referera till något viktigt samtal utan hänvisar till någon kollega som har haft det och som känner ungdomarna bättre. Economou tror snarare att samtalen fungerar som en legitimering av yrkesrollen. Personalen vill vara behövda av de unga fritidsgårdsbesökarna (ibid, s.209ff).

Enligt Eva Flogells rapport har yrkets karaktär förändrats under årens lopp. Sedan början av 1970-talet då framåtandan var påtaglig har fritidsledaren blivit mer förvaltande och välanpassad. Det individualistiska klimatet som råder idag har påverkat fritidsledarens arbetsroll. I dag är arbetet mer anpassat efter att hitta sysselsättningar för tidsfördriv och inte för att förändra ungdomar och besökare som i sin tur ska leda till en samhällsförändring. Man har således alltmer gått ifrån socialarbetarrollen (Flogell, 1986, s.7f).

I Flogells undersökning har de intervjuade svårt att välja vilka av alla roller som man anser att en fritidsledare bör ha. Stor osäkerhet verkar råda och en del tycker t o m att alla funktioner kan ingå. Osäkerheten i rolldefinieringen finns i medvetandet bland de intervjuade och de önskar också en tydligare identitet i yrkesrollen. Detta skulle kunna höja yrkets status (ibid, s.8ff).

Otydligheten i fritidsledarrollen återspeglas även på det fackliga området. Fackligt återfinns fritidsledare både inom TCO- och inom LO-området. Även detta medför en lägre yrkesstatus än för ett yrke som har ett enhetligt, starkt fackförbund. Ett annat problem är att många arbeten som annonseras ut ibland inte kräver yrkesutbildning. Det råder också en

⁹ Jämför med *kulturförmedlaridentiteten*, avsnitt 4.2.

begreppsförvirring: dels blandas fritidsledaren ihop med fritidspedagogen, dels ställs frågor om vad en fritidsledare egentligen är för en yrkesgrupp och vilken bakgrund den har (Boräng m fl, 1981, s.110). Yrket har också ifrågasatts genom frågan om det verkligen behövs särskilda människor som tar hand om andras fritid (Flogell, 1986, s.1). Socialarbetarrollen, som nämndes tidigare, kan ytterligare vara en orsak till den låga statusen.

Allt detta sammantaget har gett yrket en låg status med låga löner. På ett sätt skiljer sig dock fritidsledaryrket från många andra lågavlönade yrken. Könsmässigt är yrkesutövarna jämnt fördelade mellan könen. Vanligtvis råder en kvinnodominans inom lågstatusyrken (Boräng, 1980, s.8).

Det råder alltså en stor osäkerhet om vad en fritidsledare överhuvudtaget är för något och vad en sådan bör göra. Hela existensen av fritidsledare ifrågasätt till och med. Rollen att vara "ledare" för en grupp ungdomar som anses ha problem och behöver moraliska vägvisare kan innebära en konfrontation vid möten med andra yrkesgrupper så som i fallet med min undersökning.

4.2 Bibliotekarierollen

Bibliotekarieyrket är liksom fritidsledarens yrke heterogent. En bibliotekarie kan arbeta med olika inriktningar, t ex som barn-, sjukhus-, universitetsbibliotekarie, vilkas uppgifter kan skilja sig avsevärt åt. Ett försök att förklara de skiftande yrkesrollskaraktärerna och att definiera bibliotekarierollen har gjorts av Anders Ørom, lektor vid Danmarks Bibliotekshögskole i Aalborg. I hans artikel "Bibliotekariske identiteter, formidlingsarbejde og arbejdsorganisering" är huvudstråket att samhällsutvecklingen i Danmark under de senaste årtiondena har haft en stor påverkan på biblioteket och dess anställda¹⁰. Den har påverkat yrkesidentiteten och de anställdas uppfattning om sina arbeten (Ørom, 1993, s.37ff). Likaså har Svenska folkbibliotekarieförbundet (SFF) och De vetenskapliga bibliotekens tjänstemannaförening (VBT)¹¹ enats och formulerat kriterier för definition av bibliotekarierollen (Bibliotekarieprofessionen, 1993, s.8f). I detta avsnitt kommer jag i korta drag ta upp dessa kriterier.

Om vi börjar med Øroms definiering av bibliotekarierollen så tar det sin början i 60-talet då biblioteken i hög grad var centralt styrda. Detta medförde en homogenitet i beståndsurvalet, men också en viss kvalitativ standard. Många bibliotekarier blev vid denna tid präglade in i *kulturförmedlaridentiteten*, som i sin tur hade sitt ursprung i folkbildningen. Kulturförmedlaridentiteten tog sig uttryck i att bibliotekarien förväntades att kunna värdera litteratur och kultur och förmedla denna till användarna. Förutsättningarna var att man hade en god överblick över bibliotekets samlingar, och att bibliotekarien stödde sig på kritiker och recensenter vid urvalskedet (Ørom, 1993, s.38).

Vid samma tid, under 60-talet, var också *ämnesreferentidentiteten*¹² dominerande. Den inriktade sig på specialiserade områden, ämnen eller vetenskaper. Det centrala var att följa med i ett visst ämnesområde eller vetenskap. För både kulturförmedlar- och ämnesreferentidentiteten betonas den intellektuella och kommunicerande sidan av

¹⁰ Dessa identiteter gäller både för folk- och forskningsbibliotek.

¹¹ Dessa förbund är sedan 1997 sammanslagna till Bibliotekarieförbundet (BF) (Almegård Nørby, 1997, s.8).

¹² Ämnesreferentidentiteten var troligtvis mer uttalad i Danmark än i Sverige.

arbetet (ibid).

Under 60-talet förändrades många biblioteksorganisationer. Man ville vid denna tid rationalisera för att kunna professionalisera bibliotekariernas arbete. En del av arbetet togs över av andra yrkesgrupper. På så sätt kunde bibliotekarierna koncentrera sig på bokurvalet och vägledning av låntagarna, vilket ledde till att även förmedlingsarbetet förändrades på så sätt att det innehållsbaserade förmedlingsarbetet förbättrades. "Ved inholdsbaseeret forstås, at grundlaget for formidlingen er bibliotekarens egen tilegnelse af kultur og viden." (ibid, s.38f)

Under 60-talet utvecklades också en identitet som i Øroms artikel kallas för *BDI-identiteten*, som fokuserar mer på den hantverksmässiga sidan. Identiteten är knuten till biblioteksarbetets kärna, nämligen klassifikation, katalogisering, referensarbete och bibliografi. Yrkets karaktär är mer instrumentell än intellektuell. Det innehållsmässiga är inte så viktigt som i de två förra identiteterna, utan här fokuseras arbetet på metoder, regler och system för att systematiskt ordna samlingarna (ibid).

Denna roll kan liknas vid ett av SFFs och VBTs kriterier som utgår ifrån att "Bibliotekarien organiserar och systematiserar kunskap och information" (Bibliotekarieprofessionen, 1993, s.9). Häri ingår bl a det som Ørom menar är biblioteksarbetets kärna, nämligen katalogisering, klassificering och indexering. Här betonas samlingarna som centrala. Detta kriterium kan också liknas vid *informationsorganisatörens* som utvecklas under 80- och 90-talen. Denna identitet beskrivs längre fram i avsnittet (Ørom, 1993, s.39f).

Senare under 70-talet ökade det sociala medvetandet i samhället, vilket i sin tur skapade en ny bibliotekarieidentitet: *socialarbetaridentiteten*. Den innebar att socialt eftersatta grupper fick sina speciella behov tillgodosedda. Nu är inte längre samlingarna utgångspunkten, utan det centrala är att uppfylla särskilda gruppers behov. Ett sätt att arbeta med detta var genom den uppsökande verksamheten (ibid, s.39).

Under 80- och 90-talen har informationstekniken påverkat två nya bibliotekarieidentiteter: *informationsorganisatörens* och *informationsförmedlarens*. Den först nämnda karaktäriseras av att organisera informationen, vilket innebär att först analysera verksamhetens specifika informationsbehov, organisera informationsförmedlingen och konstruera informationssystem. Informationsförmedlaridentiteten innebär att man behärskar de elektroniska informationsförmedlingssystemen. Här är det viktigt att snabbt och effektivt kunna få fram informationen. Båda identiteterna är mer teknologiskt än innehållsmässigt inriktade, såsom fallet var med 60-talets yrkesidentiteter (ibid, s.39f).

Informationsförmedlaren som ett kriterium för bibliotekarierollen fastslås även av SFF och VBT. Den handlar om att relevant information ska finnas tillgänglig och tillhandahållas, man ska se till användarens behov när det gäller information och slutligen ska bibliotekarien värdera och sovra bland den återvunna informationen. Informationsorganisatören tangerar till viss del kriteriet att bibliotekarien organiserar och systematiserar kunskap och information (Bibliotekarieprofessionen, 1993, s.9).

SFF och VBT tar även upp *den pedagogiska rollen* som också karaktäriserar yrkets kärna. Uppgiften för denna roll är att lära ut informationssökning. Häri ingår också att biblioteket ska fungera som kulturbärare (ibid). Detta kan således gå tillbaka till Øroms 60-tal då kulturförmedlaridentiteten präglade många bibliotekarier (Ørom, 1993, s.38).

Som vi har sett har samhällets utveckling och influenser påverkat bibliotekariens sätt att arbeta. På 60-talet var folkbildningen viktig, vilket inspirerade till ämnesreferent- men kanske framförallt till kulturförmedlaridentiteten. Här har även tanken om biblioteket som kulturbärare växt fram. Socialarbetaridentiteten speglar 70-talets ökade intresse för sociala, mänskliga frågor. Till slut har informationstekniken präglat 80- och 90-talens nya identiteter: informationsorganisatören och informationsförmedlaren. Informationstekniken och det s k informationssamhället innebär en ny situation för biblioteket. Mycket av informationen skapas i nya sammanhang, den styrs och används utanför det traditionella biblioteket. Det ekonomiskt rationella, marknadsmässiga får alltmer fotfäste. Detta har lett till att de traditionella ämnesreferent- och kulturförmedlaridentiteterna är svårare att upprätthålla.

4.3 Sammanfattning

Bibliotekarie- och fritidsledarrollen har beröringspunkter. Det är tydligt att de båda yrkena är heterogena. Arbetsrollen har också skiftat genom åren, vilket medför en osäkerhet vad yrkena egentligen innebär. Samhällsutvecklingen har påverkat både bibliotekarie- och fritidsledaryrket som man kan se i den socialt arbetande rollen. Diskussionen kring definiering av rollerna har pågått och pågår fortfarande till skillnad från väl etablerade yrken som läkare och advokater, vilkas rolldefiniering är ganska klarlagda. Fram till 1997 tillhörde bibliotekarieryrket två fackförbund (Svenska folkbibliotekarieförbundet, SFF, och De vetenskapliga bibliotekens tjänstemannaförening, VBT), vilka blev vid detta tillfälle sammanslagna till Bibliotekarieförbundet (BF). Medan det fortfarande inom fritidsledaryrket finns två fackförbund, vilket kan vara ett tecken på att bibliotekarierna har kommit längre i sin professionaliseringsprocess.

5 Attityder till bibliotek

I min uppsats och i mina intervjuer försöker jag att utröna bibliotekariers attityder till ungdomar. Jag tittar även på hur ungdomarna ser på bibliotek och till viss del även deras läsning. I detta kapitel tänker jag därför ta upp några andra undersökningar där man har studerat bibliotekariers inställning till ungdomar och hur ungdomarnas attityder till bibliotek.

Några av de viktiga undersökningarna och som jag beskriver ganska utförligt vill jag nämna här. En av dessa är Margaret Marshalls (1982) undersökning gjord i början av 80-talet i England som studerar biblioteksservicen till ungdomar, och visar på vilka prioriteringar som fanns då. Ett tjugotal områden i England undersöktes och man tog upp tonåringarnas läsintressen, utbudet och servicen till ungdomar i biblioteket m m. Undersökningsmaterialet bestod av enkätundersökning, observationer, informella samtal samt analyser av statistik.

I mitten av 1980-talet minskade läsvanorna bland ungdomar i England. Det fanns ett behov av att undersöka vilka orsakerna var till denna nedgång. Linda Hill och Helen Plain (1988) företog därför en undersökning om ungdomars attityder och läsvanor. Frågorna som studien tar upp rör biblioteksanvändning, åsikter om detta, vilken litteratur de föredrog och hur ungdomarna införskaffade denna. 245 ungdomar i åldern 13-16 år intervjuades i en enkätundersökning. Studien förlades till Nottinghamshire i England och där valde Hill och Plain områden som till karaktär och struktur var olika.

I detta kapitel kommer även ett projekt att studeras närmre som genomfördes i Danmark på Frederikssunds bibliotek med Marianne Hiort-Lorenzen (1989) i spetsen. Projektet ville medverka till en förändring i litteraturförmedlingen bl a för just ungdomar. I studien *I Förändringens favn* har man bl a gjort intervjuer med ungdomar där man frågar dem om det förändrade biblioteket. I projektet placerades ungdomsböckerna i både barn- och vuxenavdelningarna. Detta var för att upplösa de gränser som fanns mellan dessa och ungdomsavdelningarna. Rummets utformning var också viktigt i arbetet med litteraturförmedlingen. Dessutom iaktogs ungdomarna och deras reaktioner vilka skrevs ner i en dagbok av projektledaren.

I en magisteruppsats skriven av Lena Spejare (1998) undersöks hur biblioteksverksamheten för ungdomar ser ut på ett antal bibliotek i Sverige och på hur bibliotekarier ser på ungdomsverksamhet på bibliotek. Det visade sig, i Spejares undersökning, att många bibliotek inte hade någon ungdomsverksamhet. Syftet med uppsatsen var att, genom litteraturstudier samt intervjuer med personal på bibliotek, ta reda på vilka orsaker som kan finnas till att verksamheten riktat till ungdomar är så låg.

Slutligen beskrivs kort ett specialarbete där författarna Charlotte Hardeborn och Boel Sjöberg (1989) bl a har studerat ungdomars syn på bibliotek. Denna undersökning gjordes inför en utställning med en ungdomsmonten vid Bok- och biblioteksmässan 1988. Syftet med montererna var att bibliotekarier och politiker skulle stimuleras till att satsa på ungdomar. Inför detta arbete gjorde Hardeborn och Sjöberg en intervjustudie bland ca fyrtio ungdomar, och frågade dem om vad de tyckte om biblioteken idag och hur de önskade att ett bibliotek skulle se ut.

Innan jag övergår till att beskriva ungdomars attityder till bibliotek vill jag ta upp det faktum att de engelska undersökningarna har några år på nacken, vilket kan vara missvisande med tanke på att både biblioteksförhållanden och attityder kan förändras en hel del under ett eller

två decennier. Jag har ändock, bl a vid mina litteraturstudier och samtal med yrkesfolk inom bibliotekariekåren, funnit att resonemangen som har förts och förs på bibliotek och bland bibliotekarier genom tiderna har stora likheter mellan varandra. Åsikter och resonemang återkommer ideligen, oavsett om året är 1985 eller 1998.

5.1 Ungdomars attityder till bibliotek

När Margaret Marshall gjorde sin studie i England under 80-talet visade det sig att allmänheten hade en positiv inställning till folkbibliotek. Det verkar också som om tonåringar är välvilligt inställda till bibliotek. Detta var inte beroende av hur mycket de nyttjade biblioteken, regelbundet eller inte alls. 65 % av ungdomarna höll med om att det skulle vara en stor förlust om biblioteket i kommunen skulle läggas ner. Den generella kommentaren bland ungdomarna var att de överväldigades av alla böcker (Marshall, 1982, s.46). Linda Hills och Helen Plains engelska studie visade också att det överlag fanns ett positivt omdöme om biblioteket, att det var ett okej ställe att gå till ifall man behövde det. De allra flesta kände sig välkomna till biblioteket och 90 % var nöjda med utbudet. Bland dem som sällan använde biblioteket hade 33 % ett gott intryck av detta (Hill, Plain, 1988, s.36ff).

Undersökningen visade också att besöksfrekvensen på biblioteken, trots minskade läsvanor, var ganska hög. Det vanligaste orsaken att gå dit var för att låna böcker för nöjes skull. Näst vanligast var lån till skolarbetet. 30 % använde biblioteket som en mötesplats. Bibliotekens tidningar och tidskrifter var populära. Dessa rön te störst intresse bland de äldre ungdomarna. Detsamma (typ av lån, anledning till att besöka ett bibliotek etc) gällde för flickorna, dock läste flickor i högre grad än vad pojkar gjorde. De flesta av ungdomarna köpte dock sina tidskrifter (Hill, Plain, 1988, s.32ff).

Det fanns dock både i Marshalls och Hill/Plains undersökningar en del negativ kritik. Den allra vanligaste kommentaren i båda studierna var att biblioteket är tyst, stelt och strikt (Marshall, 1982, s.46) (Hill, Plain, 1988, s.36). 27 % av ungdomarna i Hill/Plains undersökning tyckte att det var tyst och tråkigt. Tråkighetsfaktorn var den största anledningen till att inte besöka bibliotek men också att man saknade motivation (Hill, Plain, 1988, s.36). I Hardeborns och Sjöbergs studie fanns också kommentaren att biblioteket är tråkigt och stelt. Däremot tyckte ungdomarna att det var viktigt att det fanns möjlighet till lugn och ro och en plats där man kan vara för sig själv (Hardeborn, Sjöberg, 1989, s.4).

Ungdomarnas kunskap om utbudet i biblioteket var ganska dålig i Marshalls undersökning. Flera av ungdomarna visste inget om författare som skrev tonårsböcker. Intresse fanns ändå av att få veta mer om dessa och ungdomarna skulle uppskatta om det anordnades någon form av arrangemang med författare (Marshall, 1982, s.46).

I en del bibliotek kunde det hända att ungdomar var ganska stökiga. Flera av biblioteken hade haft problem med just bråkiga ungdomar som vanligtvis inte var några regelbundna besökare. Men stökigheten ansågs inte av författaren vara ett uttryck för en negativ attityd gentemot biblioteket, utan snarare vara ett utslag av att där fanns en öppen plats där man kunde träffas. Många unga använde biblioteket som en mötesplats eftersom utbudet riktat mot ungdomar i allmänhet var för litet (Marshall, 1982, s.47).

Bland pojkarna var det 11 % och bland flickorna var det 6 % som inte kände sig välkomna till biblioteket. Dessa negativa känslor var vanligare bland de äldre ungdomarna (ibid). Även i

Hardeborns och Sjöbergs undersökning fanns det ungdomar som inte kände sig välkomna. De tyckte att bibliotekarierna hade en negativ inställning till dem och tyckte inte att biblioteket var till för dem (Hardeborn, Sjöberg, 1989, s.4).

I projektet på Frederikssunds bibliotek i Danmark ville man utröna om ungdomarna använde sig av bibliotekarierna. I detta sammanhang bör kanske nämnas att ungdomarna i Hiort-Lorenzens material är användare av biblioteket. De hör troligtvis inte till dem som inte känner sig välkomna till biblioteket. Det kan ändå vara intressant att studera huruvida dessa ungdomar tog hjälp av bibliotekarierna. De ungdomar som drogs till vuxenavdelningens ungdomsböcker upplevde ett motstånd mot att fråga när de inte visste vad de ville ha. Man ville gärna ha en bestämd bok att fråga efter (Hiort-Lorenzen, 1989, s.145).

Bland dem som inte nyttjade biblioteket i Hill och Plains undersökning ställdes frågan om vad de skulle vilja ha i ett bibliotek. Allra mest önskades fler popskivor/kassetter. Efter detta önskade man café, automat med dryck, att musik spelades, fler intressanta böcker, datorer, spel, videor, bekväma fåtöljer, fler böcker för tonåringar (Hill, Plain, 1988, s.26ff). Nära en ungdomsavdelning skall det finnas ett café, tyckte även ungdomarna i Hardeborn/Sjöbergs studie. Där kunde man träffa sina kompisar och läsa tidningar. Musiken var även för dessa ungdomar viktig. Informanterna ville ha skivor att lyssna på och även tillgång till noter för hemlån. Den ungdomsavdelning som intervjupersonerna önskade sig skulle ligga i en lugn vrå, d v s inte i närheten av barnavdelningen. Bekväma, mysiga möbler var också för dessa ungdomar viktiga (Hardeborn, Sjöberg, 1989, s.4).

En annorlunda uppställning av böckerna var ytterligare ett önskemål i Hardeborn/Sjöbergs intervjuer. Att ordna alla böcker i alfabetisk ordning, både fack- och skönlitteratur var ett förslag. Dessutom ville man ha fler böcker exponerade med framsidan utåt så att böckerna blev mer attraktiva för läsning (Hardeborn, Sjöberg, 1989, s.4). I det projekt som genomfördes på Fredrikssunds bibliotek i Danmark var en annorlunda uppställning av böckerna en av de förändringar som bibliotekarierna gjorde. Här ställdes all litteratur blandat och i alfabetisk ordning. Detta mottogs positivt av de intervjuade ungdomarna. Även bland dessa ungdomar fanns ett tydligt önskemål att fler böcker ställdes upp med framsidan framåt (Hiort-Lorenzen, 1989, s.143ff).

5.2 Invandrarungdomars attityder till bibliotek

En annan undersökning, en kandidatuppsats, (Abrahamsson, 1996) tar upp just invandrarungdomar och deras åsikter om biblioteket. Undersökningen gjordes vid stadsbiblioteket i Borås där Abrahamsson bl a intervjuade tio invandrare från Iran i åldern 17-22 år. Genom att intervjuade dessa ungdomar ville hon ta reda på dels vad ungdomarna gjorde på biblioteket och om de var nöjda med stadsbiblioteket (Abrahamsson, 1996, s.1f). Här nedan följer ett sammandrag av studiens slutsatser.

När ungdomarna är i biblioteket lånade de böcker, filmer och CD-skivor. Böckerna de lånade var inte enbart till skolarbetet. Det hände att de läste sina läxor på biblioteket. De läste också persiska tidningar samt provade på språkkurser på kassett (ibid, s.26).

Överlag var alla informanter mycket nöjda med servicen på biblioteket. En grupp tyckte att det var lätt eller ganska lätt att hitta bland litteraturen. Däremot menade en annan grupp av informanter att det var svårt att hitta litteratur, men att de fick god hjälp av bibliotekarierna så

de var inte bekymrade över detta. Frågan ställdes också hur ett bra bibliotek ska vara beskaffat. På den frågan angav de flesta att ett bra bibliotek ska vara såsom stadsbiblioteket i Borås var (ibid).

Informanterna fick ange önskemål och de som nämndes var att man ville att biblioteket skulle vara större och att det öppnade tidigare på morgnarna.¹³ En informant önskade att biblioteket kunde tillhandahålla skrivare till de datorer som fanns att tillgå. Några ansåg att det är viktigt att det var tyst i biblioteket. En tyckte att böckerna borde rotera så att det blir förändringar. Man tyckte också att informationen om hur man använde biblioteket skulle man vilja lära sig på ett tidigt stadium (ibid, 26f).

Abrahamsson frågade också vilken roll biblioteket bör ha i samhället. Här gavs olika förslag. Den informerande rollen togs upp. Det var viktigast att det finns den litteratur som man söker. Två informanter tyckte att man bör marknadsföra biblioteket bättre så att ungdomar engagerar sig mer. På frågan om biblioteket kunde motverka främlingsfientlighet trodde hälften av dem att det inte kunde det, eller var tveksamma därtill. Den andra hälften hade dock förhoppningar om att biblioteket trots allt har en roll i detta sammanhang genom att informera om andra kulturer och om rasism (ibid, s.27).

Informanterna angav lite olika sätt på hur man skaffade litteratur annat än genom biblioteket. Några svarade att man handlar på bokrea, på antikvariat, från bokklubbar, utomlands eller genom tidningsprenumerationer. Biblioteket tycks ändå vara den viktigaste försörjningskällan vad gäller litteratur (ibid).

Överlag var invandrarungdomarna ganska nöjda med det bibliotek som de använde. Om man tittar på hur ofta en del av dem besökte biblioteket så verkar det betyda en hel del. Till skillnad från ungdomarna i England menade de att det var viktigt att det är tyst i biblioteket. De flesta verkade också vara nöjda med service och utbud. Önskemål fanns dock om variation i litteraturutbudet och bättre tillgänglighet genom generösare öppettider.

5.3 Bibliotekariers attityder till ungdomar

Att utröna Brosbys bibliotekariers attityder till ungdomar är ett av mina huvudmål i denna uppsats. Andra undersökningar gjorda kring detta är de redan nämnda i inledningen av detta kapitel. Här kommer jag framförallt ta upp Margaret Marshalls undersökning och Lena Spejares magisteruppsats.

I Margaret Marshalls studie framkom att inget av biblioteken hade någon policy för hur de skulle arbeta med ungdomar. I ett av de undersökta biblioteken hade det bildats en kommitté som förväntades komma fram till en policy. Det fanns dock en oskriven överenskommelse som rörde service och personal (Marshall, 1982, s.19).

De anpassningar som hade gjorts för ungdomarna på biblioteken var att man i ett par områden hade ordnat särskilda, avskilda platser för ungdomar. Vid många bibliotek var öppettiderna inte anpassade till tonåringarnas tider. Biblioteken stängde alltför tidigt på dagen, redan på eftermiddagen (ibid, s.23ff). I Lena Spejares uppsats fanns en grupp bibliotekarier som menade att biblioteken inte skulle anpassa eller ha särskilda aktiviteter just för ungdomar. De

¹³ Vid tiden för undersökningen öppnade biblioteket kl. 10.00.

ansåg att denna grupp inte skulle särbehandlas framför andra grupper. Några extra, särskilda rum ville de inte ha. Det var betydligt vanligare bland de undersökta biblioteken att man inte hade någon speciell verksamhet för ungdomar än att sådan arrangerades. Det fanns dock en annan grupp i Spejares undersökning som hade helt motsatt åsikt, att biblioteken borde anpassa en del av sin verksamhet med tanke på ungdomar. Detta hade man gjort genom att bl a satsa på Internet, musikavdelning och skrivarläger (Spejare, 1998, s.37ff).

Kunskapen om vad som intresserade ungdomar var bland de engelska bibliotekarierna i Marshalls undersökning inte så stor. Hon påpekar att det finns en allmän uppfattning att tonåringar inte läser, vilket inte stämmer med verkligheten. Många läser tidningar och tidskrifter som biblioteken inte tillhandahåller (Marshall, 1982, s.14). Detta problem tar även Hiort-Lorenzen upp i sin undersökning. Det är ett vanligt uttalande och en myt att ungdomar inte läser och om de läser så får inte böckerna vara alltför tjocka. Denna uppfattning var också en utgångspunkt för det försöksprojekt som bibliotekarierna genomförde vid Frederikssunds bibliotek (Hiort-Lorenzen, 1989, s.114).

Det bibliotekarierna, i Marshalls undersökning, trodde attraherade ungdomarna i bibliotekets utbud var pocketböcker, tidskrifter och tidningar, möjlighet att låna medier, tillgång till referenslitteratur för studier, mötesplats, sällskapspel och andra aktiviteter (Marshall, 1982, s.14). En av orsakerna, som diskuterades i Spejares studie, till att bibliotekarier kan ha dålig kunskap om vad ungdomar önskar kan vara att många anställda inom bibliotekssektorn är kvinnor födda på 1940-talet eller tidigare. De tillhör således en annan generation vilket kan medföra att man har förlorat kontakten med ungdomskulturen. Det kan därför vara svårt att veta vad som bör köpas in till biblioteket. Följden kan också bli att satsningar hamnar fel eller att man överhuvudtaget inte satsar på någon ungdomsverksamhet (Spejare, 1998, s.42).

Många bibliotekarier i Marshalls undersökning hade blandade känslor inför tonåringar som grupp. Det var deras, emellanåt, dåliga uppförande som ådrog sig kritik. Det fanns dock en del skillnader i hur man såg på ungdomarna, vilket resulterade i olika åtgärder. Ett sådant exempel var att de yngre tonåringarna fick mer resurser än de äldre. En annan skillnad var att flickorna ansågs vara lätta att ha att göra med. De kunde låna utan att komma med kommentarer. Bibliotekarierna tyckte att pojarna letade mer efter rena fakta och information (Marshall, 1982, s.47f). Även om Spejares alla informanter tog upp vikten av att vänligt bemöta ungdomarna på biblioteket, så framkom det bland många av de intervjuade att synen på ungdomar i allmänhet är ganska negativ och att det finns en rädsla för ungdomar bland bibliotekarier. En av informanterna tyckte att det fanns en rädsla på biblioteket att saker ska försvinna eller gå sönder. De bibliotek i undersökningen som i sina satsningar på ungdomar hade skaffat datorer hade fått en del problem med stökigheten kring datorerna. En del bibliotekarier tyckte också att det var jobbigt när ungdomar kom in till biblioteket i stora gäng. Risker att ungdomar inte mottas på ett trevligt och bra sätt är stor om man har åsikter om ungdomar som stökiga och jobbiga. För att motverka en sådan negativ attityd krävs det att personer som arbetar med ungdomar har uthållighet och tålamod, ansåg en informant (Spejare, 1998, s.39ff).

De ungdomar som inte använde biblioteket i Marshalls undersökning uppmuntrades eller lockades inte heller att komma dit. Man vidtog således inga åtgärder, t ex genom marknadsföring, för att öka antalet ungdomar som vanligtvis inte besökte ett bibliotek. Generellt var det så att arbetet inom bibliotekets väggar (boklistor, guidning, informationsservice) prioriterades framför det utåtriktade arbetet. Här var dock bibliotekarierna medvetna om att det skulle behövas mer marknadsföring och annonsering för

att locka ungdomar (Marshall, 1982, s.51). Flera bibliotekarier i Spejares studie tyckte det var svårt att nå de ungdomar som inte kommer till biblioteket. Bibliotekarierna ville satsa på ungdomar men visste inte hur de skulle gå tillväga. En idé var att försöka förändra synen på biblioteket genom att se biblioteket mer som en mötesplats eller ett idécentrum med ett brett utbud. Det ska inte krävas något bestämt mål för att besöka biblioteket utan det ska bara vara roligt att vistas där. Ett sätt att locka ungdomarna var att satsa på datorer och Internet, vilket kunde fungera som en brygga över till andra delar av bibliotekets tillgångar. Det fanns dock åsikten bland bibliotekarier att man inte ville göra några extra satsningar på att uppmuntra de ungdomar som inte vanligtvis besöker ett bibliotek. De tyckte att de hade nog med de användare som redan fanns där och efterlyste inga fler. En del bland bibliotekarierna som tyckte det var svårt att nå ungdomarna ansåg att de bör ha tillgång till hela biblioteket och inte en avgränsad, anpassad del (Spejare, 1998, s.38ff).

När det gäller samarbete med andra institutioner, organisationer o dyl hade en del bibliotek i Marshalls undersökning kontakt med andra informationsförsörjare som arbetade på något sätt med ungdomar i kommunen. Det kunde röra sig om anställda på kommunkontor och på arbetsförmedlingar. Dessa försåg biblioteken med allehanda material. Biblioteken tillhandahöll också adresser till diverse organisationer inriktade på olika tonårsproblem (Marshall, 1982, s.39). I Spejares studie ansåg flera av de intervjuade att det var viktigt att skaffa samarbetspartner till biblioteket. Det var också viktigt att motverka rädslan att "släppa in" andra i biblioteket. Samarbeten som förekom på vissa bibliotek var kontakter med studieförbund, fritidssektorn och arbetsförmedlingen. På de ställen där det inte hade fungerat väl med olika samarbetsformer tyckte en informant att det var svårt att knyta till sig personer på andra förvaltningar. En annan informant tog upp att det är viktigt att se de olika kulturerna som finns inom fritidssektorn och inom biblioteket. Informanten tyckte att bibliotekssektorns kultur skiljer sig en del åt jämfört med fritidssektorns kultur (Spejare, 1998, s.46).

Slutligen vill jag ta upp en annan intressant aspekt på bibliotekariers attityder, nämligen vad det är som påverkar varför man satsar på ungdomar eller inte. Det var trots allt en del bibliotek i båda undersökningarna som hade aktiviteter för ungdomar och tänkte särskilt på dem i sitt biblioteksarbete. Variationerna mellan biblioteken i hur stort utrymme som tonårssamlingen fick menar Marshalls bero helt på vilket intresse bibliotekarierna hade för ungdomar och inte på hur många ungdomar som fanns i området och vilka behov de hade. I övrigt är Marshalls undersökning en aning tveeggad till vad det är som bestämmer servicen och utbudet till ungdomar. Knappt med personal, tid respektive anslag var några käppar i hjulet. Bibliotekariernas egen bristande entusiasm för att serva ungdomar var en annan viktig faktor (Marshall, 1982, s.51). Ett intressant inslag i denna fråga är Spejares informanter varav ingen ansåg att det är ekonomin som styrde verksamheten. Bland de bibliotek som hade ungdomsprojekt på gång gav de ekonomiska anslagen inte några större bekymmer. Bibliotekarier hade överlag mycket lättare att arbeta med yngre barn och komma på idéer för dem. En bibliotekarie menade att det krävs ett starkt intresse och stor arbetsinsats för att lyckas i sitt arbete med ungdomar, eftersom det behövs ständiga förändringar och nya metoder för att nå dem (Spejare, 1998, s.39ff).

5.4 Sammanfattning

I kapitlets första avsnitt om ungdomars attityder visade undersökningarna att ungdomarna verkade ha en positiv inställning till bibliotek. Den negativ kritik som förekom bestod i att biblioteket ansågs tråkigt, tyst och stelt. En annan uppställning samt mer exponering av

böckerna var ett par förslag till förändringar. På en del bibliotek hade man haft problem med stökiga ungdomar. Det fanns också ungdomar som inte kände sig välkomna. Studierna visade också att de flesta ungdomar föredrog att leta upp sin litteratur själva.

Detta kapitel tog också upp invandrarungdomars syn på bibliotek, vilken hade behandlats i en kandidatuppsats. De var nöjda med det aktuella biblioteket. Till skillnad från ungdomarna i föregående undersökningar tyckte invandrarungdomarna att det var viktigt att det var tyst i biblioteket. Denna skillnad kan bero på att de senare var något äldre.

I det sista avsnittet gick jag igenom bibliotekariers attityder som är ett centralt tema i uppsatsen. Undersökningar har framförallt pekat på att många bibliotek inte har någon anpassad ungdomsverksamhet. Det är också vanligt att bibliotekarier tror att de unga inte läser, vilket inte stämmer enligt Marshall och Hiort-Lorenzen. Många bibliotekarier har blandade känslor inför ungdomar. Det finns en ganska negativ syn på dem och även rädsla för tonåringar. På flera bibliotek har man haft problem med stökiga ungdomar.

Flera bibliotekarier upplevde det som mycket svårt att förändra sitt arbete med tanke på ungdomarna. Många ville satsa på förändringsarbete, men var osäkra på hur detta skulle gå till. Här spelade dock intresse och engagemang en stor roll. Att man hade satsat på ungdomar berodde inte till så stor del på ekonomin, utan den egna entusiasmen avgjorde vilket utrymme ungdomarna hade fått.

Ett sätt att förändra biblioteksarbetet skulle kunna vara att samarbeta med andra institutioner, som t ex fritidssektor, studieförbund, vilket föreslogs av flera av de intervjuade. Här återkom dock en liknande rädsla som inför ungdomar och förändringar. Det fanns alltså en rädsla för att "släppa in" andra i biblioteket. I detta sammanhang hade en informant tagit upp kultursskillnader som finns mellan fritids- och bibliotekssektorn.

6 Brosbys bibliotek och fritidsgård

I detta kapitel övergår jag till att redovisa min egen undersökning. Till att börja med ges en beskrivning av fritidsgården och biblioteket, hur verksamheten i det stora hela ser ut. I kapitel sju presenteras sedan intervjuerna. Jag kan tyvärr inte ange vilka källor jag har använt eftersom både fritidsgården och biblioteket är anonymiserade. Uppgifterna är hämtade från intervjuer med personalen, broschyrer som biblioteket och fritidsgården har gett ut samt kommunala informationsblad och broschyrer.

6.1 Fritidsgården

Fritidsgården med dess närliggande bibliotek är beläget i ett bostadsområde med många invandrare och flyktingar, hög arbetslöshet och stor omflyttning. Området består av höga, ganska gråa flerfamiljshus. Kommundelen består av två bostadsområden. Största delen av bibliotekets arbetsinsats riktas dock till stor del till dem som bor i det invandrar- och flyktingtäta området. I hela kommundelen bor ca 10 000 invånare.

I kommundelen finns två fritidsgårdar. En av dessa är Brosby som till övervägande del besöks av många invandrare och flyktingar. Detta beror också på att det i bostadsområdet finns en flyktingförläggning. Brosby har stor dragningskraft på flyktingförläggningens barn och ungdomar, vilket kom som en överraskning för personalen och har inneburit en stor omställning för dem.

Som så många andra fritidsgårdar i Sverige invigdes Brosby i början av 1970-talet. Syftet var att verksamheten skulle satsas på de boende i alla åldrar, med en stark social inriktning på barn och ungdomar. Det som idag märks av verksamheten riktat till vuxna är att föreningar och organisationer kan låna lokaler för sina möten och sammankomster.

Till en början hade fritidsgården öppet endast under eftermiddagar och kvällar. Men med den stigande arbetslösheten steg behovet av längre öppettider. Fritidsgården på Brosby hade vid tiden för den empiriska undersökningen (1994) öppet från tidig morgon till niotiden på kvällarna.

De som besöker den dagliga verksamheten är barn och ungdomar som är mellan 9 och 20 år. Varje kväll kommer uppskattningsvis ca 50 personer. Majoriteten av dem befinner sig i åldersgruppen 13-17 år. De flesta är pojkar med invandrar- eller flyktingbakgrund. På fritidsgården finns sju anställda fritidsledare.

I den dagliga verksamheten kan ungdomar komma till Brosby för att spela biljard, bordtennis, innebandy, sällskapsspel eller styrketräning. Denna verksamhet är inte organiserad i den meningen att det finns fasta tider eller att den leds av en fritidsledare. Fritidsledare finns mer till hands för att samtala och umgås med ungdomarna.

Den ostrukturerade verksamheten, som med ett annat ord kallas för expressiv verksamhet är ett utmärkande drag för många fritidsgårdar i Sverige. En annan form av verksamhet är den instrumentella verksamheten, som förekommer mer i skolor och i föreningar. Denna senare innebär hårdare styrning från fritidsledarna än det expressiva arbetssättet, eftersom

verksamheten bedrivs i grupper och med fasta tider. Graden av aktivitet kan däremot vara den samma i båda verksamhetsformerna. Det expressiva sättet att arbeta fungerar bra för just Brosbys del, berättar en av informanterna. Ungdomarna kan inte karaktäriseras som några "föreningsmänniskor". Tvärtom har de svårt att anpassa sig till skolans värld, har svårt att passa tider och har ofta svaga familjeband. Det expressiva sättet att arbeta med ungdomar ställer andra krav på fritidsledarna. Det gäller för dem att vara lyhörda för olika önskemål.

En något mer strukturerad form av verksamhet är verkstaden där ungdomarna har möjlighet att laga sina mopeder eller andra fordon. Det ges också tillfälle för ungdomarna att delta i motortävlingar, till vilka det gemensamt anordnas resor.

Fritidsgården har tillgång till replokaler där lokala musikband har möjlighet att repetera. Grupperna sköter själva tidsbokning och repetitioner. På Brosbys rockkvällar kan banden uppträda inför fritidsgårdens besökare. En annan, också mer strukturerad form av verksamhet, är tjejgrupperna. En gång i veckan träffas några av gårdens tjejer tillsammans med en fritidsledare för olika aktiviteter. Aktiviteterna kan bestå av bakning, titta på TV, fika eller prata om skolan och om flickornas hemförhållanden. Vid dessa träffar har tjejerna tid och tillfälle att få prata med en vuxen om sin tillvaro. De tränas också i att själva ta ansvar för något, t ex att arrangera och samla in pengar till en resa. De flickor som man försöker att få med sig i verksamheten är de som tillbringar mycket tid på fritidsgården utan att ta sig för något speciellt.

Det ungdomssociala arbetet har under den senaste tiden intensifierats något genom olika projekt vars främsta syfte är att motverka rasism och främlingsfientlighet i bostadsområdet. Rädslan för konflikter gjorde sig gällande vid tiden för flyktingförläggningens öppnande. För att hindra att bråk skulle uppstå sattes ett stort projekt igång som skulle främja möjligheter till aktiviteter och försöka knyta kontakter mellan de boende i området.

6.2 Bibliotekets bakgrund

Biblioteket började sin verksamhet i den redan befintliga fritidsgårdens lokaler. Att öppna en filial var ett sätt att försöka förebygga bråk mellan ungdomar och söka stävja andra sociala problem som förekom. Även stadsdelens storlek och sociala struktur motiverade en fast biblioteksfilial.

Bibliotekets funktion var från början att samarbeta med och ge service åt fritidsgården och dess besökare. Det skulle vara öppet för alla, men verksamheten skulle inriktas på barn och ungdomar. I början var det meningen att biblioteket skulle arbeta i experimentell form, i samarbete med fritidsnämnden och med speciell inriktning på barn och ungdomar. I personalstyrkan ingick en heltidsanställd bibliotekarie och en halvtidsanställd kanslist. De delade arbetsrum med fritidsgårdens personal.

Biblioteket var bemannat åtta timmar per dag och hade öppet mellan 9 och 12 samt mellan 14 och 19. Biblioteksdelen skulle vara tillgänglig under den tiden då det var obemannat, den övriga gårdspersonalen skulle ha en viss tillsyn av biblioteket. Biblioteket rymde en yta av 60 kvadratmeter och låg i anslutning till fritidsgårdens café.

6.2.1 Personal, bestånd, utlåning

Vid tiden för undersökningen hade bibliotekets yta utökats, efter en ombyggnation, och fritidsgårdens och bibliotekets personal delar inte längre arbetsrum¹⁴. Däremot fanns biblioteket och fritidsgårdens lokaler i direkt anslutning till varandra, utan några åtskiljande väggar mellan verksamheterna.

Personalstyrkan hade förstärkts sedan starten. I den ingår nu två heltids- och två deltidanställda bibliotekarieer, en ALU-anställd bibliotekarie samt en kanslist på deltidstjänst.

I bibliotekets fasta repertoar finns böcker, tidningar och tidskrifter, kassettband med musik för barn i förskole- och skolåldern samt talbokskassetter som lånas ut i den uppsökande verksamheten. Sökningar efter litteratur måste göras med hjälp av bibliotekarien, eftersom varken dator eller kortkatalog finns tillgänglig för användarna. Biblioteket har öppet måndag till torsdag, tre timmar på förmiddagen och fyra timmar på eftermiddagen. Övriga tider är biblioteket tillgängligt så länge fritidsgården har öppet, men då med reducerad service.

Antalet volymer var 12 798 i december 1993. Under mars månad 1994 var antalet utlån 4 782, i detta ingår även den uppsökande verksamheten.

6.2.2 Verksamheten generellt

En stor del av verksamheten är uppsökande, såsom "Boken kommer"- verksamhet. Då gör en av bibliotekarierna hembesök hos äldre och handikappade, som har svårt att ta sig till biblioteket. Samma bibliotekarie besöker även ett servicehem för äldre som finns i bostadsområdet.

En av bibliotekarierna arbetar med barn i förskoleåldern, i bostadsområdet. Arbetet syftar till att skapa bättre språkliga förutsättningar för de barn som växer upp i det segregerade området. Bibliotekarien informerar föräldrar om barnlitteratur och om den övriga verksamheten som biblioteket bedriver.

De övriga institutionerna inom barn-, skol- och åldringsvård i området servas genom bokdepositioner som biblioteket sänder ut. En av bibliotekarierna sköter mellanstadieskolornas bibliotek. I det arbetet ingår att ha hand om bokdepositioner. Barnavårdscentralens föräldragrupper, skolklasser, föräldramöten inom barnomsorg och skola, personalgrupper informeras också om vad biblioteket tillhandahåller. Bland annat erbjuds regelbundet barn i förskoleåldern musik- och sagostunder.

6.2.3 Verksamhet riktad mot ungdomar

Till viss del märks redan i beskrivningen av bibliotekets verksamhet att en stor del av bibliotekets resurser och arbetsinsats riktas mot barn som befinner sig i den tidiga barndomen. Vilka verksamheter riktas då mot ungdomar? Under intervjuerna frågade jag bibliotekarierna huruvida biblioteket bedriver någon ungdomsverksamhet. Några speciella, styrda pengar går

¹⁴Anledningen till att personalen inte längre delar arbetsrum beror på att personalen har under årens lopp blivit alltfler och därför krävdes en utbyggnad.

inte till ungdomsverksamhet. Det fanns dock bland bibliotekarierna lite olika sätt att se på detta. Ett sätt är att säga att biblioteket inte gör något speciellt för ungdomarna. Ett annat synsätt är att ungdomarna genom bibliotekets samlokalisering med fritidsgården fångas upp på ett naturligt sätt.

Det som bibliotekarierna dock pekar ut som riktade insatser mot just ungdomarna är att prenumerationer på tidskrifter som vänder sig till ungdomarna utökades efter att biblioteket byggdes om. Då fick biblioteket också en läshörna.

En annan insats som tas upp av bibliotekarierna var att de hade gjort direkta satsningar på unga mammor i området. En bibliotekarie besökte dem i deras hem, då hon presenterade bibliotekets verksamhet, barnböcker och även litteratur som kunde tänkas att passa mammorna själva. De från början planerade aktiviteterna, direkt riktade mot ungdomarna, hade inte realiserats.

Inte heller bedriver biblioteket några speciella riktade verksamheter för ungdomar med invandrar- och flyktingbakgrund. Två av bibliotekarierna, som ursprungligen kommer från Iran, hade gjort ett försök med några ungdomar av utländsk härkomst. De hade tidigare samlat ungdomarna på söndagar för att hjälpa dem med läxor, berätta om svenska traditioner och litteratur och även om persiska traditioner och litteratur.

De enda böcker på andra utländska språk än skolspråken, som Brosbys bibliotek köper in, är finskspråkiga böcker. Böcker på andra utländska språk kommer från huvudbiblioteket. En bibliotekarie uppger att många länder har en begränsad utgivning av ungdomslitteratur.

Ett problem med just flyktingungdomarna är att det är svårt både för biblioteket och fritidsgården att arbeta med långsiktiga planer eftersom ungdomarna när som helst kan flytta ifrån bostadsområdet.

6.3 Brosby utifrån en ovan besökare

En ganska tidig novemberkväll går jag till Brosby fritidsgårds kvällsverksamhet för första gången. Jag förväntar mig att antalet besökare ska vara fler än under dagtid. På dagarna när biblioteket bedriver sin verksamhet är fritidsgårdens del ganska så fridfull. Den här kvällen är det meningen är att jag ska försöka få tag på några informanter. Jag har varit på biblioteket i två veckor. Jag har hunnit intervju alla bibliotekarier och några av fritidsledarna. Men ungdomarna, de syns inte till på fritidsgården under dagarna, eftersom de då går i skolan.

Precis vid utgången står ett par tjejer och röker, pratar med några killar. Jag kliver in, lite nervös, inför de första intervjuerna med ungdomarna. Tänk om ingen vill ställa upp på någon intervju? Tänk om de är jättestöddiga och inte vill svara på mina frågor? Man vet ju hur högstadiungar kan vara.

Längre in i lokalen finns en läshörna, ett runt litet bord med några små fåtöljer. Två hyllor med tidningar och tidskrifter. En del av tidskrifterna är lite illa tilltygade. Några enstaka ser helt orörda ut. Tre killar sitter i fåtöljerna, en kille står bredvid och de pratar med varandra. Om vad förstår jag inte, eftersom de inte pratar svenska. Alla på fritidsgården ser utländska ut. Alla, utom de som jobbar den kvällen.

Ännu längre in i huset finns några större runda bord. En fritidsledare sitter med två killar och spelar ett sällskapsspel. Det är detta som är fiket. Här kan man köpa sig fika, spela spel eller bara sitta och prata. Ett par, ganska små, killar springer förbi mig, in i biblioteket, runt en hylla, och tillbaka in i fritidsgården.

En högljudd verksamhet pågår på fritidsgården. Innebandy. Bredvid den stora lokalen där innebandyturneringen pågår, står ett pingisbord. Också där en turnering.

Jag ber en fritidsledare som står i fiket om hjälp. Vet han någon som kanske kan tänkas vara intresserad av att bli intervjuad? Nej, han vet inte någon. Äsch, det kanske är lika bra att jag själv utser mina offer, så att inte bara de läshungriga blir utvalda. Jag går fram och frågar killarna som sitter i läshörnan. Är någon intresserad av att bli intervjuade? - Vad ska du fråga om? - Om vad du tycker om det här biblioteket, om du läser, vad du brukar läsa.

Ja, han kan tänka sig det. Vi går in i ett ostört rum. Jag börjar med intervjun och han är allt annat än stöddig. Han försöker verkligen svara på frågorna.

Efter några kvällar och flera intervjuer med ungdomarna står jag ganska frågande. Bibliotekarierna säger att ungdomarna inte är intresserade av biblioteket och att läsa överhuvudtaget. De bläddrar endast i tidningarna, läser dem inte. Mitt intryck av ungdomarna är att de verkar allt annat än ointresserade, snarare försöker de anstränga sig. En del av dem har lite dåligt samvete för att de inte läser så mycket som de tror man bör göra. Framförallt är språket viktigt, menar de. Utan ett fullgott svenskt språk har man svårare att få arbete och klara sig själv. Böcker och läsning är en väg för att komma dithän, att känna sig trygg i ett annat språk än sitt modersmål.

Eller - är det här bara sådant de säger till mig, för att jag som vuxen kommer och frågar dem? De vet att det är det som väntas av dem. Man bör vara intresserad av litteratur och läsning. Det säger de i skolan. Speciellt kanske de känner av att det är så viktigt för dem att läsa och lära sig det svenska språket för att de ska ha bättre chanser i sina vuxenliv, med utbildning, arbete. Detta ställdes jag inför under tiden då jag gjorde mina intervjuer med mina informanter. Här nedan följer en mer utförlig beskrivning av vad dessa samtal gav.

7 Redovisning av intervjuer med ungdomarna

Följande två kapitel behandlar intervjuerna och utgör huvuddelen av uppsatsens empiriska material. Det mest utmärkande och som kommer att belysas är hur uppfattningarna, framförallt mellan ungdomarna och bibliotekarierna, skiljer sig åt.

Som tidigare beskrevs i inledningskapitlet var bibliotekarieintervjuerna fyra till antalet och fritidsledarintervjuerna var också fyra till antalet. Antalet tillfällen då ungdomar intervjuades var 20, medan antalet informanter var 22. Alla intervjuer har skrivits ut i sin helhet. Några få av ungdomarnas svar har jag till viss del redigerat. Det gäller meningar där ordföljden är så felaktig så att det kan vara svårt att förstå informantens svar. Efter att jag har gjort detta samlade jag ihop alla utsagor under de enskilda frågorna. Utsagorna ställdes upp på ett sådant sätt att alla svaren från bibliotekarier, fritidsledare samt ungdomar samlades på ett ställe. På detta sätt utkristallerades några uppfattningar. Dels fanns dessa utsagor hos flera informanter och dels, och kanske det mest intressanta, var att några svar stred mot varandra från de olika intervjugrupperna.

Uppfattningarna om ungdomarnas sätt att nyttja biblioteket och läsning har sedan kunnat byggas ut olika teman. Det första temat handlar om ungdomarnas upplevelser av biblioteket som rum, därefter tar jag upp hur ungdomarna använde biblioteket. Sedan beskrivs deras läsvanor och vilken betydelse läsningen kan ha för ungdomarna. Biblioteket som institution, hur ungdomarna upplever referenssystem, hur kontakten med bibliotekarierna ser ut tas också upp. Slutligen behandlas också frågan om vilka önskemål ungdomarna hade, hur de ville förändra biblioteket.

7.1 Ungdomarnas upplevelser av biblioteket som rum

Ungdomarna uppskattade till stor del närheten till bibliotekets lugnare miljö. Det var således biblioteket som rum som lockade. De positiva omdömena handlade bl a om närheten till biblioteket. Ungdomarna uppskattade möjligheten till att efter en tids fysisk aktivitet kunna sätta sig i en lugnare del av fritidsgården och ta en bok eller tidning för att läsa.

Det är bra. Om man tänker på att man vill läsa någonting, efter att man har spelat och man vill lugna ner sig lite. (pojke 16 år)

En flicka var inte enbart positiv till att biblioteket låg så nära. Ibland stördes hon av den stökiga miljön i fritidsgården.

Det är lite stökigt och bullrigt eftersom det finns biljardrummet. Man kanske skulle bygga biblioteket lite för sig. Även där man sitter blir det störande. (flicka 17år)

Närheten till biblioteket gav inte bara tillfälle till en lugn vrå. Ett par ungdomar uppskattade också innehållet i biblioteket. En pojke tyckte att det var lättare att följa med i litteraturutbudet eftersom biblioteket var så nära. Att fritidsgården och biblioteket delade lokaler kunde också innebära att det kunde vara lättare att nå ut till dem som vanligtvis inte lånade på biblioteket.

Jag tycker att det är bra. Det drar folk. De som brukar komma till Brosby kanske blir intresserade, lånar kanske lite böcker. Om det hade varit en annan lokal kanske det inte hade varit lika mycket. (pojke 13 år)

Det övervägande intrycket från ungdomarna var deras positiva inställning till att biblioteket fanns där i närheten av fritidsgården. Den lugna vrån som biblioteket stod för var till gagn för dem. Stökigheten i biblioteket upplevdes kanske inte som något problem i jämförelse med deras aktiviteter på fritidsgården, vilket de var vana vid, dock inte av alla, en av flickorna uttryckte missnöjdhet med bullrigheten.

7.2 Hur ungdomarna använde biblioteket

I intervjuerna ställdes frågor till intervjugrupperna om hur ungdomarna använde biblioteket. Frågorna rörde sig kring vad ungdomarna gjorde i biblioteket huruvida de lånade. Det intressanta här är inte om ungdomarna lånade eller inte, utan vad fritidsledarna och framförallt bibliotekarierna sade om detta. Först ska vi se vad ungdomarna själva uttalade sig om hur de använde biblioteket.

Biblioteket på Brosbys låg inte i en enskild lokal. Lokalerna var öppna utan några väggar mellan biblioteket och fritidsgården. Alla ungdomar uppfattade därför inte biblioteket som en egen institution eller var någonstans man befinner sig i biblioteket och inte på fritidsgården. Läshörnan som låg nära fritidsgårdens lokaler var en sådan del som inte uppfattades som tillhörande biblioteket.

Av de som sade att de använde biblioteket gjorde det på fler sätt än att enbart sitta vid läshörnan. Ungdomarna gav själva exempel på hur de använde biblioteket, vilka kan benämnas som traditionell biblioteksanvändning.

Jag brukar ibland ta en bok och läsa och sedan lämna tillbaka den igen, om bilar. (pojke, 15 år)

Antingen om det är något jag har läst i skolan och slår upp det, annars är jag intresserad av djur. (pojke, 13 år)

Kollar på albanska böcker. Jag läser [...] ¹⁵ och Dagens Nyheter. (pojke, 16 år)

Alla ungdomarna lånade inte på biblioteket. Men det var ändå hälften av dem som sade att de gör det. Det fanns stora skillnader mellan ungdomarnas utsagor om vad de uttalade om sina lånevanor. Som exempel kan jag nämna att det var två pojkar som sade att de aldrig går in i biblioteket (förutom att sitta i läshörnan) och en av dessa, 13 år, visste inte hur man lånar en bok. I kontrast till detta uppgav en pojke att han lånar en bok i veckan. Totalt var det således sju ungdomar som sade att de lånade på Brosby bibliotek. Utöver dessa var det två ungdomar som enbart lånade på stadsbiblioteket.

Jag frågade inte alla ungdomar hur ofta de lånade på Brosbys bibliotek. Ordet "brukar" säger visserligen inget om hur ofta lån verkligen sker. Men jag tycker ändå att ungdomarnas utsagor var överraskande, i jämförelse med vad som senare framgår av vad bibliotekarierna uttalade

¹⁵ Namnet på stadens lokala tidning har utelämnats av anonymiseringsskäl.

om ungdomarnas lånevanor.

En pojke sade när jag frågade honom om han går in till biblioteket:

Jag går och hämtar en bok i veckan. Ibland en bok på två veckor. Jag går också till det stora biblioteket.

Senare under intervjun frågade jag honom hur ofta han går till stadsbiblioteket:

En månad går jag dit tre gånger. Två gånger med skolan och en gång själv. Jag går inte ofta dit därför jag har biblioteket här. (pojke 14 år)

En pojke brukade låna till sin lillebror. Han svarade på frågan om han lånar något till sig själv:

Ja, jag lånar ordlistor varje dag, för att jag har i svenska svåra ord, så kanske inte jag förstår något så slår jag upp i den och så vet jag vad det är och så.

Samma pojke sade senare när jag frågade honom om han lånar något som han tar med sig hem:

Ja, böcker brukar jag låna som är rätt bra för mig, tycker jag i alla fall. Det är mest Bingoböcker. (pojke 14 år)

Överlag verkade det som om ungdomarna hade ett visst intresse för biblioteket och tycktes också använda det. De som använde biblioteket kunde också ange flera sätt att göra det än att enbart sitta vid läshörnan. Ingen av ungdomarna sade att de bara "är" eller sprang omkring i biblioteket.

7.3 Ungdomarnas läsvanor

Ungdomarna kunde också uppge vad de brukade låna, vilket till en viss del motsäger att de bara sade att de var intresserade eftersom det var en vuxen som kom och frågade. Det var till övervägande del böcker om kärlek och äventyr som attraherade ungdomarna. Böckerna på det egna språket var också något som nämndes av flera informanter.

Vad brukar du låna? (intervjuare)

Albanska böcker. (pojke 16 år)

Jag brukar leta efter mystiska, jag gillar det övernaturliga, astrologi. (flicka 17 år)

Det går att utläsa bland ungdomarnas svar en viss könsskillnad ifråga om litteraturval. Flickorna uppgav att de läste kärleksromaner medan pojkarna föredrog att läsa om mopeder och bilar. Äventyrsböcker och böcker om djur var också något som nämndes av ett par pojkar. Flera av dem läste tidningar och tidskrifter. Här är kanske värt att nämna att några tog upp den dagliga lokaltidningen. Tidskrifterna Frida och Okej verkade vara de mest attraktiva bland tidskrifterna. Det var endast tre som sade att de enbart läser tidningar.

Vad tycker du om att läsa? (intervjuare)

Jag läser arabiska böcker. (pojke 13 år)

Det är mest romaner och poesi, kärleksromaner. (flicka 17 år)

Vi läser Okej, Frida, Kamratposten. (Två flickor 15 år)

Flera av dem kunde också ange favoritförfattare, vilket kan tyda på att de kanske inte bara ville ge sken av att vara intresserade.

Favoritförfattare? (intervjuare)
Virginia Andrews. (flicka 17 år)

Favoritförfattare? (intervjuare)
Förut så hade jag Sören Olsson och Anders Jacobsson. Så läste vi om Maria Gripe, Ulf Stark läste vi i svenskan. Men, jag har inga speciella. Maria Gripes böcker är rätt så bra. (pojke 13 år)

Jag frågade dem också hur ofta de läste för att ytterligare se hur starkt eller svagt läsintresset var hos dem. Variationerna låg mellan varje dag till ett par gånger i veckan. I läsandet ingick även tidningar och tidskrifter.

Hur ofta läser du? (intervjuare)
Inte så ofta. Nu har jag inte läst på en tre, fyra veckor. En gång i veckan har vi svenska i skolan, i en timme så läser vi en bok vi har lånat. Det och så ibland hemma. (pojke 13 år)

På kvällarna, en timme. (pojke 16 år)

Jag läser inte så mycket, två gånger i veckan. (flicka 13 år)

Här går det att utläsa ett visst intresse för läsning. Framförallt verkade läsningen vara viktig för dem med tanke på deras flykting- eller invandrarbakgrund och som behandlas i nästa avsnitt.

7.3.1 Läsningens betydelse för ungdomarna

Att de flesta av ungdomsinformanterna hade flykting- eller invandrarbakgrund blev tydligt då jag frågade vad läsningen betydde för dem. Flera av dem tog upp hur viktigt det är att lära sig svenska för att klara sig bra i samhället. Några hade också ganska svårt att tala svenska, eftersom de hade varit i Sverige en ganska kort tid, i några fall endast ett par månader. För en av pojkarna som talade en mycket bra svenska hade böckerna betytt mer för hans språkutveckling än att umgås med svenskar.

(...)det är böckerna som har lärt mig att prata så här, som har gjort att jag pratar rätt bra nu.
Tror du det är böckerna eller att du har umgåtts med svenska kompisar som har gjort det? (intervjuare)
Det är böckerna. (pojke 14 år)

Här följer några exempel som ungdomarna gav på vad läsningen kan betyda för en läsare, vad den kan ge.

Lära sig saker, svenska (pojke 13 år)

Dels att man lär sig ord och dels kan man upptäcka saker. (flicka 17 år)

Erfarenheter, man lär sig sån't från Illustrerad Vetenskap, kunskaper. (pojke 16 år)

Språket var således viktigt för dem, att lära sig svenska och nya ord. Kunskap, att upptäcka saker och erfarenheter var ytterligare exempel som ungdomarna gav.

7.4 Upplevelsen av biblioteket som institution

Ett tema handlar om hur ungdomarna upplevde biblioteket som institution. Vad tyckte de om referenssystemet, böckernas uppställning? Frågade de efter hjälp om så behövs? Dessa är några frågor som utkristallerades under vistelsen på Brosby.

Det rörde delade meningar bland ungdomarna om det var lätt eller svårt att hitta i biblioteket. De tog inte upp (på frågan om de tycker att det är lätt att hitta i biblioteket eller inte) att klassifikationssystemet var svårt. Det var snarare svårt att hitta den litteratur som de tyckte om att läsa. Några tyckte att ordningen av hyllorna i biblioteket inte var bra, och att man saknade tydliga skyltar.

Tycker du det är lätt att hitta? (intervjuare)

Ja, när man vet var platserna är. (pojke, 16 år)

En flicka saknade en skylt med förklaring och anvisningar av SAB-systemet.

Det ska finnas en tavla där det står alla bokstäverna, vilka ämnen som finns, att t ex A står för religion, då är det lättare att hitta. (flicka 17 år)

Av de ungdomar som sade att de använde biblioteket på något sätt (lånade ett lexikon, läste en bok som lämnades tillbaka, eller lånade en bok) svarade de till övervägande del att de oftast letade själva. De övriga sade att det växlade om de frågade någon i personalen eller om de letade själva.

- Brukar du hitta det som du letar efter? (intervjuare)

- Ja, ibland när jag kan inte hitta så frågar jag någon som hjälper mig. (pojke, 16år)

- Brukar du leta själv?

- Ja.

För det mesta är det jag som letar upp själv nästan allt. Då vet man för att ibland kan det bli missförstånd. Den andra kanske inte förstår vad man menar. Det är svårt att förklara vad man menar. (flicka, 17 år)

- Om du behöver hjälp att hitta nånting i biblioteket, brukar du fråga bibliotekarierna eller fritidsledarna? (intervjuaren)

- Nej, faktiskt inte det har inte hänt någon gång. (pojke, 15 år)

- Det gör du inte?

- Nej, det har inte hänt någon gång. Jag brukar hitta själv.

Ungdomarna är tvetydigt inställda huruvida det är lätt eller svårt att hitta i biblioteket. Informanterna uppgav att de oftast letade själva efter vad de sökte. Till saken hör också att datorn inte var publikt tillgänglig och något kortregister fanns inte att tillgå för biblioteksanvändarna. Inte heller en tavla med bokstavsförklaringar fanns, vilket också efterlystes av en av ungdomarna.

7.5 Hur ungdomarna ville förändra biblioteket

Jag ställde frågor angående ungdomarnas åsikter om biblioteket. Var de nöjda med det eller ville de förändra biblioteket? Överlag tyckte ungdomarna att biblioteket var bra, speciellt vad gällde lokalerna, som de tyckte såg fina ut. Hälften av dem tog upp saker som de inte var tillfredsställda med. Framförallt rörde det sig om att biblioteket var för litet och att antalet böcker var för få.

Jag tycker att det är bra som de har därborta, men jag skulle vilja att det var större.
(flicka 15 år)

Jag tycker att de ska få in lite mer böcker. (pojke 14 år)

En flicka efterlyste fler sittplatser där man kunde sitta i lugn och ro.

Mer platser att sitta på.(...)Dessutom finns det inte så mycket plats att sitta där det är lugnt. (flicka 17 år)

De flesta av ungdomarna tyckte att bibliotekets utbud var bra. Som jag inledningsvis skrev tyckte flera att antalet böcker var för litet. Ett par av informanterna saknade dessutom böcker på det egna modersmålet.

Det som finns på albanska, vad tycker du om det? (intervjuare)
Jo, det är bra. Jag tycker att det ska komma lite mer. (pojke 16 år)

Några hade önskemål om att det borde ske fler anpassningar med tanke på ungdomarna som vistades på fritidsgården och biblioteket. Förslag som gavs var att visa böcker som är intressanta för olika åldersgrupper och även berätta om böcker så att intresse kunde väckas.

Visa böcker som kan vara intressanta för olika åldersgrupper, så att de inte bara ligger i bokhyllan. Att de berättar lite om dem, så att man blir nyfiken. (flicka 17 år)

Det kom också kritik på att en del onödigt köptes in och som ingen verkade vara intresserad av.

De har för lite sporttidningar. En massa onödiga grejer, som Affärsvärlden. Den är helt orörd. (pojke 16 år)

Att de tyckte att biblioteket var för litet och att det inte finns så många böcker, tydde på ett visst intresse för själva biblioteket. Ungdomarna kunde också ange vad de saknade av bibliotekets utbud och specificera det, vilket visade att de hade letat efter något som de inte hade hittat.

7.6 Sammanfattning av ungdomarnas intervjuer

När det gällde biblioteket som rum uppskattade flera ungdomar bibliotekets lugna miljö. Fritidsgården stod för det aktiva, rörliga livet, där man kan spela innebandy, biljard m m. I biblioteket kunde de dra sig tillbaka och "lugna ner sig lite", som en pojke uttryckte det. Där gjorde de det som man vanligtvis gör på ett bibliotek. Tittar och läser i en bok, läser

dagstidningar, letar efter litteratur som eventuellt är av intresse. Många av ungdomar satt i läshörnan och bläddrade i de tidningar och tidskrifter som fanns där.

Ungdomarna visade också intresse för läsning. Flera av dem läste tidningar och tidskrifter. Böcker på det egna språket var också något som flera av informanterna ville ha. Några ungdomar kunde också uppge favoritförfattare vilket tyder på att det fanns ett verkligt läsintresse och att de inte enbart ville ge sken av vara intresserade. Läsningen verkade också betyda en del för dem, i synnerhet för att lära sig svenska språket. Detta hänger samman med att flertalet av dem hade flykting- eller invandrarbakgrund.

Det förekom olika åsikter huruvida det var lätt eller svårt att hitta på biblioteket. Det som verkade vara svårt var att hitta böcker i de genrer som de var intresserade av. Ett par av dem saknade tydliga skyltar och anvisningar om bibliotekssystemet. Ungdomarna letade för det mesta själva efter den litteratur som de sökte.

Överlag verkade ungdomarna ganska nöjda med biblioteket. Några önskemål om biblioteket dök dock upp vid olika sammanhang. Många av ungdomarna ville ha ett större bibliotek och fler böcker. Mer precisa önskemål var att man saknade böcker på det egna modersmålet och att biblioteket skulle anpassas mer efter att många ungdomar fanns där.

8 Redovisning av intervjuer med bibliotekarierna och fritidsledarna

I detta kapitel kommer svaren från bibliotekarierna och fritidsledarna att redovisas. Jag har här valt att numrera informanterna. Detta har jag gjort för att läsaren ska kunna se vilka personer som står för vilka uttalanden. I uppsatsen behandlar jag dock både bibliotekarier och fritidsledare som grupp. Jag varken följer eller kommenterar enskilda informanters uttalanden.

De tidigare teman som ungdomsintervjuerna byggde på följer i stort sett redovisningen av personalintervjuerna. En skillnad är att personalen har ombetts att reflektera över sin egen verksamhet med ungdomarna samt om och hur denna kan utvecklas.

Således kommer första avsnittet att handla om biblioteket som rum och vad bibliotekarierna och fritidsledarna trodde om hur ungdomarna upplevde biblioteksrummet. Här tas också upp hur bibliotekarierna upplevde att ha en fritidsgård så nära inpå sina egna lokaler. Vad trodde fritidsledarna om hur bibliotekarierna upplevde detta?

Därefter tar jag upp vad personalen sade om hur ungdomarna använde biblioteket.

Bibliotekariernas och fritidsledarnas utsagor om ungdomarnas läsning och läsvanor presenteras i ett avsnitt. Här behandlas också huruvida bibliotekarierna och fritidsledarna arbetade med några läsfrämjande metoder.

Sedan redovisas personalens utsagor om hur ungdomarna upplevde biblioteket som institution, var de vana vid det, hittade de på biblioteket m m? Här behandlas också vad personalen tyckte om varandras institutioner, hur man såg på varandras arbete.

I det sista avsnittet tas frågan upp om och hur, bibliotekarierna och fritidsledarna trodde, att ungdomarna ville förändra sitt bibliotek, och om så var fallet, vilka förändringar? Detta avsnitt handlar också om vilka idéer bibliotekarierna och fritidsledarna hade för att förändra biblioteket med tanke på ungdomarna. Slutligen diskuteras vilka hinder som personalen såg i att utveckla verksamheten med ungdomarna.

8.1 Bibliotekarierna och fritidsledarna om upplevelse av biblioteket som rum

Jag ställde frågor till personalen om vad de trodde att ungdomarna tyckte om biblioteket. Till övervägande del trodde bibliotekarierna och fritidsledarna att ungdomarna inte tänkte så mycket på biblioteket, att de var ganska likgiltiga inför det. Ingen i personalen hade hört några negativa åsikter om biblioteket. Några av fritidsledarna trodde att hyllan med tidningar och tidskrifter var det mest attraktiva för ungdomarna.

Jag tror att de är ganska likgiltiga inför det. Det är bara en del av deras område, där de befinner sig. Jag tror inte de har någon speciell åsikt, för när man är ungdom eller barn så accepterar man bara att så är det där, det är inte mer med det. Som vuxen är man så kritisk. Ungdomar reflekterar på ett annat sätt. (bibliotekarie, 2)

Bibliotekarierna tog framförallt upp två fördelar med att biblioteket var beläget precis bredvid fritidsgården. Den ena var att biblioteket hade tillgång till större lokaler än vad som hade varit möjligt om endast biblioteket hade funnits där. Den andra stora fördelen var att bibliotekarierna inte behövde vara ensamma på kvällen vid deras kvällspass eftersom fritidsgården hade längre öppettider om kvällarna. Detta var en trygghet eftersom bostadsområdet upplevdes som farligt. Några andra fördelar kunde inte bibliotekarierna se.

Egentligen tycker jag att det bara är det att man har större lokaler som man kan utnyttja. För mig är det den största fördelen det att., eftersom det är ett sån 't område som det är, så skulle jag inte vilja jobba ensam på kvällen. Och det gör man ju inte i och med att man är där. Men några övriga fördelar kan jag inte se. (bibliotekarie, 2)

Ur bibliotekariernas perspektiv togs främst nackdelar upp, både av bibliotekarierna själva och av fritidsledarna. Den största nackdelen med att biblioteket och fritidsgården låg så nära varandra var den höga ljudvolym som orsakades av det stora antalet ungdomar och deras aktiviteter på fritidsgården. För bibliotekariernas del var det största problemet helt klart den höga ljudnivån och att det ibland kunde vara stökigt i biblioteket. Detta hade fritidsledarna förståelse för.

Här är inte lugnt, det är inte lugnt bibliotek. Människor som anser att ett bibliotek ska vara lugnt de har sina åsikter om hur det är. Att det kan vara fullt med ungdomar utanför. (bibliotekarie, 3)

En följd av oroligheterna i lokalerna var att andra biblioteksanvändare hade skrämts bort från biblioteket av de ungdomar som stod samlade utanför fritidsgården om kvällarna. Detta skulle, enligt en av bibliotekarierna, främst gälla barnfamiljer, som således inte vågade sig dit under sena eftermiddagar eller kvällar. En bibliotekarie tyckte att det borde vara lugnare för småbarnen som kom till biblioteket.

Vi har inget eget. Det går inte att stänga om biblioteket. Det är väldigt stökigt vissa tider. Det är en stor nackdel. Ett tag fanns det alltid ungdomar som satt på barnavdelningen. Det finns för lite sittplaster inne i fiket. Det är många som inte törs gå hit på kvällarna. (bibliotekarie, 1)

Stökigheten hade också medfört att stölder var vanligt i biblioteket. Biblioteket hade t ex blivit av med telefonen i lånedisken. Andra nackdelar som orsakades av att många av ungdomarna vistades på Brosby och att en del av barnen sprang omkring i biblioteket var att böcker, tidningar och tidskrifter hade förstörts. Det var också svårt att ha några utställningsskärmar framme i biblioteket.

Det blir stökigare också i hyllor och sån 't, för de sitter där och slänger papper, tar en bok och slänger någonstans, sitter sönder bilderbokstrågen. Vår tidningshörna som egentligen är vår där häckar de alltid på kvällarna, slåss med tidningarna. Så det är nog lite mer problem än vad det är på ett vanligt bibliotek. (bibliotekarie, 2)

Fritidsledarna framhöll fler fördelar för ungdomarna än vad bibliotekarierna gjorde. De tog upp vikten av att ungdomarna vistades i en miljö där det fanns böcker till vilket, enligt bibliotekarierna och fritidsledarna inte många av ungdomarna hade tillgång till i hemmet. Fritidsledarna ansåg att det var bra för ungdomarna att litteratur fanns nära till hands på fritidsgården. Detta skulle göra det lättare för ungdomarna att läsa eller låna en bok.

Det är jättebra för barnen att få komma in och se tidningar och böcker direkt. Det finns så nära till hands, då är det lättare för dem att ta en bok eller tidning och sätta sig och läsa, än om biblioteket hade legat i en annan lokal. (fritidsledare, 1)

Denna ståndpunkt var en av bibliotekarierna tveksam till. Hon undrade om biblioteksmiljön är till så stor nytta för ungdomarna eftersom hon sällan såg dem sitta och läsa eller låna en bok.

Jag vet att de hävdar från fritidsgården att det är väldigt bra att de är i den litterära miljö, att de ser böcker i alla fall. Det är klart att det kanske är ett plus, men ser man dem bara aldrig ta i en, så vet jag inte om det är så hemskt mycket vunnet. (bibliotekarie, 2)

Bibliotekarierna led således av att dela lokaler med fritidsgården. Den höga ljudnivån och stökigheten upplevdes som irriterande för dem, vilket de menade hade lett till att en del låntagare skrämdes bort. Fritidsledarna såg däremot inga problem med lokalsamverkan, tvärtom ansåg de att biblioteksmiljön var till gagn för de ungdomar som vanligtvis inte vistades bland böcker. Fritidsledarna hade dock förståelse för bibliotekariernas uttryckta missnöjdhet. Båda personalgrupperna trodde att ungdomarna inte lade så stor vikt vid biblioteket, inte hade några speciella åsikter om det samt inte upplevde det som en särskild del överhuvudtaget.

8.2 Bibliotekarierna och fritidsledarna om hur ungdomarna använde biblioteket

På frågan om ungdomarna använde sig av bibliotekets del sade, till övervägande del båda personalgrupperna, att ungdomarna tillbringade mycket tid i läshörnan vid tidningarna och tidskrifterna. Förutom att ungdomarna satt i läshörnan var det ingen ur personalen som tyckte att ungdomarna var några aktiva biblioteksbesökare av traditionellt slag. Deras aktiviteter i biblioteket bestod i att dra sig undan bland bokhyllorna för att stå och prata med kompisarna eller kramas med pojk- eller flickvännen.

*Går ungdomarna in till biblioteket när de besöker fritidsgården? (intervjuare)
Inte för att göra något normalt biblioteksbesök oftast, utan i så fall av andra skäl. Stå mellan hyllorna och kramas, och sån't där. De mindre barnen springer hemskt mycket runt. Det kan vara lite jobbigt. (bibliotekarie, 2)*

*Vad gör de på biblioteket? (intervjuare)
Står och tjarar och pratar och tjafsar. Sitter i grupper. Man kan inte säga att de sitter och läser. (bibliotekarie, 3)*

Det fanns dock en viss skillnad mellan vad bibliotekarierna och fritidsledarna sade om hur ungdomarna använde sig av biblioteket. Bibliotekarierna tog framförallt upp att de yngre barnen sprang omkring mycket i biblioteket. Enligt fritidsledarna däremot satt de flesta av ungdomarna i läshörnan.

*Går ungdomarna in till biblioteket när de är på fritidsgården? (intervjuare)
Det kan man väl säga att de gör, både och. Man ser ungar som står och tittar i böcker. Hur många är svårt att säga. (fritidsledare, 3)*

Enligt bibliotekarierna var det sällan som ungdomarna på fritidsgården lånade på biblioteket. Det kunde komma någon som ville ha en upplysning. I jämförelse med hur många som var på Brosby så var utlåningen väldigt låg på ungdomssidan.

De flesta som är där (anm. på fritidsgården) lånar inte här. Det kan komma någon som vill ha en upplysning. Men, det är inte många. (bibliotekarie, 1)

Lånar ungdomarna? (intervjuare)

Det är sällan. De sitter mest och pratar. De är ointresserade av böcker. (bibliotekarie, 4)

Bland fritidsledarna skiljde sig uppfattningen något åt om och vad ungdomarna lånade och läste. En av fritidsledarna sade till och med att hit kommer många barn och lånar.

Brukar ungdomarna gå in till biblioteket när de besöker fritidsgården? (intervjuare)

Ja, det är många barn som kommer och lånar böcker. De kommer hit för att låna och sedan stannar de en stund, eller lämnar tillbaka och hämtar nya. (fritidsledare, 1)

Jag tror inte att det är så många ungdomar som utnyttjar biblioteket. (fritidsledare, 3)

Överlag trodde dock även fritidsledarna att ungdomarna mest läste tidningar och tidskrifter. En fritidsledare hade en klar uppfattning om flickornas lånevanor, att det är just flickorna (och inte pojkarna) som lånade böcker. Pojkarna var det svårare att uttala sig om.

Om tjejerna vet vi att de lånar böcker. Killarna vet vi inte så mycket. (fritidsledare, 1)

Tidningarna och läshörnan verkade i det stora hela vara det som mest användes av ungdomarna, enligt båda yrkesgrupperna. Bibliotekarierna verkade mer övertygade om att ungdomarna inte lånade på biblioteket än vad fritidsledarna var. Bibliotekarierna uttryckte också mer negativ kritik angående ungdomarnas uppförande än vad fritidsledarna gjorde.

8.3 Bibliotekarierna och fritidsledarna om ungdomarnas läsvanor

Bland fritidsledare och bibliotekarier trodde de flesta att de läste mest tidningar och tidskrifter. Vid tillfällen då de läste något så är det mest kärleksromaner bland flickorna och bland pojkarna mestadels fackböcker om teknik o. dyl. Några ur personalen trodde att det råde en könsrolls uppdelning vad gällde böcker och tidningar, att det var mest flickorna som läste böcker. En bibliotekarie berättade att flickorna ville läsa om andra ungdomar som är i samma situation som dem. Detta för att bearbeta sin egen situation.

Ungdomarna här på Brosby läser nog mest tidningar. (fritidsledare, 1)

Om de läser skönlitteratur, då är det mest tjejerna, då är det mest kärleksromaner. En del killar lånar. Då är det oftast fackböcker, inom vissa ämnen. (bibliotekarie, 1)

Om ungdomarna överhuvudtaget läste var det således tidningar och tidskrifter som lockade mest. Det var främst bibliotekarierna som trodde att ungdomarna läste lite medan fritidsledarna betonade att det var tidskrifterna som ungdomarna läste.

8.3.1 Läsfrämjande åtgärder

Det verkade finnas en misströstan bland personalen, främst bland bibliotekarierna, vad gällde ungdomarnas intresse för litteratur och läsning. De menade att ungdomarna lånade och läste väldigt lite. Om de läste var det mest tidningar eller tidskrifter. De unga verkade inte heller ha någon ro för mer stillsamma aktiviteter enligt personalens uppfattning. När dessa problem tornade fram fann jag det intressant att undersöka huruvida det gjordes någonting för att stimulera ungdomarnas läsintresse, om personalen pratade med ungdomarna om litteratur. Det visade sig att bibliotekarierna inte gjorde detta i någon stor utsträckning. Inte som en aktiv del av biblioteksarbetet utan mer som tillfälligheter om ungdomarna själva tog kontakt vid en förfrågan. En av bibliotekarierna hade försökt med ungdomar från Iran, som hon själv kom ifrån, men det hade inte varit lyckat, så hon hade övergett detta.

Brukas ni prata med dem om litteratur? (intervjuare)

*Nej det kan jag inte påstå. Det är bara om de kommer och vill prata med en.
(bibliotekarie, 1)*

Fritidsledarna däremot försökte att ta in litteratur i verksamheten på ett naturligt sätt. I det dagliga arbetet hände det att de hänvisade till en bok eller tidskrift om det som de samtalade om eller gjorde saker omkring. En fritidsledare sade att han ofta pratade om böcker, speciellt i musik- och videoverksamheten. Det fanns ingen policy på fritidsgården för detta utan berodde mycket på vilken inställning de enskilda fritidsledarna själva hade till litteratur.

Ja, det gör man ibland. Det beror väl på vilken människa man är. Men jag pratar mycket, jag refererar till olika saker som jag har läst. Den som inte har läst, kan man säga, gå in och läs det. (fritidsledare, 2)

Den fritidsledaren som hade hand om verkstaden berättade om att han ofta mötte ungdomar som hade svårt med läsning och med sitt talade språk överhuvudtaget. För dem var en roman ett oöverstigligt hinder.

Man missförstår ibland ungarna för att de har ett så kasst språk så att man inte förstår vad de menar. De säger någonting fast de menar någonting annat. Det är ett oerhört torftigt och stonkigt språk. Jag förstår mycket väl när det gäller en roman, det är döfött för dem. De kan inte läsa en roman. (fritidsledare, 2)

Däremot hade han hjälpt ungdomar till att använda sig av tekniska tidskrifter, som kunde ha ett ganska avancerat språk. På så sätt hade ungdomarna också lärt sig en del svenska.

Vi har ett par killar här nu, som från början har varit som alla andra här på området i den åldern 13-15 år, har haft det svårt med skolan, svårt att läsa. Som vi har fått att läsa, plugga mer eller mindre motortekniska teorier. (fritidsledare, 2)

Bibliotekarierna verkade inte aktivt arbeta med läsfrämjande åtgärder. Det var lättare för fritidsledarna att på ett naturligt sätt ta upp litteratur i den dagliga verksamheten med ungdomarna.

8.4 Bibliotekarierna och fritidsledarna om upplevelser av biblioteket som institution

En frågeställning var huruvida ungdomarna tyckte att det var lätt eller svårt att hitta i biblioteket. Letade de själva i biblioteket eller frågade de bibliotekarierna om hjälp. Dessa frågor ställdes även till de båda yrkesgrupperna, för att se vilken uppfattning de hade om ungdomarnas upplevelser av biblioteket som institution.

Överlag trodde både bibliotekarier och fritidsledare att ungdomarna frågade personalen, och inte letade själva, när de sökte något i biblioteket. En bibliotekarie sade att det växlade om de letade själva eller frågade personalen i biblioteket. Några gånger hade det hänt att ungdomarna frågat fritidsledarna om hjälp i biblioteket, då hänvisades de oftast till bibliotekarierna. En fritidsledare påpekade i detta sammanhang att det var bra för ungdomarna att ta kontakt med bibliotekarien.

Brukar ungdomarna leta själva i biblioteket? (intervjuare)
Nej, de frågar efter hjälp. (bibliotekarie, 1)

Mer intressant var kanske yrkesgruppernas syn på huruvida det var lätt för ungdomarna att hitta i biblioteket eller inte. Bibliotekarierna trodde att ungdomarna hade lätt för att hitta, eftersom Brosbys bibliotek var ganska litet.

Här är ju så litet. Det är svårare i ett större. Men, här är ju så litet. Här lär man sig så lätt och man kan stå mitt i en hylla och fråga den som sitter i disken. (bibliotekarie, 3)

Fritidsledarna däremot trodde inte det var lätt för ungdomarna att hitta, eftersom uppställningssystemet var otydligt, framför allt för ungdomarna. En fritidsledare som sade sig vara van biblioteksanvändare tyckte själv att det var svårt att hitta i ett bibliotek och trodde därmed att ungdomarna inte hade lätt för att hitta i biblioteket.

Men, jag tror att de hittar dåligt i hyllorna. Det systemet som det är uppbyggt efter tror jag är otydligt för besökarna, för ungarna i alla fall. (fritidsledare, 2)

I intervjuerna kom det fram åsikter som rörde biblioteket och fritidsgården som institutioner. Som jag tidigare beskrev så förekom inget tätt samarbete dem emellan, mer än att biblioteket och fritidsgården delade lokaler, att de sampränumerade på tidskrifter riktade till ungdomar, att bibliotekarierna ibland kunde få hjälp av praktiskt slag, t ex skruva ihop hyllor, samt att biblioteket sökte och införskaffade litteratur inför arrangemang och aktiviteter på fritidsgården. Något övrigt samarbete förekom således inte.

Rent praktiskt idag så är det att vi delar på lokalerna och praktiska saker ihop. Man servar varandra. Rent arrangemangsmässigt eller verksamhetsmässigt så gör vi inte så mycket ihop. (fritidsledare, 3)

Det fanns ett uttalat missnöje hos en fritidsledare och en bibliotekarie och som riktades mot den andra institutionens arbete. Fritidsledaren tyckte att biblioteket inte satsade tillräckligt på ungdomarna. Bibliotekets verksamhet var för inriktat mot de yngre barnen.

Det finns mycket för små barn. Biblioteket jobbar jättemycket med daghem, fritidshem. Bjuder in dem på teater. Men, om man pratar om de ungarna vi har här, de över 13 år. Det verkar lite mer som att skolan får ta hand om dem. (fritidsledare, 1)

Bibliotekarien uttryckte också ett missnöje över fritidsgårdens sätt att arbeta. Hon tyckte att fritidsgården skulle ha en mer strukturerad form av arbete med ungdomarna, att fritidsledarna skulle styra ungdomarnas tid mer än vad som gjordes.

Fritidsgården borde styra ungdomarnas tid. De borde ha mer verksamhet som lockar ungdomarnas intresse och satsa på de möjligheter som finns. (bibliotekarie, 4)

Bibliotekarien tyckte att biblioteket och fritidsgården hade olika målgrupper och olika sätt att arbeta.

Biblioteket har olika sätt att arbeta. Biblioteket är inte inriktat på ungdomarna. De har olika målgrupper. (bibliotekarie, 4)

Att bibliotekarierna tycktes ta lite avstånd från fritidsgården märkte en annan av fritidsledarna. Hon hade gjort försök att arrangera skriververkstad men bibliotekarierna hade inte nappat på idén. Fritidsledaren upplevde det som att det fanns två läger.

Det är nog lite i två läger. Det är ingen som tar tag i det. Sedan har man visioner. Jag vet jag pratade mycket i början om skriververkstad. (fritidsledare, 4)

Två av fritidsledarna började vid intervjuerna att diskutera biblioteket som institution. Det tyckte sig se biblioteket som en motpol till fritidsinstitutionen och att biblioteket åtnjuter en bättre renommé än vad fritid gör. Det finns en negativ finkulturstämpel på kultursektorn, som biblioteket utgör en stor del av. Enligt en fritidsledare verkade fritidssektorn lida av ett mindervärdighetskomplex och ha en avsevärt lägre status. Han tyckte också att biblioteket och bokvärlden överhuvudtaget behövde öppna sig. Det är enbart de intresserade och insatta som hittar det se söker.

Det kan jag uppleva att det fortfarande finns en fin i kanten hållning. Jag vill inte peka ut människor. Det vilar ett arv över biblioteks- och kultursektorn som är svårt att göra sig av med, att det är en koloss. (...) Det är fritids problem också, som har oerhört låg status. (...) Däremot har kulturen ett annat anseende. Det är mer det här, kulturen måste vi ha. (fritidsledare, 3)

Sammanfattningsvis rådde det starkt delade meningar om hur ungdomarna upplevde klassificeringssystemet. Bibliotekarierna trodde det var lätt att hitta i biblioteket, eftersom det till yta och innehåll var ett litet biblioteket. Fritidsledarna, däremot, verkade mer övertygade om att ungdomarna hade problem att hitta bland litteraturen.

Institutionernas olika sätt att arbeta, biblioteket i en mer strukturerad form och fritidsgården lösare, sporadiska former hade också inverkan på hur personalen såg på varandras arbete. Det fanns kritik från båda håll om sätten som respektive institution arbetade på. Det var också två fritidsledare som ansåg att biblioteket och fritidsgården som institutioner hade olika status. Bibliotek sågs som finare, mer accepterat medan fritidssektorn hade en betydligt lägre status.

8.5 Bibliotekarierna och fritidsledarna om hur ungdomarna ville förändra biblioteket

Jag frågade personalen om de trodde att ungdomarna skulle vilja förändra i biblioteket. Bibliotekarierna hade mycket svårt att uttala sig i den här frågan. De kände ungdomarna för lite och hade inte tagit del i vad de tyckte. En bibliotekarie skulle önska sig fler sittplatser om hon var i den åldern. Även på fritidsgården fanns det alltför få sittplatser. Hon menade att alla är inte intresserade av att spela biljard och bordtennis. Många vill bara sitta och prata med sina kompisar.

Tror du att ungdomarna skulle vilja förändra biblioteket? (intervjuare)

Det är svårt att säga, eftersom vi aldrig har tagit del i vad de tycker. Jag tror att det är många som inte tänker på det. (bibliotekarie, 1)

Det rådde delade meningar bland fritidsledarna i den här frågan. En fritidsledare trodde definitivt att ungdomarna ville förändra och då speciellt lokalernas utseende, mest det som rör färg och form.

Tror du att ungdomarna skulle vilja förändra biblioteket? (intervjuare)

Det tror jag absolut att de skulle kunna göra. Mest med färg och form. De skulle ha ett annat bibliotek, inte bokhyllor med böcker i. (fritidsledare, 1)

En annan av fritidsledarna trodde däremot att ungdomarna inte ville förändra biblioteket p g a att de inte hade en klar uppfattning av biblioteket. Ytterligare ett svar var man kunde tänka sig att viljan fanns men att ungdomarna inte kunde säga vad de ville ändra på.

Jag tror inte de vill. Jag tror inte de har en klar uppfattning. (fritidsledare, 2)

Bibliotekarierna hade svårt att uttala sig om detta. Bland fritidsledarna rådde delade meningar om huruvida ungdomarna hade någon åsikt i denna fråga.

8.5.1 Bibliotekarierna och fritidsledarna om förändringsarbete

Här tar jag upp om bibliotekarierna och fritidsledarna ville förändra biblioteket. Om så var fallet, vilka idéer fanns? Därefter diskuteras bibliotekariernas förslag till läsfrämjande åtgärder. Slutligen tar jag också upp vilka hinder som dessa båda yrkesgrupper såg när det gällde att utveckla biblioteksarbetet för ungdomarna.

När det gällde bibliotekets fysiska utformning tog bibliotekarierna främst upp bristen på sittplatser. Likaså bland fritidsledarna uttrycktes önskan om fler sittplatser i biblioteket. Både fritidsledarna och bibliotekarierna trodde att tillgång till datorer och CD-skivor med möjlighet till avlyssning skulle göra biblioteket mer attraktivt för ungdomarna.

Lokalen borde ha fler sittplaster, där man kan sitta i lugn och ro. En bandspelare så att man kan lyssna på musik. (bibliotekarie, 4)

En fritidsledare ville att biblioteket skulle exponera böckerna mer än vad som gjordes. Han tyckte att böckerna skulle visas upp så att de letade upp låntagaren, istället för att kräva att

ungdomarna skulle leta efter böckerna, vilket de enligt honom hade svårt för att göra.

Jag skulle vilja exponera mycket, mycket mer. Jag tycker att biblioteket i för stor utsträckning är en samling ryggar av böcker. Nu är det trots allt exponerat. Uppe på hyllorna står det böcker. Men, jag skulle vilja exponera mer. Jag tror att man kan göra det mycket mera lockande för ungdomarna, om man gjorde mer på deras villkor. De är inte intresserade av bokryggar. (fritidsledare, 2)

Jag tog också upp frågan om de båda yrkesgrupperna ville förändra bibliotekariernas arbete med ungdomarna och vilka eventuella idéer som fanns om detta. Båda yrkesgrupperna såg olika samarbetsformer som en möjlighet att kunna förverkliga de önskemål som fanns. Arbetsformerna kunde vara samarbete mellan biblioteket och fritidsgården, samarbete mellan skolan och biblioteket eller mellan alla dessa tre nämnda institutioner. Detta skulle bedrivas i en mer strukturerad form.

De har pratat om i något sammanhang att man skulle ha gjort någon slags skriparverkstad eller skriparläger, som har varit rätt inne nu ett tag. Och då får man automatiskt in litteraturen och då klart att det kanske skulle bli en inkörsport men jag har inte haft tid att tänka på det en gång. Då skulle man göra det ihop med fritidsgården i så fall. (bibliotekarie, 2)

Att arbeta med teman eller ämnen var något som föreslogs flera gånger av de intervjuade ur båda yrkesgrupperna, och som sågs som en möjlighet till att attrahera ungdomar till biblioteket. En fritidsledare föreslog att biblioteket skulle kunna arbeta med lite jippobetonade temaveckor och exponera böcker om ämnet.

Man kan arbeta med olika teman så att de hittar hit. (bibliotekarie, 4)

Bland bibliotekarierna fanns dock en viss tvekan till förändringar och några hade svårt att komma med idéer.

*Skulle du vilja förändra ert arbete med ungdomarna? (intervjuare)
Det skulle jag väl i och för sig. Frågan är hur, man skulle kunna pusha för olika ämnen. (bibliotekarie, 1)*

Två av fritidsledarna menade att bibliotekariernas arbete inte bör innebära att bibliotekarierna lär ut vad som ska läsas, utan att behov bör skapas utifrån ungdomarnas liv och intressen.

Kanske göra en ungdomsavdelning med mer utpräglat ungdomsböcker och som skulle se ut som en ungdomsavdelning. Det ska synas att där är ungdomsböcker. (...) Det är samma sak där att jag känner ibland att det ofta väljs åt ungdomarna, inte vad ungdomarna vill ha, utan vad de bör läsa. Det tas beslut på en annan nivå än utifrån ungdomarnas intresse. Om det är så, jag är inte säker på om det är så. Jag har en känsla av det. (fritidsledare, 2)

Frågan om hur man kan stimulera läsningen bland ungdomarna ställdes bland bibliotekarierna. Ett par av dem föreslog läsecirkel medan en bibliotekarie inte trodde på idén att det var bibliotekets uppgift att vägleda ungdomarna. Hon menade att detta skulle ingå i skolans arbete, beroende på att ungdomarna fanns där och därmed skulle det vara lättare att påverka dem. Lugn och ro sågs också som en förutsättning för att kunna hjälpa dem. Som situationen var sprang ungdomarna omkring för mycket.

Berätta lite grand och ha lite bilder då tror jag att man kan locka. Om inte annat för att visa dem vad som finns. Läsecirkel eller nånting. (bibliotekarie, 1).

Att samarbeta med fritidsledarna var också en idé som gavs av en bibliotekarie. Anledningen till samarbete skulle vara för att bibliotekarierna inte hade tid att arbeta med ungdomarna.

Jag tror mer på riktat samarbete med fritidsledarna. Jag tror mer på det. Jag tror att det är lättare för oss, när vi har så väldigt lite tid som vi har. (bibliotekarie, 3)

Fritidsledarna gav ett starkare intryck, än bibliotekarierna, av att det skulle kunna gå att göra något för ungdomarna, och att det inte var bortkastad tid att försöka få ungdomarna mer intresserade av litteratur.

Jag är övertygad om att det finns en bok för alla och en var. Har man läst en bok vill man läsa mera. (fritidsledare, 2)

Både bland fritidsledare och bibliotekarier fanns det flera förslag på förändringar. Men det var fritidsledarna som hade lättast för att komma på idéer och hos dem verkade det finnas en starkare vilja till förändringar än bland bibliotekarierna. Öververlag tycktes det vara ett ganska svalt intresse bland bibliotekarierna för att arbeta med ungdomarna. Man vågade inte satsa för att man inte visste om det lyckades. Det är svårt att veta hur man skulle gå tillväga. Det fanns heller inte tid så man ville att andra skulle ta hand om det.

Bibliotekarierna om hinder till förändringar

Det största hindret som bibliotekarierna upplevde var den trytande ekonomin. Personalresurserna var för knappa, tiden räckte inte till. Övriga stora hinder till förändringar var av praktisk och kunskapsmässig art. De knappa resurserna upplevdes av en bibliotekarie som ett så stort hinder att hon knappt hade reflekterat över att förändra biblioteket.

Men det är hela tiden en resursfråga och det skulle vara så omfattande så det är inget man ens tänker på nästan. Resurserna överhuvudtaget är begränsade, lokalmässigt och pengamässigt. (bibliotekarie, 2)

Den kunskapsmässiga delen som saknades, av en bibliotekarie, var hur ungdomar fungerade. Bibliotekarien upplevde det som att ungdomarna levde i en annan kultur och hon ville veta hur man närmade sig ungdomarna.

Jag vill veta hur man ska få kontakt med ungdomar. De har en annan kultur som man inte känner igen sig i, myckte nytt har kommit. (...) Det finns en klyfta mellan barn och vuxna. Det är inte alltid man förstår varandra. (bibliotekarie, 4)

Kunskapen om hur biblioteket och dess verksamhet skulle förändras med hänsyn till ungdomarna, var ett hinder i sig för en annan av bibliotekarierna. Hon ställde sig frågande till förändringar eftersom ingen visste resultatet av detta.

Skulle du vilja förändra biblioteket med tanke på ungdomarna?" (intervjuare)

Inte som det ser ut nu. Nej, det skulle jag inte vilja göra. Då skulle jag få lite respons först. Veta i så fall vad man kan göra. Annars är det risk för att man ändrar och så händer inget ändå. (bibliotekarie, 1)

Bibliotekarien som var ansvarig för barnavdelningen tyckte inte att hon hade tillräckligt med tid för ungdomsavdelningen. Orsaken var att hon inte hade så många tjänstgöringstimmar i biblioteket. Förutom timmarna där hade hon även ansvar för två av skolbiblioteken i området. Hon såg sig heller inte vara den rätta person att arbeta med ungdomarna, därför var hon tveksam till att göra förändringar i sitt biblioteksarbete.

*Skulle du vilja förändra arbetet med ungdomarna? (intervjuare)
Jag kan inte se att jag själv skulle göra det, för att jag är inte typen för att jobba med ungdomar. Jag skulle inte kunna tänka mig vara en ungdomsbibliotekarie när man är ute och pratar böcker, det är inte min pryl. Så jag vet inte.* (bibliotekarie, 2)

Hon upplevde det också som mycket svårt att få Brosbys ungdomar intresserade av litteratur.

De som är där kan jag inte tänka mig att man skulle kunna göra... ja, det ska jag väl inte säga, jag ser det som väldigt svårt att inspirera dem att läsa mer eller ägna sig åt denna biten. (bibliotekarie, 2)

Hindren till förändringar uppgavs vara den trytande ekonomin och att arbetstiden inte räckte till. Men det fanns även en återhållsamhet av annat slag som kanske mer berodde på bristande intresse eller rädsla.

8.6 Sammanfattning

I detta kapitel har bibliotekariernas och fritidsledarnas intervjuer presenterats utifrån fem teman. Angående ungdomarnas inställning till biblioteket som rum trodde varken fritidsledare eller bibliotekarier att ungdomarna hade några åsikter om biblioteket. Personalens egna åsikter om biblioteksrummet visade att det främst var bibliotekarierna som hade negativ kritik om detta, en kritik som bestod i att en del stökiga och stojande ungdomar sprang omkring i biblioteket. Fördelar som togs upp var tillgången till större lokaler än vad som hade varit fallet utan en fritidsgård i samma hus, samt att bibliotekarierna inte behövde arbeta ensamma på kvällen. Fritidsledarna pekade på att det var bra för ungdomarna att vistas i biblioteksmiljön.

Ungdomarnas uppförande fördes även på tal när användningen av biblioteket diskuterades. Bibliotekarierna tyckte inte att ungdomarna gjorde några traditionella biblioteksgöromål. Både bibliotekarier och fritidsledare tog upp att ungdomarna satt mycket i läshörnan vid tidningarna och tidskrifterna.

Beträffande det tredje temat om ungdomarnas läsvanor var även här de båda yrkesgrupperna överens om att ungdomarna mest läste tidningar och tidskrifter. I detta sammanhang tog jag upp vilka åtgärder man hade gjort för att främja läsningen. Detta ingick inte i bibliotekariernas dagliga arbete. Fritidsledarna hade lättare för att få in litteraturen som en del av den dagliga kontakten med ungdomarna.

När det gällde frågan om huruvida ungdomarna hade lätt för att hitta i biblioteket eller inte, skiljde sig fritidsledarnas och bibliotekariernas åsikter åt markant. Bibliotekarierna verkade

övertygade om att ungdomarna hade lätt för att hitta, eftersom biblioteket var så litet. Fritidsledarna däremot trodde inte att så var fallet. I samband med detta berörde några informanter varandras institutioner. Det fanns ett missnöje när det gällde respektives arbete med ungdomarna. Ett par av fritidsledarna ansåg att biblioteket åtnjöt en högre status än fritidsgården.

Slutligen diskuterades det i intervjuerna om förändringar av biblioteket. Då behandlades främst frågan om vilka åtgärder som skulle kunna göras. Några förslag kom från både bibliotekarierna och fritidsledarna. Lättast för att komma på idéer och mer entusiasm hade dock fritidsledarna. Som hinder till förändringar såg bibliotekarierna knappa resurser, brist på både tid och pengar. Kunskap om på vilket sätt detta skulle göras, var också ett hinder som togs upp. I intervjuerna kom det även fram en rädsla för att s a s göra saker i onödan som eventuellt inte skulle slå väl ut.

9 Diskussion

I detta diskussionskapitel kommer jag att jämföra alla informantgruppernas svar med varandra och även försöka knyta an till den lästa och refererade litteratur som beskrevs i kapitel två till fem. I kapitel två till fem tog jag upp frågor som berörde ungdomskultur, invandrare och flyktingar samt generationer. Därefter beskrevs ungdomars fritidsvanor. Yrkesroller diskuterades med avseende på bibliotekariers och fritidsledares något svårdefinierade roller. Slutligen gick jag igenom andra undersökningar av både bibliotekariers attityder till ungdomar och ungdomars attityder till bibliotek. Alla dessa aspekter berör sidor av min intervjuundersökning. I detta kapitel vill jag således diskutera intervju svaren mot bakgrund av tidigare undersökningar med olika infallsvinklar. I det stora hela är kapitlet disponerat utifrån samma teman som intervjudovisningen, dvs biblioteket som rum, hur ungdomarna använde Brosbys bibliotek, ungdomarnas läsvanor och läsningens betydelse för dem, biblioteket som institution samt hur bibliotekarierna, fritidsledarna och ungdomarna ville förändra biblioteket.

9.1 Upplevelser av biblioteket som rum

Bland Brosbys bibliotekarier upplevdes biblioteksrummet som ganska negativt. Ljudnivån och stökigheten kunde ibland bli påfrestande. De fördelar som bibliotekarierna såg med lokalsamverkan var främst att inte behöva vara ensam på kvällen och möjligheten att få hjälp med praktiska göromål. Här kan vi se likheter med Marshalls engelska undersökning där bibliotekarierna upplevde miljön som påfrestande på att ungdomarna kunde vara stökiga. Det var inte de regelbundna besökarna som utgjorde de bråkiga ungdomarna (Marshall, 1982, s.47f). Brosbys ungdomar kategoriserades heller inte som några regelbundna besökare.

På Brosbys bibliotek hade saker blivit stulna och bibliotekarierna ansåg att det inte gick att ha några utställningsskärmar stående i biblioteket. Denna aspekt togs även upp i Spejares uppsats, där en av informanterna tyckte att det fanns en rädsla på biblioteket att saker ska försvinna eller gå sönder. Här påpekades vikten av att motarbeta en negativ attityd för att kunna ta emot ungdomarna på ett bra och trevligt sätt (Spejare, 1998, s.39ff).

Både bibliotekarier och fritidsledare trodde att ungdomarna var likgiltiga inför biblioteket och inte hade några speciella åsikter om detta. Dessa utsagor skiljde sig dock från ungdomarnas svar. Flera av dem hade synpunkter när det gällde biblioteket. Till övervägande del upplevde ungdomarna biblioteket som något positivt. Många såg biblioteket som en lugn vrå att dra sig tillbaka till. Både i Marshalls undersökning och bland Brosbys ungdomar uppskattades biblioteksrummet, eftersom det ofta användes som mötesplats. Till skillnad från studierna i avsnittet om ungdomars attityder till bibliotek¹⁶ upplevdes inte biblioteket som tyst och tråkigt. På Brosby stod fritidsgården för det uppsluppna, ostrukturerade och impulsiva lekandet, medan man i biblioteket hade en chans att dra sig undan för lugn och ro.

Att ungdomar ofta ses med kritiska ögon tas upp i Fornäs beskrivning om hur ungdomar som tanke och idé ibland ses i negativ mening med framtidens faror. Om man tror att kulturen

¹⁶ Marshalls, Hill & Plain samt Hardeborn & Sjöbergs studier, se avsnitt 5.1.

förfaller reagerar vuxna negativt när ungdomarna går utanför den accepterade kulturens ramar och prövar andra medier och genrer (Fornäs, 1994, s.13f).

9.2 Hur ungdomarna använde biblioteket

När det gällde användningen av biblioteket sade sig ungdomarna vara intresserade av biblioteket, till skillnad från vad bibliotekarierna sade om detta. Ungdomarna kunde också ge exempel på vad de gjorde på biblioteket, vilka kunde benämnas som traditionella biblioteksgöromål. Det var således ganska stora skillnader mellan hur bibliotekarierna uppfattade ungdomarnas lånevanor och vad ungdomarna själva sade om detta. Bibliotekarierna var ganska kritiska mot det sätt, på vilket ungdomarna använde biblioteket. De ansåg inte att ungdomarna gjorde något "normalt biblioteksbesök", som en bibliotekarie uttryckte det. Bland fritidsledarna var man inte lika övertygade om att ungdomarna saknade intresse för biblioteket. De trodde dock att läshörnan med tidningar och tidskrifter användes mest av ungdomarna.

En del av förklaringen till varför många av bibliotekarierna såg kritiskt på ungdomarnas beteende kan vara att Brosbys fritidsgård arbetar, som tidigare beskrevs i kapitel 6, med expressiv verksamhet. Denna typ av verksamhet utmärks bl a av att inte ha några bestämda regler för tider. Aktiviteter sker mer på ett spontant sätt. Detta skiljer sig från skolans och föreningslivets sätt att arbeta, som innebär en styrning bl a i form av att tider måste passas. Brosbys ungdomar var, enligt en fritidsledare, inte några föreningsmänniskor. Informanten påpekade att ungdomarna hade svårt i skolan, vilket också är ett utmärkande drag för dem som inte deltar i föreningslivet i Englund och Ericsons undersökning. Dessutom har invandrarbakgrund betydelse, eftersom dessa inte deltar i föreningar i lika stor utsträckning som svenska ungdomar (Ericson, Englund, 1996, s.181).

Om man funderar vidare på Brosbys ungdomar finns det likheter med de livsstilar som Hermansson tar upp i sin studie om livsstilar (Hermansson, 1988). Där beskrevs tre olika grupper av ungdomar, som definierades som föräldraorienterade, kamratorienterade samt omvärldsorienterade. Bland Brosbys ungdomar tycker jag mig återfinna de kamratorienterade ungdomarna. Om man studerar val av fritidsaktiviteter så är att umgås med kamrater viktigt för de kamratorienterade ungdomarna, i likhet med Brosbys ungdomar som träffar sina kamrater på fritidsgården. Till skillnad från de föräldraorienterade som framförallt tillbringar sin fritid i hemmet, sökte sig mina informanter till fritidsgården. Här pågick få strukturerade aktiviteter. Detta skiljer sig klart från de omvärldsorienterade som styr sina fritidsaktiviteter på ett annat sätt, till viss del med tanke på sin framtida karriär. När det gäller val av samlingsplats så väljer de kamratorienterade att samlas utanför hemmet. Här tar Hermansson upp just fritidsgårdar, som således är en del av de kamratorienterades värld (ibid, s.134f).

I min uppsats har jag perspektiven fritidsgård och bibliotek som en viktig del. När det gäller vilka som besöker fritidsgårdar eller bibliotek visade Englund & Ericsons och Nilssons undersökningar att dessa institutioner till stor del attraherar olika sorters ungdomar. Detta kan i sin tur medföra både möjligheter och problem (Englund, Ericson, 1996, passim) (Nilsson, 1994, s.49ff). Till stor del stämmer Nilssons beskrivning av vilka ungdomar som besöker en fritidsgård överens med Brosbys ungdomar. Bostadsområdet som Brosby ligger i är ett hyreshusområde med många invandrare, präglad av hög arbetslöshet. På fritidsgårdarna dominerar socialgrupp 3. Biblioteket används däremot till största del av socialgrupp 1 och 2. Invandrarbakgrund hade dock ingen stor betydelse för huruvida man besökte en fritidsgård

eller inte. Det är vanligare att pojkar i nedre tonåren är en fritidsgårdsbesökare, vilket också många av mina informanter var. Biblioteket drar däremot till sig flickor i större utsträckning än pojkar. Jag frågade ungdomarna hur ofta de besökte fritidsgården, och klart övervägande delen av de tillfrågade var på Brosby varje dag. Detta är en likhet med Nilssons studie som visade att antingen går man inte alls på en fritidsgård eller så går man dit ganska ofta. Här skiljer sig besök på bibliotek, vilka sker mer sällan än fritidsgårdsbesök. Normalbesökaren är på ett bibliotek en eller två gånger i månaden. De som betecknas som flitiga användare av ett bibliotek är där en gång i veckan eller oftare (Nilsson, 1994, s.49ff).

Skillnader mellan en typisk fritidsgårds- och biblioteksbesökare, vad gäller social bakgrund samt kön och på vilket sätt man använder respektive institution, kan medföra att dessa två världar s a s krockar med varandra. Helt skilda typer av människor kommer till dessa institutioner, vilket kan föra med sig en del konflikter. Detta kommer mer genomgående att diskuteras i ett avsnitt nedan.

9.3 Ungdomarnas läsvanor

Uppfattningarna bland Brosbys bibliotekarier och fritidsledare skiljde sig åt huruvida ungdomarna läste eller inte. Bland bibliotekarierna fanns en skepsis mot att göra extra satsningar på ungdomarna, eftersom de inte trodde att sådana skulle falla väl ut. I Spejares uppsats förekom en grupp av bibliotekarier som heller inte tyckte att särskilda ansträngningar skulle göras för ungdomar. Anledningen var att man hade tillräckligt med användare och att man var rädd för att satsningar skulle hamna fel. Följden blev att man överhuvudtaget inte gjorde några försök (Spejare, 1998, s.38).

Bland personalen på Brosby tog framförallt fritidsledarna upp att ungdomarna läste mest tidningar och tidskrifter. Bibliotekarierna tyckte att ungdomarna läste och lånade mycket lite. Ungdomarna däremot uttryckte ett visst intresse för läsning och den verkade också betyda en del för dem med tanke på deras invandrar- och flyktningbakgrund. Marshall tog i sin studie upp att det finns en utbredd uppfattning att tonåringar inte läser och att detta inte alltid stämmer med verkligheten. Hon påpekar att många läser tidningar och tidskrifter som biblioteken inte tillhandahåller (Marshall, 1982, s.14). Detta diskuteras även av Hiort-Lorenzen som menade att det är en myt att ungdomar inte läser (Hiort-Lorenzen, 1989, s.114).

När det gäller andra undersökningar av ungdomars attityder till läsning visade Marshalls undersökning att många ungdomar inte hade så stor kunskap om författare som skriver tonårsböcker. Det fanns dock, som även Brosbys ungdomar visade, ett intresse för att få veta mer om ungdomsförfattare och arrangemang med dessa skulle uppskattas (Marshall, 1982, s.46).

Frågan är varifrån myten om att ungdomarna inte läser kommer. I Spejares uppsats diskuteras varför många bibliotekarier verkar vara dåligt insatta i vad ungdomar önskar sig. En orsak kan vara att många anställda i biblioteksvärlden är födda på 1940-talet eller tidigare. Dessa tillhör en helt annan generation och har dålig kunskap om dagens ungdomskultur (Spejare, 1998, s.42). Dessutom hade personalen på Brosby uppfattningen att Brosbys ungdomar inte kom i kontakt mycket med litteratur i hemmet. Jag ställde inte frågan bland mina informanter om vilken utbildning deras föräldrar hade. Kanske stämde personalens utsagor. Föräldrars utbildningsbakgrund har dock en påverkan på barns läsning, enligt bl a Nilssons studie (Nilsson, 1994, s.66f). Jag tycker det är viktigt att i detta sammanhang påpeka

att uppfattningar om föräldrars utbildningsbakgrund kan påverka negativt, t ex att man som bibliotekarie upplever en hopplöshet när det gäller att satsa på ungdomarna. Om man redan på förhand har en uppfattning att ungdomar inte är intresserade p g a ovana att läsa, så kan detta i sin tur påverka ens egen inställning och framförallt ens vilja att arbeta med dessa ungdomar. Problemet med Brosbys ungdomar kanske inte beror på deras föräldrars utbildningsnivå utan, kan ha sin grund i språkliga problem och de svårigheter som det innebär att vara invandrare eller flykting.

9.3.1 Läsningens roll för ungdomarna

Läsningen verkade ha ett ganska stort värde för ungdomarna. Vikten av att lära sig svenska hade mest betydelse. En pojke lade stor vikt vid sin läsning, som han själv trodde hade gett honom ett bra språkbruk. Som beskrevs i kapitel två söker tonåringen under ungdomen efter en ny identitet, vilket oftast innebär en förvirrad tid (Modigh, 1985, 47ff). När det gäller identitetsskapande för ungdomar som har flyttat från ett annat land kan detta orsaka en kris, eftersom steget in i en ny kultur kan medföra ett främlingskap inför ens etniska ursprung (Liebkind, 1980, s.54). I detta sammanhang kommer språket in, eftersom det har stor betydelse för identitetsskapandet. Att befinna sig i två kulturer kan bli komplicerat, som för Brosbys ungdomar. Därför kan språkinläring vara av stor betydelse för dem, just för att lättare skapa en egen identitet.

Detta går också att utläsa i avsnittet om biblioteksvanor, där Englund och Ericson fann att bibliotekets flitigaste besökare hade en överrepresentation av besökare med invandrarbakgrund (Englund, Ericson, 1996, s.181). Biblioteksbesök kan ju vara ett sätt att komma in i det nya samhället som man flyttat till och ett sätt att lära känna den nya kulturen. Även om det gäller svenskar var det dock vanligt enligt Englund och Ericson att de som nyligen hade flyttat till en kommun också ofta besökte ett bibliotek. (ibid, s.65ff)

9.4 Upplevelser av biblioteket som institution

När det gällde biblioteket som institution diskuterades bl a om ungdomarna upplevde som lätt eller svårt att hitta i biblioteket. Bland ungdomarna rådde det delade meningar om detta. Bibliotekarierna däremot verkade vara säkra på att ungdomarna tyckte det var lätt att hitta i biblioteket. Fritidsledarna hade den helt motsatta åsikten, att detta var svårt för ungdomarna. Bibliotekariernas sätt att se på detta kan ses som ett uttryck för "hemmablindhet". Man tycker själv att ens " eget " bibliotek är lättillgängligt.

Till klart övervägande del försökte Brosbys ungdomar att själva leta upp sin litteratur. Här finns en viss likhet med ungdomarna i Hiort-Lorenzens studie, som tvekade att be om hjälp om man inte exakt visste vad man ville ha (Hiort-Lorenzen, 1989, s.145). Detta uttryckte även en av mina informanter, som menade att det ibland var svårt att förklara vad hon var ute efter. Att många har invandrar- eller flyktingbakgrund kan vara en del av förklaringen till att just Brosbys ungdomar föredrar att själva leta i biblioteket. Som jag tidigare skrev i diskussionsavsnittet om läsningens roll och betydelse för ungdomar kan biblioteket vara en inkörsport till den nya kulturen. Detta innebär också att biblioteket tillhör den majoritetskultur där ungdomarna befinner sig i en minoritetsgrupp. Detta är en typisk situation för många invandrare och flyktingar (Heyman, 1990, s.29ff). Språket, som är en viktig faktor i biblioteksvärlden, har stor betydelse för självuppskattning och självförtroende, vilket Kristal-

Andersson beskriver. Dålig självuppskattning och självförtroende kan leda till känsla av underlägsenhet (Kristal-Andersson, 1981, s.137ff). Med dessa känslor i botten kan tveksamhet att be om hjälp i ett bibliotek vara förståelig.

Här kan man fråga sig varför det överhuvudtaget verkade finnas en klyfta mellan biblioteket och fritidsgården. En del av förklaringen kan ha sin rot i att bibliotekets värld skiljer sig en hel del från fritidsgårdens i flera avseende. I intervjuerna upplevde både bibliotekarier och fritidsledare att dessa båda världar krockar med varandra. I mina intervjuer går det att utläsa dessa institutioner som två motpoler. Två av fritidsledarna började vid intervjuerna att diskutera biblioteket som institution¹⁷. Biblioteket står för en intellektuell värld med en traditionell och borgerlig bakgrund i en disciplinär form. Fritidsgården däremot med sin experimentella verksamhet innebär ett sätt att arbeta utan fasta ramar. Till synes råder där ingen kontroll, således är det kaotiska draget framträdande.

Att exponera böckerna mycket mer än vad som görs önskade en av mina fritidsledarinformanter. Biblioteket är i alltför stor utsträckning en samling bokryggar, vilket också kan ses som att biblioteket är stelt och traditionellt. Organiserandet av bibliotekets samlingar (Bibliotekarieprofessionen, 1993, s.9 ; Ørom, 1993, s.38f), som tas upp i kapitlet om yrkesroller, kan ses som ett uttryck för bibliotekets disciplinära form. Yrkesidentiteterna med organiserandet som uppgift¹⁸ har betonats alltmer under senare tid, enligt Ørom (ibid, s.39f). Ett tecken på den intellektuella sidan av bibliotekarieyrket är Øroms kulturförmedlar- och ämnesreferentidentiteter (Ørom, 1993, s.38f). Dessa motsvarigheter finns inte inom fritidsledaryrket.

En annan aspekt som skiljer institutionerna åt med utgångspunkt från ungdomarnas perspektiv är musiken som är en viktig faktor i många ungdomars liv, vilket beskrevs i avsnittet om ungdomskultur¹⁹ (Fornäs, Lindberg, Sernhede, 1984, s.28). Flera musikband hade tillgång till repetitionslokaler på Brosbys fritidsgård. Fritidsgården anordnade även rockkvällar då banden hade möjlighet att uppträda. Rockmusikens narcissistiska drag, den höga volymen, som ger en total upplevelse och självupptagenhet svarar mer mot det expressiva sättet att arbeta som fritidsgården har. Andra aktiviteter på Brosby som innebandy- och bordtennisspel kan sättas igång spontant och blir i många fall ganska livliga spel, där även en viss grad av självupptagenhet kan finnas. Att sätta sig ner, lugnt och stilla, och läsa en bok skiljer sig en del från en musikupplevelse eller ett rivigt, hetsigt innebandyspel. En stunds bokläsning är för många en upplevelse som inte är lika total och omslutande som att höra eller själv spela i ett rockband.

Bland bibliotekarierna fanns också ett missnöje med fritidsgårdens sätt att arbeta. De efterlyste en mer strukturerad form och högre grad av styrning. En fritidsledare upplevde att det fanns två läger; biblioteket i det ena och fritidsgården i det andra. En annan fritidsledare tog upp fritidssektorn som har problem med sin låga status medan kultursektorn har ett annat anseende. I Lena Spejares uppsats påpekade också en informant i samband med diskussionen om olika samarbetsformer att biblioteks- och fritidssektorn har olika kulturer och skiljer sig åt en del (Spejare, 1998, s. 46).

Fritidsområdets kultur och dess låga anseende samt den låga statusen kan också ha påverkat men även influerats av fritidsledarnas låga yrkesstatus. Fritidsledaryrket uppfyller till viss del

¹⁷ Se avsnitt 8.4 Bibliotekarierna och fritidsledarna om upplevelser av biblioteket som institution.

¹⁸ Informationsorganisatören och informationsförmedlaren, se avsnitt 4.2 Bibliotekarierollen.

¹⁹ Se avsnitt 2.2 Ungdomskultur.

enbart ett av de professionsfyra kriterier som togs upp tidigare i uppsatsen²⁰ (Atlestam, 1993, s.122). Utbildningen till fritidsledare är visserligen på högskolenivå men har inte någon forskarutbildning. Ämnet biblioteks- och informationsvetenskap är idag ett forskningsämne och utbildningen till bibliotekarie är också längre (120 eller 160 högskolepoäng) än fritidsledarutbildning. Bibliotekarierna har också efter sammanslagningen av fackförbunden VBT och SFF, fått en mer rikstäckande organisation än tidigare. Det tredje samt det fjärde kriteriet uppfyller dock inte bibliotekarieyrket.

Socialarbetarrollen kan dock ses som ett tecken på att både bibliotekarier och fritidsledare har en relativt låg status. Fritidsledaren verkar dock i högre grad karaktäriseras av den socialt arbetande yrkesrollen. Detta framgår av Economou artikel om begreppet "the troubled persons professions", som behövs för att leda ungdomarna rätt i livet. För detta krävs att ungdomarna har en vuxen att prata med. Economou fann i sin studie att personalen aldrig förde sådana samtal. Han tror att samtalen fungerar som en legitimering av yrket. Economou ifrågasätter således hela yrkesrollen (Economou, 1995, s.209ff). Bibliotekarierna har också under de senaste åren sett en höjning av sin status genom den tekniska utvecklingen som påverkat två nya bibliotekarieidentiteter: informationsorganisatörens och informationsförmedlarens (Ørom, 1993, s.39f). Ett sätt att höja fritidsledarnas status är den administrativa rollen, som innebär en planerande och strukturerande sida av yrket (Flogell, 1986, s.11). På ett sätt närmar detta bibliotekets värld som är mer strukturerande än vad fritidsgården är.

Det finns dock en del likheter mellan dessa båda yrken. Som tidigare beskrevs i stycket ovan har den socialt arbetande rollen varit karaktäristisk för båda yrkena. Bibliotekarie är liksom fritidsledare ett heterogent yrke, vilket medför en oklar roll. Den pedagogiska rollen är ett annat kännetecken för dessa båda yrken (Bibliotekarieprofessionen, 1993, s.9 ; Boräng m fl, 1981, s.8ff). Likheterna kan innebära att bibliotekarierna vill ta avstånd från fritidsledarna p g a rädslan att sänka sin status genom att närmare arbeta med dem. Fritidsledarna var däremot, trots känslan av lågt anseende, mer positivt inställda till biblioteket och framförallt ansåg man det värdefullt för ungdomarna att vistas i den miljön. De verkade ha mer nytta av bibliotekets verksamhet än vice versa. Vidare ville man ha ett närmare samarbete med biblioteket, men entusiasmen bland bibliotekarierna var inte lika stor som bland fritidsledarna.

9.5 Hur bibliotekarier, fritidsledare och ungdomar ville förändra biblioteket

Bland bibliotekarierna, fritidsledarna och ungdomarna var det främst fritidsledarna som hade idéer om förändringar. Ungdomarna hade några förslag. Bland annat kom förslaget, från både ungdomarnas och fritidsledarnas håll, att skylta och exponera böckerna mer än vad som görs. Detta efterlystes både i Hardeborn & Sjöbergs och Hiort-Lorenzens studier. Ungdomarna önskade att fler böcker ställdes med framsidan utåt (Hardeborn, Sjöberg, 1989, s.4 ; Hiort-Lorenzen, 1989, s.143ff).

Bibliotekarierna hade däremot svårt att komma med idéer på vilket sätt man skulle kunna förändra sitt arbete med tanke på ungdomarna. Fritidsledarna verkade mer entusiastiska när denna fråga diskuterades. Detta kan bota i att fritidsledarna arbetar närmare ungdomarna och därför troligtvis kände en större säkerhet i sitt arbete med ungdomarna än vad

²⁰ Se kapitel 4 Yrkesroller.

bibliotekarierna gjorde. De förslag som bibliotekarierna trots detta tog upp sas med en viss tveksamhet vilket berodde på osäkerhet om förslagen var bra eller inte. Brist på entusiasm med att arbeta med ungdomar verkar i hög grad avgöra huruvida bibliotek har någon ungdomsverksamhet eller inte. Detta kom fram i både Spejares och Marshalls undersökningar (Marshall, 1982, s.51; Spejare, 1998, s.39ff).

En orsak till bristen på entusiasm som kom fram i såväl Spejares (1998, s.38), Marshalls (1982, s.25) som min undersökning, var att kunskap saknades om hur biblioteket bör förändras med tanke på ungdomarna. På Brosbys bibliotek hade det lett till att en bibliotekarie inte ville göra några förändringar i sitt arbete med tanke på ungdomarna. En bibliotekarie upplevde att det var mycket svårt att inspirera ungdomarna till att läsa.

Om avsaknaden av kunskap och bristen på entusiasm styr i vilken utsträckning bibliotek bedriver någon ungdomsverksamhet, kan frågan diskuteras vad det är som påverkar detta. En orsak som redan tidigare har nämnts i diskussionskapitlet är generationsskillnaderna. Bibliotekarier är i många fall så pass mycket äldre än ungdomar att flera generationer kan skilja dem åt. Detta uttrycks av en av Brosbys bibliotekarier, som upplevde att ungdomarna levde i en annan kultur. I avsnittet om generationer²¹ redovisades faktorer som påverkar uppkomsten av generationer. Jag kommer här att diskutera några av faktorerna. En inverkan är historiska och sociala processer, d v s en tidsperiods händelser kan skapa en gemenskap, på grund av att man har liknande erfarenheter (Andersson, 1982, s.129ff). Idag är många av de som arbetar på bibliotek födda på 1940-talet eller tidigare och tillhör således den generation som utbildades och började arbeta under 60-talet (Spejare, 1998, s.42). Den tidens idéer var ganska starka och genomsyrade dåtidens unga, vilket troligtvis också skapade ett generationsmedvetande.

Ytterligare en faktor som togs upp i avsnittet om generationer var växlingar i livscykeln som också medför generationsskillnader (Andersson, 1982, s.129ff). Brosbys ungdomar befann sig i en helt annan del av sin livscykel än vad bibliotekarierna gjorde. Ungdomarna var inne i en period då identiteten formas. Personalen däremot var kanske mer inriktad på sitt arbete, eventuella karriärambitioner och flera av dem hade bildat familj. Detta kan medföra att man har olika värderingar. Att umgås med andra människor, sina kamrater, kan vara ett sätt att pröva sitt eget jag och att forma sin identitet.

Slutligen fanns en faktor som innebar att individers värderingar och attityder förändras snabbare än vuxnas, vilket beror på att en ung människa anpassar sig, mognar och förändras i snabbare takt än en vuxen (ibid, s.129ff). Detta kan vara en förklaring till varför många bibliotekarier i både min och Spejares uppsats upplevde som så svårt att finna idéer och former för att arbeta med ungdomar. När en grupps värderingar växlar i snabb takt är det svårt för en vuxen att veta vad de unga är intresserade av för stunden. Det gäller således att ha energi, och framförallt entusiasm, om man som bibliotekarie ska lyckas i sitt ungdomsarbete. Detta påpekades också av en bibliotekarie i Spejares uppsats, som menade att det behövs ständiga förändringar och nya metoder för att nå ut till ungdomar (Spejare, 1998, s.39ff). Här bottenar en del av det som jag tog upp i inledningen av kapitel två. Det är viktigt för den unge att forma sin identitet, vilken söks i olika förebilder (Modigh, 1985, s.47ff). Förebilder kan växla många gånger under ungdomsåren, vilket troligtvis också medför att värderingar och attityder växlar. Osäkerheten finns bland personal på förskola och grundskola, där man är

²¹ Se avnitt 2.4 Vuxna och ungdomar : två generationer - likheter och olikheter

rådsvill om hur man ska leda barnen ut i samhället. Detta hänger samman med, som beskrevs i avsnitt 2.3, att socialisations- och uppfostringsmönster har förändrats (Sernhede, 1996, s.138).

Bengt-Erik Andersson fann i sin studie att generationsklyftan i många fall är upplevd snarare än faktisk (Andersson, 1982, s.137ff). Jag tycker dock det är viktigt att påpeka att Andersson intervjuade föräldrar och deras barn, vilket visade att värderingar inte skiljde sig åt i någon hög grad. Däremot trodde ungdomarna att föräldrarna var mer konservativa än vad de var och föräldrarna trodde att ungdomarna skulle vara mer radikala. Frågan är om resultatet hade blivit annorlunda om man hade jämfört åsikter bland t ex personal på skola. Det finns dock en likhet mellan Anderssons slutsatser och ungdomarnas och bibliotekariernas åsikter i min undersökning. Bibliotekarierna trodde ofta att ungdomarna inte var intresserade av biblioteket eller av läsning. I ungdomarnas uttalande går det däremot att finna ett visst intresse bland flera av ungdomarna. Framförallt tyckte de att det var viktigt att läsa. Läsningen verkade betyda en del för dem i deras liv. Klyftan mellan ungdomarna och bibliotekarierna är kanske inte så stor? Däremot, vilket också medför problem, kan den verkliga upplevelsen av klyftan vara stor.

9.6 Konklusioner

När det gäller det empiriska materialet är en viktig och intressant slutsats att åsikterna många gånger skiljde sig åt mellan framförallt bibliotekarier och ungdomar i intervjumaterialets teman. I detta sammanhang har fritidsledarna fått fungera som en slags referensram till de föregående utsagor.

Bibliotekariernas utsagor i olika frågor skiljde sig en hel del från vad ungdomarna sade. Fritidsledarna stod i flera fall mitt emellan dessa grupper. Framst var det bibliotekarierna som upplevde biblioteksrummet som negativt. Ungdomarna däremot tycktes uppskatta detta utrymme att dra sig undan i. Bibliotekarierna tyckte inte att ungdomarna använde sig av biblioteket på ett traditionellt sätt. Flera av ungdomarna gav å andra sidan exempel på hur de använde sig av biblioteket, vilka kunde karaktäriseras som traditionella biblioteksgöromål. Likaså gällde samma tendenser det tredje temat om ungdomarnas läsvanor. Framförallt verkade litteratur och läsning ha en stor betydelse i ungdomarnas liv. När det gällde temat om biblioteket som institution och att hitta litteratur i biblioteket var bibliotekarierna övertygade om att ungdomarna tyckte det var lätt att hitta. Rakt motsatt åsikt hade fritidsledarna, medan det bland ungdomarna växlade huruvida man upplevde det som lätt eller svårt att hitta i biblioteket. Slutligen var förändringar av biblioteket något som mestadels diskuterades av bibliotekarierna och fritidsledarna. Här fanns en tvekan från bibliotekariernas håll att göra några satsningar eller förändringar med tanke på ungdomarna, eftersom flera av dem var osäkra på hur detta bäst skulle ske.

Den litteraturstudie som har redovisats och diskuterats har visat på att generationsskillnader verkar ha en stor inverkan på arbetet med ungdomarna. Professionsskillnader mellan fritidsledare och bibliotekarier har framförallt gett ljus över institutionernas motpoler. Diskussionerna kring dessa ämnen kan appliceras på flera av intervjuteman. Generationsskillnaderna påverkar bl a skillnader mellan den vuxenkultur som bibliotekarierna befinner sig i och den ungdomskultur som många ungdomar tillhör. Ungdomskulturens expressiva, narcissistiska drag skiljer sig ganska starkt från det som biblioteket och bibliotekarierna står för. Här kommer även motpolerna i institutionerna men även skillnaderna mellan professionerna fram. Biblioteksinstitutionen står för den traditionella, intellektuella

och disciplinära världen, medan fritidsinstitutionen utmärks av en expressiv, impulsiv verksamhet som till synes innebär kaos och frånvaro av kontroll och fasta ramar. Flera drag som fritidsgården karaktäriseras av påminner till stor del om den ungdomskultur som har beskrivits. Detta både orsakar och till viss del orsakas av att professionerna skiljer sig åt, bl a med tanke på status. Den intellektuella, borgerliga sidan av bibliotekarieyrket har ett större anseende än fritidsledaryrket som å sin sida överhuvudtaget ifrågasätts som yrke. Statuskillnaderna kan ha medfört att framförallt bibliotekarierna drar sig undan från fritidsledarna.

Här bör kanske påpekas att den bild som kommer fram i min uppsats bara är en bild bland många. Det finns således andra meningar om detta ämne, och det görs också försök att såväl locka till synes ointresserade ungdomar som att behålla redan biblioteks- och läsintresserade ungdomar. Jag har inte gjort någon heltäckande studie, utan har undersökt ett bibliotek med ett fåtal bibliotekarier.

Ett sätt att närmare komma åt problemet är ytterligare studier inom området. En möjlig fördjupning är att närmare titta på biblioteket som institution. Detta skulle kunna göras genom att parallellt studera t ex en fritidsgård eller en annan typ av institution. Lévi-Strauss´ strukturalistiska idéer skulle kunna vara en möjlig teori i sammanhanget.

När det gäller frågan hur bibliotekarier ska kunna nå ut till ungdomarna väger vikten av att studera ungdomskulturen en del. Detta innebär i sin tur att ungdomskulturen måste få en plats i biblioteket. Det är således viktigt att biblioteket släpper på sina fasta, disciplinära ramar. Detta är även en av Spejares slutsatser; att biblioteket behöver släppa "in lite kaos" (Spejare, 1998, s.59). Här skulle en annan möjlig studie vara att följa en grupp ungdomar (som inte är aktiva biblioteksbesökare) under flera år, för att se hur vanligt det är att man s a s återvänder till biblioteket. Så länge bibliotekarier kämpar för att dämpa de kaotiska inslagen etc kommer det att bli svårt för ungdomarna att känna sig som en del av denna värld. Biblioteket bör stå för en del av de narcissistiska drag som musik, film ofta innebär, **om** man vill fortsätta att hålla kontakten med ungdomarna i vuxen ålder.

10 Sammanfattning

Denna uppsats behandlar och diskuterar främst bibliotekariers attityder till att arbeta med ungdomar. Min undersökning var förlagd till ett bibliotek som var integrerat med en fritidsgård. Här kunde jag utöka min studie genom att intervjua tre olika grupper; bibliotekarier, fritidsledare samt ungdomar. Syftet var att jämföra framförallt bibliotekariernas och ungdomarnas attityder. Genom jämförelser mellan fritidsledarnas och bibliotekariernas intervjuer har jag fått fram några förklaringar till varför attityderna ser ut som de gör. Fritidsledarna har även fått stå som ett slags referensram till bibliotekariernas och ungdomarnas utsagor.

Min övergripande frågeställning är:

Vilka skillnader och likheter finns mellan Brosbys bibliotekariers och fritidsledares attityder till ungdomarnas biblioteksanvändning och läsning, relaterat till ungdomarnas egna utsagor angående Brosbys bibliotek och sina läsvanor?

En viktig delfråga har varit om det finns några förklaringar till varför attityderna ser ut som de gör. Om så är fallet, vilka är dessa förklaringar?

För att få några svar på dessa frågor har jag således intervjuat fyra bibliotekarier, fyra fritidsledare samt 22 ungdomar. Ungdomarna var i åldern 13-17 år och flertalet av dem hade flykting- eller invandrarbakgrund. Biblioteket och fritidsgården är anonymiserat och kallas i uppsatsen för Brosby. Jag har också gjort litteraturstudier, som behandlas i kapitel två till fem, vilka tar upp ämnena ungdomskultur, generationer, ungdomars fritidsvanor, bibliotekariers och fritidsledares yrkesroller samt attityder till bibliotek. Det sjätte kapitlet utgör en beskrivning av Brosbys biblioteks- och fritidsgårdsverksamhet.

Redovisningen av det empiriska materialet, intervjuerna, bygger på följande teman: upplevelser av biblioteket som rum, ungdomarnas användning av biblioteket, ungdomarnas läsvanor, upplevelsen av biblioteket som institution samt förändringar av biblioteket. Dessa teman grundar sig även diskussionen på.

När det gäller intervjuerna skiljde sig bibliotekariernas, fritidsledarnas och ungdomarnas utsagor åt i flera fall. Det första temat, upplevelsen av biblioteket som rum, är ett sådant exempel. Bibliotekarierna tyckte att biblioteket var stökigt, eftersom en del ungdomar sprang omkring mycket i biblioteket. Ungdomarna däremot uppskattade biblioteket eftersom de där kunde dra sig tillbaka för en stunds vila. Fritidsledarna påpekade i detta sammanhang att biblioteket var en bra miljö för ungdomarna att vistas i.

Bibliotekarierna ansåg inte att ungdomarna använde sig av biblioteket på ett traditionellt sätt. Både fritidsledarna och bibliotekarierna uppgav dock att ungdomarna satt i läshörnan vid tidningarna och tidskrifterna. Ungdomarna däremot tog upp flera exempel på biblioteksanvändning som kunde karaktäriseras som traditionella göromål.

När det gäller läsvanor tyckte både bibliotekarierna och fritidsledarna att ungdomarna läste väldigt lite. Vid de tillfällen då ungdomarna trots allt läste utnyttjades tidningar eller tidskrifter. Några åtgärder för att befrämja läsvanorna förekom inte i någon stor utsträckning bland bibliotekarierna. Fritidsledarna försökte i den dagliga kontakten med ungdomarna att prata om litteratur. Ungdomarna visade dock intresse för läsningen. Läsningens betydelse, i

synnerhet att språket förbättras, verkade ha stort värde för dem med tanke på att flertalet av ungdomarna hade flykting- eller invandrarbakgrund.

I temat biblioteket som institution diskuterades huruvida det var lätt eller svårt för ungdomarna att hitta i biblioteket eller inte. Här skiljde sig bibliotekariernas och fritidsledarnas åsikter åt. Bibliotekarierna trodde att det var lätt för ungdomarna att hitta, medan fritidsledarna var övertygade om att ungdomarna upplevde det som svårt att leta litteratur i biblioteket. Bland ungdomarna själva gick åsikter många gånger isär huruvida de tyckte det var lätt eller svårt att finna det man sökte efter. I samband med temat om biblioteket som institution togs diskussionen om respektive institutioner upp. Här förekom en del kritik angående varandras arbete med ungdomarna. Fritidsledarna upplevde också att fritidssektorn hade en lägre status än bibliotekssektorn.

Slutligen i det sista temat, om förändringar av biblioteket med tanke på ungdomarna, visade intervjuerna framförallt att bibliotekarierna hade svårt för att komma på några idéer eftersom de var osäkra på vilket resultat förändringarna skulle ge. Fritidsledarna hade fler idéer och var i högre grad mer entusiastiska i sina uttalanden än vad bibliotekarierna var. Ungdomarna själva efterlyste ett större bibliotek och fler böcker samt att biblioteket skulle anpassas mer efter ungdomar. Detta visade än en gång att ungdomarna var intresserade av Brosbys bibliotek.

I litteraturstudierna var diskussionen kring ungdomskultur och generationsskillnader samt skillnader mellan bibliotekariers och fritidsledares professioner det mest givande för min undersökning. Ungdomskulturens expressiva, narcissistiska uttryck lockar många ungdomar. I detta perspektiv framstår biblioteket som institution som disciplinärt, traditionellt och intellektuellt. I kontrast till denna beskrivning står fritidsgårdsinstitutionen som har de för ungdomarna attraktiva dragen av expressivitet, impulsivitet och kaotiskt.

När det gäller bibliotekarierna och fritidsledarnas professioner kan man se att yrkesrollerna har vissa likheter men också olikheter, bl a finns det en skillnad i status. Detta kan ha medverkat till att bibliotekarierna till viss del tog avstånd från fritidsgården.

Avsaknaden av kunskap om hur förändringar ska ske kan ligga i de generationsskillnader som finns mellan bibliotekarier och ungdomar. I detta sammanhang är det viktigt att trots skillnader i kultur och ålder finna ett sätt att nå ut till ungdomarna. En väg att gå är via ungdomskulturen. Men detta skulle troligtvis innebära stora förändringar av biblioteket, både som rum och institution.

11 Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

I uppsatsförfattarens ägo
Intervjuer. Ljudupptagningar 1994 med utskrifter.

Tryckta källor

Abrahamsson, Mona (1996). *Är invandrarungdomar nöjda med biblioteket? : en undersökning gjord bland iranska ungdomar i Borås*. (Kandidatuppsats, 1996:4). Borås: Högskolan i Borås, Institutionen Bibliotekshögskolan.

Almegård Nørby, Karin (1997). "Ett nytt förbund för alla bibliotekarier & bibliotekariestudenter." *DIK-forum*, (8), 8.

Andersson, Bengt-Erik (1982). *Generation efter generation : Om tonårskultur, ungdomsrevolt och generationsmotsättningar*. Malmö: Liber.

Andersson, Binnie-Kristal (1981). "Mot förståelse av invandrarens och flyktingens inre värld." I *Att leva med mångfalden : en antologi från Diskrimineringsutredningen* (s. 134-173). Stockholm: Liber.

Atlestam, Ingrid (1993). "Mellan grabbarna i Bryssel och fyrtio miljoner fattiga." *Biblioteksbladet*, (4), 122-124.

Att leva med mångfalden : en antologi från diskrimineringsutredningen. (1981). Diskrimineringsutredningen (Utg.). Stockholm: Liber.

"Bibliotek för tonåringar?" (1984). *Biblioteksbladet*, (4), 72-77.

"Bibliotekarieprofessionen" (1993). *DIK-Forum*, (20), 8-9.

Bjurström, Erling (1994). "Det moderna som tradition : Ungdomskulturforskningens utveckling och problem." I Thomas Öhlund & Göran Bolin (Red.), *Ungdomsforskning : kritik, reflektion och framtida möjligheter* (s. 13-27). Stockholm: Ungdomskultur vid Stockholms universitet.

Boräng, Egil (1980). *Fritidsledarutbildning : till vad och på vilket sätt : pedagogiska erfarenheter från folkhögskolans tvååriga fritidsledarutbildning* (Rapport från PUFF, Pedagogiskt utvecklingsarbete för folkhögskolan, nr 67). Linköping: Fortbildningsavd. i Linköpings högskoleregion.

Boräng, Egil, Mellin, Jan-Erik, & Nilsson, Rune (1981). *Fritidsledarutbildning : en utbildning formad underifrån*. Malmö: LiberLäromedel.

Economou, Konstantin (1995). "En pratstund över en kopp kaffe. Ett institutionellt dilemma."

I Kerstin Bergqvist, Kenneth Persson & Maria Sundkvist (Red.), *Korsvägar : en antologi om möten mellan unga och institutioner förr och nu* (Kulturhistoriskt bibliotek) (s. 209-233). Stockholm: Symposion.

Englund, Kjell, & Ericson, Björn (1996). *Tonåring i välfärd : Unga människors föräldrar, hem och fritid i brytningstid*. Borlänge: Förlags AB Björnen.

Evenshaug, Oddbjörn, & Hallen, Dag (1992). *Barn- och ungdomspsykologi*. Lund: Studentlitteratur.

Flogell, Eva (1986). *Fritidsledarutbildning idag och imorgon* (Arbetsrapport nr 9 från PUFF, Pedagogiskt utvecklingsarbete för folkhögskolan, nr 9. Rapporter, planering, uppföljning, utvärdering, nr 86:6). Stockholm: Skolöverstyr. : Linköping: Fortbildningsavd. i Linköpings högskoleregion.

Fornäs, Johan (1994). "Ungdom, kultur och modernitet." I Johan Fornäs... (Red.), *Ungdomskultur i Sverige* (FUS-rapport, nr 6) (s. 13-26). Stockholm: Symposion.

Fornäs, Johan, Lindberg, Ulf, & Sernhede, Ove (1984). "Normlös, offer, narcissistisk? Ungdomsbilder." I Johan Fornäs, Ulf Lindberg & Ove Sernhede (Red.), *Ungdomskultur: Identitet och motstånd* (s. 9-33). Stockholm: Akademilitteratur.

Hardeborn, Charlotte, & Sjöberg, Boel (1989). *Finns det plats för ungdomar på biblioteken? : en dokumentation av BHS monter vid Bok & Bibliotek88* (Specialarbete, 1989:31). Borås: Högskolan i Borås, Institutionen Bibliotekshögskolan.

Hermansson, Hans-Erik (1988). *Fristadens barn : om ungdomars livsstilar, kulturer och framtidsperspektiv i 80-talets Sverige*. Göteborg: Daidalos. (Diss. Göteborgs universitet).

Heyman, Anna-Greta (1990). *Invanda kulturer och invandrarkulturer* (3. uppl.). Solna: Almqvist & Wiksell Läromedel.

Hill, Linda, & Plain, Helen (1988). "Young people and public libraries use, attitudes and reading habits a survey of 13-16 year olds in Nottinghamshire." *International Review of Children's Literature and Librarianship*, 3, (1), 26-40.

Hiort-Lorenzen, Marianne (1989). *I forandringens favn : om formidling af litteratur til unge, næsten voksne og børn*. Ballerup: Bibliotekscentralen.

Holme Magne, Idar & Solvang Krohn, Bernt (1991). *Forskningsmetodik : om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.

Johansson, Thomas (1994) "Narcissism, fragmentering och ontologisk trygghet." I Johan Fornäs... (Red.), *Ungdomskultur i Sverige* (FUS-rapport, nr 6) (s. 29-48). Stockholm: Symposion.

Kristal-Andersson, Binnie (1981). "Mot förståelse av invandrarens och flyktingens inre värld." I Diskrimineringsutredningen (Utg.), *Att leva med mångfalden : en antologi från Diskrimineringsutredningen* (Publica) (s. 134-173). Stockholm: Liber.

Liebkind, Karmela (1980). "Etniska minoriteters identitetskris i assimilationsprocessen : en konstruktionsteoretisk modell." I Nikolaj-Klaus von Kreitor (Red.), *Minoritet, kultur, identitet : en antologi* (s. 53-71). Borås: Invandrarförl.

Lockwall, Gunilla (1987). *Fritidsledarroller i Europa* (Fritidsrapport, nr 10). Stockholm: Riksförb. Sveriges fritids- och hemgårdar (RFSH).

Marshall, Margaret, R. (1982). *The state of public library services to teenagers in Britain 1981* (Library and Information Research Report, no. 5). London: British Library Research & Development Dept.

Modigh, Anette, & Olsson, Maj-Lis (1985). *Tonåringen : barn- och ungdomskunskap* (Böcker för vårdsektorn). Stockholm: Natur och Kultur.

Nilsson, Per (1994). *Den allvarsamma fritiden : en litteraturstudie av undersökningar om barns och ungdomars fritids- och kulturvanor* (Ungdomsrådets utredningar, 3). Stockholm: Statens ungdomsråd (SUR).

Rosén, Ann-Sofi (1990). "Attityd." I *Nationalencyklopedin* (s.104-105). Höganäs: Bra Böcker. Bd 2.

Sernhede, Ove (1996). *Ungdomskulturen och de Andra : sex essäer om ungdom, identitet och modernitet*. Göteborg: Daidalos.

Skutnabb-Kangas, Tove (1980). "Tvåspråkighet och skolframgång." I Nikolaj-Klaus von Kreitor (Red.), *Minoritet, kultur, identitet : en antologi* (s. 72-92). Borås: Invandrarförl.

Spejare, Lena (1998). *Bibliotek för alla? : om ungdomsverksamhet på bibliotek*. (Magisteruppsats, 1998:74). Borås: Högskolan i Borås, Institutionen Bibliotekshögskolan.

Stafseng, Ola (1990). *Ungdomsforskning i Sverige : en vetenskaplig granskning* (Vad säger forskningen, nr 90:1). Stockholm: Skolöverstyrelsen.

Ungdomsforskning : kritik, reflektion och framtida möjligheter. (1994). Thomas Öhlund & Göran Bolin (Red.). Stockholm: Ungdomskultur vid Stockholms universitet.

Ålund, Aleksandra (1997). *Multikultiungdom : kön, etnicitet, identitet*. Lund: Studentlitteratur.

Ögren, Kerstin (1985). *Att möta ungdomars behov : samhällsplanering för framtiden*. Malmö: Liber.

Öhlund, Thomas (1994). "Diskurser i svensk ungdomskulturforskning." I Thomas Öhlund & Göran Bolin (Red.), *Ungdomsforskning : kritik, reflektioner och framtida möjligheter* (s. 35-78). Stockholm: Ungdomskultur vid Stockholms universitet.

Ørom, Anders (1993). "Bibliotekariske identiteter, formidlingsarbejde og arbejdsorganisering." *Biblioteksarbejde*, (39), 37-43

Bilaga 1

Intervjumanual - ungdomar

Ålder?

Skola?

Hur ofta går du till fritidsgården? / Hur länge är du här varje gång?

Vad brukar du göra när du kommer till fritidsgården?

Brukar du delta i fritidsgårdens aktiviteter?

Har du några andra fritidsintressen?

Brukar du besöka biblioteket?

Vad gör du på biblioteket?

Lånar du på biblioteket? / Vad?

Tycker du det är lätt att hitta i biblioteket)

Brukar du fråga någon om hjälp för att hitta i biblioteket? / Vem, bibliotekarie, fritidsgårdens personal?

Brukar du leta själv?

Går du till något annat bibliotek?

Tror du att du skulle gå till något bibliotek om inte fritidsgården låg bredvid ett bibliotek?

Vad brukar du läsa?

Hur ofta läser du?

Vad tycker du om att läsa?

Har du några favoritförfattare? / Vilka?

Läste du mer när du var yngre, gick på mellanstadiet?

Vad kan läsningen ge, vad får du ut av att läsa?

Tycker du att du läser så mycket som du själv skulle vilja? / Beror på?

Vad skulle få dig att läsa mer?

Vad tycker du om bibliotekets lokaler?

Hur skulle du vilja att biblioteket såg ut?

Vilka fördelar och nackdelar finns det med att biblioteket ligger i samma lokal som fritidsgården?

Vad tycker du om bibliotekarierna?

Hur ska en bibliotekarie vara? - Passiv eller aktiv fråga om man behöver hjälp?

Vad gör biblioteket för dig och andra i din ålder?

Vad gör biblioteket för ungdomar med invandrar- eller flyktingbakgrund?

Vad skulle du vilja att biblioteket gjorde för dig och andra ungdomar?

Vad skulle du vilja att biblioteket gjorde för ungdomar med invandrar- eller flyktingbakgrund?

Tycker du att biblioteket är viktigt? / Varför?

Bilaga 2

Intervjumanual - bibliotekarier

Hur ser bibliotekets ungdomsverksamhet ut?

Hur mycket av bibliotekets resurser går till ungdomsverksamhet?

Vad gör ni för ungdomar med invandrar- eller flyktingbakgrund? / Riktlinjer vid litteraturval?

Samarbetar ni med fritidsgården? / På vilket sätt?

Vilka fördelar ser ni med ert samarbete?

Har / Har ni haft några hinder eller problem med ert samarbete? / Hur har ni löst problemen?

Servar biblioteket med litteratur o. dyl. vid aktiviteter som fritidsgården anordnar?

Vilken inställning har fritidsgårdens personal till litteratur?

Vilka fördelar och nackdelar finns det med att fritidsgården ligger i samma lokal som biblioteket?

Vilka förväntningar hade ni när biblioteket öppnades?

Vilka förväntningar hade ni av fritidsgården?

Vilka förväntningar har och har inte blivit infriade? / varför?

Brukar ungdomarna gå in till biblioteket när de besöker fritidsgården?

Vad gör de på biblioteket?

Vad brukar ungdomar låna?

Brukar ungdomarna fråga bibliotekarien eller fritidsgårdens personal när de letar efter något?

Brukar ungdomarna leta själva?

Tror du det är lätt för ungdomarna att hitta i biblioteket?

Tror du att ungdomarna går till ett annat bibliotek i staden?

Vad tycker du om ungdomarna?

Brukar ni prata med ungdomarna om litteratur?

Vad anser du om det som ungdomarna läser?

Tycker du det verkar som att de läser tillräckligt, enligt din mening?

På vilket sätt tror du att ni skulle kunna stimulera deras läsning?

Vad tror du att de får ut av att läsa?

Vad tror du att ungdomarna tycker om biblioteket?

Skulle du vilja förändra biblioteket med tanke på ungdomarna? / vad?

Vilka möjligheter och hinder ser du till förändringar?

Skulle du vilja förändra ert arbete med ungdomarna? / vad? / vilka möjligheter och hinder ser du?

Tror du att ungdomarna skulle vilja förändra biblioteket? / vad?

Bilaga 3

Intervjumanual – fritidsledare

Hur många är det som brukar besöka fritidsgården?

Hur ofta kommer de om brukar besöka fritidsgården?

Vad brukar de göra när de är på fritidsgården?

Vilka aktiviteter anordnar ni?

Hur många brukar delta?

Vad gör ni för ungdomar med invandrar- / flyktingbakgrund?

Samarbetar ni med biblioteket? / På vilket sätt?

Vilka fördelar har ni med ert samarbete?

Har ni / Har ni haft några hinder eller problem med ert samarbete? / Hur har ni löst problemen?

Vilka fördelar och nackdelar finns det med att biblioteket ligger i samma lokal som fritidsgården?

Vilka förväntningar hade ni när biblioteket flyttade in?

Vilka förväntningar har och har inte blivit infriade? / varför?

Brukar ungdomarna gå in till biblioteket när de besöker fritidsgården?

Hur brukar ungdomarna hitta i biblioteket? / frågar de bibliotekarien, fritidsgårdens personal eller letar de själva?

Tror du det är lätt för ungdomarna att hitta i biblioteket?

Tror du att ungdomarna går till ett annat bibliotek i staden?

Hur tycker du bibliotekets personal behandlar ungdomarna?

Vad tror du att ungdomarna tycker om bibliotekets personal?

Vad tror du att ungdomarna tycker om biblioteket?

Brukar ni prata med ungdomarna om litteratur?

Har du någon uppfattning om vad ungdomarna läser? / Hur ofta?

Vad anser du om det som ungdomarna läser?

Vad tror du att de får ut av att läsa?

Läser du själv? / vad?

Vilken inställning tycker du att fritidsgårdens personal har till litteratur?

Skulle du vilja förändra biblioteket med tanke på ungdomarna? / vad?

Skulle du vilja att biblioteket förändrade sitt arbete med ungdomarna? / vad? / vilka möjligheter och hinder?

Tror du att ungdomarna skulle vilja förändra biblioteket? / vad?